

Βιβλιοκρισία

A. ANDREADES: **Ceschichte der Griechischen Staatswirtschaft**
Band I, von der Heroenzeit bis zur Schlacht bei Chaironeia (Deutsch
von Prof. Dr. Ernst. Meyer. Drei Masken Verlag A. g. München
1931 S 460+XVII).

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἄνδρ. Ἀνδρεάδης ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἐργασιῶν τὰς ὁποίας ἔχει δημοσιεύσει ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἔχει ἀφοσιωθῆ ἀπὸ μακροῦ εἰς τὴν συγγραφὴν πολυτόμου ἔργου τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, ἐργασίας δυναμένης δικαίως νὰ θεωρηθῆ ὡς *Lebensarbeit*, ὅπως παρετήρησεν ὁ γερμανὸς καθηγητὴς κ. Zieharth.

Νὰ ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ ἐξάρῃ τὴν σημασίαν τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης διὰ τὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς σπουδὰς, θὰ θεωρηθῆ ὡς ἐπαναλαμβάνων πράγματα κοινὰ. Ἡ ἱστορικὴ ἐρευνα συντείνει ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν διευκρίνισιν καὶ ἐξακρίβωσιν πλείστων δογματικῶν ζητημάτων, εἰς τὴν καλυτέραν κατανόησιν τῆς θεωρίας καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν μὀρφωσιν ἐπιστημονικῶν συμπερασμάτων. Ἡ μελέτη, ἐπιπροσθέτως, τῆς ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας ἐπεβάλλετο καθ' ὅσον οὐδεὶς εἶχεν ἀσχοληθῆ μὲ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἢ γνῶσις δὲ τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν προγόνων μας καὶ ἰδίᾳ τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῆς Πολιτείας τῶν Ἀθηναίων, ἦτο ἀναγκαία πρὸς διαφώτισιν τῆς ἐπιστήμης, καθ' ὅσον ἡ δημοσία οἰκονομία τῆς περιόδου ἐκείνης ἐμφανίζει πλεῖστα κοινὰ γνωρίσματα πρὸς τὴν σημερινὴν περίοδον τῆς Κοινωνικῆς δημοσίας οἰκονομίας.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιχειρήσῃ οἰοσδήποτε. Δὲν ἤρκει ὁ ἐρευνητὴς νὰ ἦτο ἄριστος οἰκονομολόγος. Ἐπρεπε νὰ εἴναι καὶ φιλόλογος δυνατὸς καὶ ἱστορικὸς· λόγῳ τῆς ἐλλείψεως εἰδικῶν μονογραφιῶν, μόνον ἐπιστήμων τοῦ κύρους καὶ τῆς πολυσχιδοῦς μορφώσεως τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἀνδρεάδου ἦτο δυνατόν ν' ἀναλάβῃ τοιοῦτον ἄθλον καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς πέρας.

Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου, περιλαμβάνων τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν μέχρι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων, ἐξεδόθη ἤδη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν¹, πρό τινων δὲ μηνῶν ἐξεδόθη καὶ γερμανιστὶ κατὰ μετάφρασιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ernst Meyer, μὲ προεισαγωγὴν τοῦ Καθηγητοῦ κ. S. Zieharth.

Ὁ καθηγητὴς κ. Zieharth παρατηρεῖ πολὺ ὀρθῶς, ὅτι θεωρεῖ «περιττὸν νὰ πα-

1. A. Ἀνδρεάδου: Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Τόμος Α. Ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν μέχρι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Ἐκδ. Οἶκος Τζάκα-Δελαγραμμάτικα. Ἀθῆναι 1928.

ρουσιάση τὸν Καθηγητὴν κ. Ἀνδρεάδην εἰς τὸν γερμανὸν ἀναγνώστην». «Διότι ὡς ἐπιστήμων» προσθέτει «εἶναι γνωστὸς ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ πανταχοῦ εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας». Καὶ πράγματι ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀνδρεάδης ἀνήκει εἰς τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἐπιστήμονας, οἱ ὅποιοι τυγχάνουν, καὶ πολὺ δικαίως, διεθνοῦς φήμης, ὡς ἐκ τῆς συμβολῆς των εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς γερμανικῆς ἐκδόσεως ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ ἐπιχειρήσωμεν σύντομον ἀνάλυσιν τῶν κυριωτέρων σημείων τοῦ πρώτου τόμου. Θὰ πρέπει ὅμως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἡ ὠραία μετάφρασις τοῦ Καθηγητοῦ κ. Meyer, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἀποδώσῃ λίαν ἐπιτυχῶς καὶ τὰς δυσκολωτέρας παραλλαγὰς τῆς γλώσσης μας εἰς τὴν γερμανικὴν.

* * *

Ὁ ἐκδοθεὶς πρῶτος τόμος τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἠρωϊκῶν μέχρι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων ἐποχὴν. Ὁ τόμος οὗτος ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρα βιβλία περιλαμβάνοντα Α. τὴν ὀμηρικὴν δημοσίαν οἰκονομίαν, Β. τὴν Δημοσίαν οἰκονομίαν τῶν Σπαρτιατῶν, Γ. τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καὶ Δ. τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἄν καὶ πληθὺς μονογραφιῶν εἶχε δημοσιευθῆ διὰ τὰ τῆς ὀμηρικῆς περιόδου ἐν γένει, οὐδεμία ἐργασία εἶχε γραφῆ μέχρι τοῦ 1915 διὰ τὴν ὀμηρικὴν δημοσίαν Οἰκονομίαν. Τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀνδρεάδης δημοσιεύει τὸ πρῶτον εἰς τὴν *Revue des Etudes Grecques* (τόμ. XXVIII σελ. 377—416) μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «*Les finances de l'état Homérique*». Ἡ παραμέλησις τῆς ἐξετάσεως τῆς δημοσιονομικῆς πλευρᾶς τῆς ὀμηρικῆς περιόδου ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν μελέτην ὀμηρικῶν ζητημάτων δὲν κατεῖχον τ' ἀπαραίτητα ἐφόδια διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῶν δημοσιονομικῶν ζητημάτων. Οἱ ἀσχοληθέντες δὲ εἰδικώτερον μὲ τὴν ἱστορίαν ξένοι δημοσιονόμοι ἀπέφυγον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς, καθ' ὅσον ἔδει νὰ ἦσαν καὶ δυνατοὶ ἑλληνισταὶ καὶ καλοὶ φιλόλογοι.

Μέχρι πρό τινος ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ἡ ὑποστηριζομένη κυρίως ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ὀμηριστοῦ Friedreich, ὅτι τὰ ἔπη δὲν ἀναφέρουσι δημοσίας δαπάνας καὶ ὅτι, κατὰ συνέπειαν, τακτικαὶ δαπάναι ἐφαίνοντο ἀνύπαρκτοι. Ὁ καθηγητὴς κ. Ἀνδρεάδης ἀνατρέπει τὴν ἄποψιν ταύτην καὶ ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξιν τακτικῶν δημοσίων δαπανῶν, περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων, πείθεται τις εὐκόλως «ἐὰν ἀναλογισθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐλευθεριότητα τῆς φιλοξενίας, ἀφ' ἑτέρου τὸ πλῆθος τῶν δαιτυμόνων εἰ μὴ τὸ ἀδιάκοπον τῶν γευμάτων, προσέτι δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς δώμασι ζώντων ἐλευθέρων καὶ δούλων» (σελ. 14).

Ἡ κάλυψις τῶν δημοσίων τούτων δαπανῶν ἐγένετο διὰ φόρων, οἵτινες δὲν διέφερον τῶν σημερινῶν παρὰ «διότι δὲν ἀνελόγουν εἰς ὠρισμένον ποσοστὸν τοῦ προϊόντος τῶν αἰγῶν καὶ τῶν ποιμνίων». Οἱ φόροι οὗτοι, φόροι ἄμεσοι, ἔφερον τὰ ὀνόματα δ ω τ ῖ ν α ι καὶ θ έ μ ι σ τ ε ς. Ὁ κ. Ἀνδρεάδης ἀναφέρει μάλιστα πρὸς ἐπίρρωσιν τούτου καὶ τὸ ἐπόμενον χωρίον.

Ἐν δ' ἄνδρες ναίουσι πολύρρηνες, πολυβοῦται
οἱ κέ έ δ ω τ ῖ ν η σ ι θεὸν ὡς τιμήσουσιν,
καὶ ὑπὸ σκήπτρω ληπαρὰς τελέουσι θ έ μ ι σ τ α ς.

Α ἱ δ ω τ ῖ ν α ι—ἡ λέξις δωτίνη σημαίνει δῶρον—εἰσεπράττοντο πρὸς κάλυψιν ἐκτάκτων δαπανῶν, ἐνῶ αἱ θ έ μ ι σ τ ε ς ἦσαν αἱ περιοδικῶς εἰσπραττόμεναι εἰσφοραί.

Ἡ ἔννοια τοῦ φόρου δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλὰ ποικίλλει κατὰ διαφόρους ἑποχάς. Ἀρχικῶς παρατηροῦμεν εἰς τὴν ὀμηρικὴν περίοδον εἶχε τὴν ἔννοιαν τοῦ δ ὠ ρ ο υ καὶ τοῦτο διὰ τὴν νὰ καταδειχθῇ ὅτι ὁ φόρος δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσπραχθῇ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ φορολογουμένου. Ἡ ἔτυμολογία τῶν ἐκάστοτε χρησιμοποιοιμένων λέξεων δίδει καὶ τὴν ἐκάστοτε περὶ τοῦ φόρου ἔννοιαν. Οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα συναντῶμεν τὰς λέξεις precarium (παράκλησις), abgabe, dazio (ἔννοια θυσίας) duty (καθῆκον), imposition, Auflage (καταναγκασμός) κ.ο.κ.

Ἡ ἀ ρ γ υ ρ ο λ ο γ ί α θεσμός ἄλλως τε συναντῶμενος καὶ εἰς ἑποχάς πολὺ μεταγενεστέρως ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὴν ὀμηρικὴν ἑποχὴν. Ὁ κ. Ἄνδρ. δὲν δέχεται ὅμως τὰς περὶ πειρατείας καὶ ληστείας κατὰ τὴν ὀμηρικὴν ἑποχὴν ἀπόψεις τῶν Champault καὶ Friedreich, τὰς ὁποίας καὶ θεωρεῖ ὑπερβολικὰς.

Γενικῶς ἡ δημοσία οἰκονομία τῆς ὀμηρικῆς περιόδου παρουσιάζει ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, κατὰ τὸν κ. Καθηγητὴν, πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν τιμαριωτικὴν ἑποχὴν. Καὶ τὸ μίγμα φόρου καὶ δωρεᾶς καὶ ὁ παρασιτικὸς χαρακτήρ τῶν ἐκτάκτων προσόδων δικαιολογοῦσι τὴν παρομοίωσιν ταύτην.

* *

Ἡ μελέτη τῆς Σ π α ρ τ ι α τ ι κ ῆ ς δημοσίας οἰκονομίας παρημελήθη λόγω ἐλλείψεως ἐπαρκῶν π η γ ῶ ν καὶ διότι ἐνομίσθη ὅτι ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν Λακεδαιμονίων λόγω τῆς ἄκρας αὐτῆς λεπτότητος καὶ τοῦ πρωτογενοῦς τοῦ χαρακτῆρος, μικρὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τοῦτο παρῆχε. Ἀλλὰ ὑπὸ τῶν ἐχόντων τοιαύτην ἀντίληψιν ἐλησμονήθη, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Ἀνδρεάδης, ὅτι «ἡ Σπαρτιατικὴ δημοσία οἰκονομία, ἀντικατοπτρίζουσα τὸ τιμοκρατικὸν πνεῦμα καὶ τὸν στρατιωτικὸν χαρακτῆρα τῶν Δωριέων κατακτητῶν, ἀποτελεῖ ἐνδιαφέροντα σταθμὸν μεταξὺ τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῆς ὀμηρικῆς ἑποχῆς καὶ τῆς τῶν ἑλληνίδων ἐλευθέρων πόλεων».

Παρὰ τὰς μεγάλας δυσχερείας, λόγω τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν πηγῶν, ὁ κ. Ἄνδρ. μᾶς δίδει πλήρη εἰκόνα τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ «Σπαρτιαῖται» κατὰ τὸν συγγραφέα δὲν φαίνονται καταβάλλοντες τακτικούς φόρους, ἐνῶ κατέβαλλον τοιοῦτους οἱ εἰλωτες, ἴσως δὲ καὶ οἱ περίοικοι. Ἡ εἰλωτικὴ εἰσφορὰ ἦτο ἐν μέρει φόρος καὶ ἐν μέρει μορτή. Ὡς πρὸς τοὺς περιοίκους, καίτοι ὑπάρχουν πολλὰ ἀμφιβολία, ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶναι ὅτι κατέβαλλον φόρον τινά. Ἡ σημασία πάντως τῶν ἐκ τῶν περιοίκων ἐσόδου ἦτο περιωρισμένη. Οἱ Σπαρτιαῖται γενικῶς ἀπέφευγον τὰς μεγάλας δαπάνας καὶ τοῦτο λόγω τῆς εἰς τὰ πατροπαράδοτα ὑπερβολικῆς προσκολλησεως καὶ τῆς μεγάλης τῶν φιλοχρηματίας. Ἐνῶ δὲ οὐδεμίαν τῶν συνήθων δαπανῶν συναντᾷ τις εἰς τὴν Σπαρτιατικὴν οἰκονομίαν, ἔχομεν τὰς διὰ τὸν θεσμόν τῶν συσσιτίων διατιθεμένας δαπάνας, ὅστις θεσμός ἀπέβη ὀλέθριος. Τὰ συσσίτια ταῦτα (θεσμός στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς) λόγω τῆς μεγάλης ἀνισότητος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς εἰσφορᾶς, συνέτεινον εἰς τὸ νὰ γίνωνται, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Ἄνδρ. «οἱ μὴ εὐποροὶ πένητες καὶ οἱ πένητες πενέστεροι». Αἱ ἐκ τῶν συσσιτίων συνέπειαι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν, προσθέτει, ὡς μία ἐκδήλωσις τῆς κακῆς δημοσιονομικῆς ὀργανώσεως τῆς Σπάρτης.

* *

Τὴν Δημοσίαν οἰκονομίαν τῶν κ λ α σ σ ι κ ῶ ν χ ρ ὀ ν ω ν ὁ κ. Ἀνδρεάδης διακρίνει εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκονομίαν, εἰς τὴν σατραπικὴν, εἰς τὴν τυραννικὴν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν τοιαύτην. Ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρείου γενομένη διοικητικὴ μεταρρύθμισις ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ θεσμοῦ τῶν σατραπειῶν ὑπῆρξε πρὸ παντὸς δημοσιονομικὴ ἀποβλέπουσα κυρίως εἰς τὸν καθορισμὸν καὶ τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου. Ἡ

τ α γ ἡ—πραγματικὸς φόρος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ—ἀπετέλει τὸ δι' ἐκάστην σατραπείαν ἐκ τῶν προτέρων ὀριζόμενον ποσόν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξασφαλίζονται τὰ οἰκονομικὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ καταβολὴ δὲ τῆς ταγῆς εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν δεικνύει ὅτι ὁ Δαρειὸς προσπαθεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ, ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς, εἴκοσι δύο αἰῶνας πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀδάμ Σμίθ, τοὺς κανόννας, καθ' οὓς ὁ φόρος δέον νὰ εἶναι ἐπακριβῶς καθωρισμένος ἐκ τῶν προτέρων καὶ νὰ εἰσπράττεται κατὰ τὸν τρόπον τὸν μᾶλλον πρόσφορον εἰς τὸν φορολογούμενον.

Ἡ Σατραπικὴ οἰκονομία διακρίνεται ὡς οἰκονομία ἐσόδων κυρίως. Ὁ σατράπης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐξεύρῃ τ' ἀπαραίτητα ἔσοδα διὰ τὴν καταβολὴν τῆς τ α γ ῆ ς εἰς τὸν βασιλέα. Ἡ δ ε κ ά τ η ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν φορολογίαν. Τὸ ἐ π ι κ ε φ ά λ α ι ο ν (κεφαλικὸς φόρος) καὶ τὸ χ ε ι ρ ω ν ά ξ ι ο ν (φόρος τοῦ ἐπιτηδείματος) ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους λοιποὺς ἀμέσους φόρους τῶν Σατραπῶν. Τὰ κατὰ τὴν τυραννικὴν οἰκονομίαν ἔσοδα εἶναι ἀνώτερα πόσης ἄλλης οἰκονομίας. Κατὰ συνέπειαν οἱ φόροι ἦσαν ἐπαχθεῖς, δεδομένου μάλιστα ὅτι δὲν ἐβασίζοντο πάντοτε ἐπὶ τῆς νομιμότητος, ἀλλὰ συνήθως ἐπὶ τῆς βίας.

Τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς δημοσίας πολιτικῆς οἰκονομίας, τῆς οἰκονομίας τουτέστιν τῶν ἑλληνίδων πόλεων εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀμέσων φόρων. Ἡ πρὸς τοὺς ἀμέσους φόρους ἀπέχθεια, κατὰ τὸν κ. Ἄνδρ., δὲν προέκυπτεν ἐκ χαλαρᾶς συναισθήσεως τῶν πρὸς τὸ Δημόσιον καθηκόντων. Τουναντίον παρατηρεῖ ὁ κ. Καθηγητῆς οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὡσάκις πρὸς τοῦτο παρίστατο ἀνάγκη προσέφερον αὐθορμήτως ἀφθονον χρῆμα.

Αἱ λ ε ι τ ο υ ρ γ ί α ι, θεσμὸς πανελληνίος, ἦσαν ἐκούσiai ἄμεσοι εἰσφοραί. Τὰ κρατικὰ ἔσοδα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην προήρχοντο ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τοῦ Κράτους καὶ ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων. Οἱ ἔμμεσοι φόροι διεκρίνοντο α) εἰς τοὺς τελωνιακοὺς δασμοὺς β) εἰς τοὺς ἐνδήμιους φόρους (ἐπώνια καὶ ἑκατοσταί, πλειστηριασμοὶ καὶ πωλήσεις ἀκινήτων, διαπύλια) καὶ γ) εἰς τὰ ἐγκύκλια (λιμενικὰ δικαιώματα, δικαιώματα ἀλιείας καὶ πρῶθμεια).

Ἡ πολιτικὴ τῶν δανείων, ἥτις κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη ἔλαβεν, εἰς ὅλα τὰ Κράτη, τεραστίαν ἔκτασιν, καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα παρέμεινε ὡς φαινόμενον ἐξαιρετικόν. Πρὸς τοῦτο συνέτεινε κυρίως ἡ σπάνις τοῦ κινητοῦ πλούτου, ἡ ἔλλειψις χρηματιστηρίων καὶ ἡ ἔλλειψις δημοσίας πίστεως. Ὅσάκις δὲ σπανίως συνήπτοντο δημόσια δάνεια ταῦτα ἦσαν βραχυχρόνια καὶ συνεπήγοντο ὑψηλοὺς τόκους (σελ. 215 καὶ ἐπ.) Τὰ γνωστότερα δάνεια ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τὰ ὁποῖα ἀναλύει καὶ ἰδιαιτέρως ὁ κ. Ἄνδρ. εἶναι τὰ Δάνεια τῆς Μιλήτου. Εἰς τὸ πρῶτον τῶν δανείων τούτων παρουσιάζεται μάλιστα ἡ πρωτοτυπία εἰς τὸ ὅτι ἡ Κνίδος, ἥτις οὔτε δανείζει ἢ ἰδίᾳ οὔτε ἐγγυᾶται τὸ δάνειον τῶν Μιλησίων, σ υ ν ι σ τ ᾶ αὐ τ ὸ ἀ π λ ῶ ς, δηλ. πράττει κάτι παραπλήσιον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔπραξεν ἐσχάτως ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν διὰ τινὰ δάνεια, ἐν οἷς καὶ τὸ προσφυγικόν.

Ἡ δ η μ ο σ ί α ο ἰ κ ο ν ο μ ί α τ ῶ ν * * Ἀ θ η ν α ί ω ν, καίτοι περιέχει τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἐν τούτοις, ἐπιβάλλεται νὰ ἐξετασθῇ κεχωρισμένως καὶ ὀλοκληρωτικῶς διὰ πολλοὺς λόγους. Ὁ κ. Ἄνδρεάδης ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ τῆς δημοσίας οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων εἰς 220 τὸ ὅλον σελίδας. «Ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων εἶναι, λέγει, ἡ « μόνη πολιτεία ἐν ἣ δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν τὴν ὅλην ἐξέλιξιν δημοσιονομικῆς « πολιτικῆς, ἥτις μετὰ πάροδον δισχιλίων καὶ πλέον ἐτῶν ἀνεφάνη καὶ αὔθις καὶ « ἥτις καλεῖται κοινῶς Κοινωνικὴ Δημοσία Οἰκονομία. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς ἡ τε- « λευταία αὕτη μόλις πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἤρχισεν ἐμφανιζομένη καὶ μὴ

«κατισχύσασα εἰσέτι καθ' ὀλοκληρίαν, οὐδαμοῦ ἠδυνήθη ν' ἀποδῶση ὅλους αὐ-
«τῆς τοὺς καρπούς, ὁ μόνος τρόπος ὅπως προμαντεύσωμεν—ἐν τινι τουλάχιστον
«μέτρῳ—τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς, εἶναι νὰ μελετήσωμεν ἐπιμελῶς τὰ οἰκονομικὰ
«τοῦ Κράτους ἐκείνου, ἐν ᾧ πληρέστερον ἐξειλίχθη».

Αἱ δημόσιαι δαπάναι τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας παρέχουν πολλὰ διδάγματα ὄχι μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς δημοσίας οἰκονομίας. Ἐνῶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ε' αἰῶνος αἱ δαπάναι περιορίζοντο εἰς μικρὰ ἔξοδα τρεχούσης διοικήσεως, εἰς τὴν συντήρησιν δημοσίων τινῶν ἔργων καὶ οἰκοδομῶν, ἀπὸ τοῦ Περικλέους μετεβλήθησαν ταχέως τὰ πράγματα εἰς τρόπον ὥστε εἰς τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ε' αἰῶνος, ὁ «τέως τόσον ἀπλοῦς προϋπολογισμὸς ὅστις ἐφαίνετο μᾶλλον ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰ οἰκονομικὰ ἀπλῆς κοινότητος» κατέστη «πολύκλαδος καὶ πολυσχιδῆς» ὅσον οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν συγχρόνων Κρατῶν. Βεβαίως εἰς τὸν τότε προϋπολογισμὸν δὲν περιλαμβάνοντο αἱ ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως δαπάναι τῶν νεωτέρων κρατῶν, οὔτε αἱ δαπάναι στρατιωτικῆς ἀσκήσεως τῶν ἀνδρῶν, κοινωνικῆς προνοίας καὶ λοιπαὶ τοιαῦται, ἀλλ' ὑπῆρχον ἄλλαι ἀρκετὰ σημαντικαί, ὡς αἱ δαπάναι τῆς ἱερᾶς διοικήσεως, αἱ χάριν πολυτελῶν μνημείων τοιοῦται, οἱ εἰς στρατιώτας καὶ ναύτας, ἀκόμη καὶ ἐν ὥρᾳ εἰρήνης, ὑψηλοὶ μισθοί, τέλος δὲ πρὸ παντὸς ἡ μισθοδοσία εὐρυτάτων τάξεων πολιτῶν καὶ αἱ διανομαὶ ὄχι μόνον εἰς εἶδος, ἀλλὰ καὶ εἰς χρῆμα. Οἱ μισθοὶ (βουλευτικός, δικαστικός, ἐκκλησιαστικός) ἠϋξάνον συνεχῶς, ἐπληθύνετο δὲ ταχύτατα ὁ ἀριθμὸς τῶν μισθοδοτουμένων. Ὡς πρὸς τὰ αἴτια τὰ συντελέσαντα εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ αὔξησιν τῶν μισθῶν ὑπεστηρίχθησαν διάφοροι γινῶμαι. Ὁ κ. Ἀνδρ. ἐκ τῆς μελέτης τῶν πηγῶν φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «οἱ μισθοὶ ὑπηγορεύθησαν ὑπὸ λόγων μᾶλλον ἐκλογικῶν ἢ πολιτικῶν καὶ δὴ ὅπως δυνήθη ὁ Περικλῆς ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Κίμωνος, οἵτινες ὡς καὶ ἄλλαχοῦ πλούσιοι ἀριστοκράται, ἐπέδρων ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐμμέσως μὲν διὰ γενναίων δωρεῶν πρὸς τὴν πόλιν, ἀπ' εὐθείας δὲ διὰ παροχῆς τροφῆς καὶ ἄλλων ὠφελειῶν εἰς τοὺς πολίτας (σελ. 321). Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς ταύτης τῶν μισθῶν ὑπῆρξαν ὀλέθρια. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τούτων δημοσιονομικὸν εἶναι ὅτι «ἠδραΐωσαν τὴν γνώμην, ὅτι οἱ πολῖται ἔχουσι δικαίωμα ἐπὶ τοῦ δημοσίου πλούτου, ὥστε μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰ δικαιώματα ταῦτα ἐθεωρήθησαν μείζονα τῶν δικαιωμάτων τῆς πολιτείας καὶ τῆς πατρίδος».

Περισσότερον ὀλέθρια διὰ τὰ οἰκονομικὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ θεσμοῦ τοῦ Θεωρικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχαρακτηρίσθη ὡς ὁ κυριώτερος λόγος τῆς καταστροφῆς, ὡς ὁ καρκίνος τῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας. Τὸ θεωρικὸν βοήθημα διὰ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν εἰς τοὺς ἀπορωτέρους τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος εἰσόδου εἰς τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου ἢ κατ' ἄλλους βοήθημα χορηγούμενον εἰς τοὺς δεινῶς πάσχοντας ἀπορωτέρους Ἀθηναίους—ἐξεφυλλίσθη εἰς «ἀπλῆν πρόφασιν παροχῆς χρημάτων, ἄνευ ἀνταλλάγματος ἐργασίας».

Καίτοι ὑπάρχουν πλείστοι ὅσαι δυσκολίαι διὰ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν δαπανῶν, παραμένει πάντως ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ σύνολον τούτων ἦτο μέγα. Ὁ κ. Ἀνδρέαδης, λαμβάνων ὡς βάσιν τὴν περίοδον τῆς Νικεΐου εἰρήνης, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «τὸ κατώτατον ὄριον εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ ὑπολογισθῶσιν αἱ δημόσιαι δαπάναι εἶναι ἑξακόσια (600) τάλαντα» (σελ. 333).

Εἶναι φανερόν ὅτι ἀνάλογοι τουλάχιστον πρὸς τὰς δημοσίας δαπάνας θὰ ἦσαν καὶ αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῶν δημοσίων ἐσόδων. Τὰ δημόσια ἔσοδα τῶν Ἀθηναίων ἀπε-

τελοῦντο α) ἀπὸ τὰς τακτικὰς ἐνδήμους προσόδους β) ἀπὸ τὰς ἐκ τῆς ὑπερορίας προσόδους καὶ γ) ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους προσόδους.

Διὰ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ συνόλου τῶν δημοσίων ἐσόδων, δὲν ὑπάρχουν ἀσφαλεῖς πληροφορίαι, κυρίως λόγῳ τῶν ὑπερμέτρων αὐξομειώσεων εἰς τὰς ὁποίας ὑπέκειντο τὰ ἔσοδα τῶν Ἀθηναίων. Ὁ κ. Ἄνδρ. κατόπιν σειρᾶς ὑπολογισμῶν φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐνδήμων φόρων ἐκυμαίνετο περὶ τὸ ποσὸν τῶν 500 ταλάντων ἤτοι 3 ἑκατομ. δραχμῶν. Ἐπιπροσθέτως ὁ συγγραφεὺς συγκρίνων τὴν τότε φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν πρὸς τὴν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος (1877) καταλήγει εἰς τὸ ὅτι ἡ τότε κατὰ κεφαλὴν ἀναλογοῦσα ἐπιβάρυνσις ἦτο δραχμαὶ δέκα (10) ἐνῶ ἡ τοῦ 1873 δραχμαὶ εἴκοσι τρεῖς (23). Ἐὰν λάβωμεν δὲ ὑπ' ὄψιν, προσθέτει, «ὅτι 10 δραχμαὶ ἐπὶ Περικλέους θὰ εἶχον ὅσῃν κτητικὴν δύνάμιν τουλάχιστον 50 δραχμαὶ τῷ 1877, ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡμισυ ἔτι αἰῶνα μετὰ τὸ Ναυαρίνον τὸ νεοελληνικὸν Κράτος εἰσέπραττε κατὰ κεφαλὴν κατ' αἰῶνα 40—50)ο ὀλιγώτερα ἢ τὸ Ἀθηναϊκόν». Οὕτω βλέπει τις ὅτι τὸ φορολογικὸν σύστημα τῶν Ἀθηναίων καίτοι δὲν ἐγνώριζε τοὺς ἐγγεῖους φόρους καὶ ἡ καταναλωτικὴ δύναμις τοῦ πληθυσμοῦ, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ δούλων, ἦτο περιορισμένη, καὶ μὲ μικροὺς φορολογικοὺς συντελεστάς, ἦτο ἐπαρκέστατον ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὰς τακτικὰς δαπάνας.

Μεταξὺ τῶν τακτικῶν ἐνδήμων προσόδων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν ἦσαν αἱ δικαστικαὶ πρόσοδοι (δικαστικὰ τέλη καὶ αἱ χρηματικαὶ ποιναί). Ἄμεσοι φόροι λόγῳ τῶν κρατουσῶν τότε ἀντιλήψεων δὲν ἐπεβάλλοντο εἰμὴ ἐπὶ τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ τῶν δούλων. Οὕτω ἔχομεν τὸ μ ε τ ο ἰ κ ἰ ο ν καὶ τὸ ξ ε ν ἰ κ ὄ ν, τὸ τ ρ ἰ ὠ β ο λ ο ν καὶ τὸ π ο ρ ν ἰ κ ὄ ν. Τὴν ἐλλείπουσαν ὁμως ἄμεσον φορολογίαν ἀνεπλήρουν ἐν μέτρῳ τινὶ αἱ λ ε ἰ τ ο υ ρ γ ἰ α ἰ. Ἐκ τῶν λειτουργιῶν αἱ μὲν τακτικαὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν κάλυψιν θρησκευτικῶν καλλιτεχνικῶν δαπανῶν, αἱ δὲ ἐκτακτοὶ εἰς τὴν κάλυψιν πολεμικῶν δαπανῶν. Διὰ τὸν προσδιορισμὸν μάλιστα τῶν φορολογητέων δυνάμεων ἐκάστου ἀτόμου κατηρτίζοντο φορολογικοὶ κατάλογοι διὰ τοῦ θεσμοῦ δὲ τῆς ἀ ν τ ἰ δ ὄ σ ε ω ς ἐπετυγχάνετο ἀλληλέλεγχος, εἰς τρόπον ὥστε ἡ κατανομή τῶν λειτουργιῶν νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν δικαιότερα.

Αἱ ἐκ τῶν τ ε λ ω ν ε ἰ ὶ ω ν πρόσοδοι ἦσαν ἀρκετὰ σημαντικαὶ διὰ τὸν τότε προϋπολογισμὸν, τὸ ἐκ τούτων δὲ ἔσοδον ἀπέφερε ποσὸν ἀνώτερον τῶν 40 ταλάντων.

Ἐκτὸς τῶν τακτικῶν ἐσόδων οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καὶ τὰ ἐξ ὑπερορίας ἔσοδα. Τὸ κυριώτερον ἔσοδον τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι ὁ φόρος τῶν Συμμάχων. Αἱ πρόσοδοι αὗται ὑπῆρξαν ὁ κυριώτερος παράγων τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ τὸ κυριώτερον αἴτιον τῆς καταστροφῆς αὐτῶν. Ὁ κ. Ἄνδρ. παρατηρεῖ ὅτι ἡ μελέτη τῶν ἐξ ὑπερορίας ἐσόδων ἀποτελεῖ σπουδαῖον δίδαγμα διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς δημοσίας οἰκονομίας, καθ' ὅσον, ἐπιλέγει, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ὀρθῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς—τῆς ἐπιεικοῦς φορολογίας τῶν ὑποτελῶν—συνέτεινε εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ ὑπαρξις ἐκτάκτων προσόδων καθίσταται πάντοτε ἀναγκαία, ὡς ἂν τὰ ἔσοδα αὐξάνουν σημαντικῶς, ὡς ἂν πόλεμοι παρεμβάλλονται καὶ γενικώτερον ὡς ἂν δημιουργοῦνται ἐκτακτοὶ δημόσιαι ἀνάγκαι. Αἱ κυριώτεροι ἐκτακτοὶ πρόσοδοι τῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας ἦσαν α) ἡ ἀργυρολογία β) ὁ θησαυρὸς γ) αἱ ἐκτακτοὶ λειτουργίαι καὶ δ) ἡ Τριηραρχία δ) ἡ ἐκτακτος φορολογία δηλ. ἡ εἰ σ φ ο ρ ᾶ καὶ ε) αἱ ἐπιδόσεις.

Ἡ εἰ σ φ ο ρ ᾶ ἦτο «φόρος ἐκτακτος ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου πρὸς κάλυψιν ὠρισμέ-

νης έπειγούσης έθνικῆς ανάγκης». Ἡ εἰσφορὰ εἰσήχθη τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, μετερρυθμίσθη δὲ ὀριστικῶς ἀργότερον ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος Ναυσινίκου (378—7). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναυσινίκου ἐξηκριβώθη τὸ τίμημα δηλαδή ἡ φορολογητέα ὕλη, ἀνῆρχετο δὲ αὕτη εἰς 5750 τάλαντα. Τὸ τίμημα κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἀποψιν δὲν ἀντεπροσώπευε τὸ σύνολον τοῦ τότε ἰδιωτικοῦ πλοῦτου, ἀλλὰ μέρος τούτου ἦτοι μόνον τὸ φορολογούμενον. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ συστήματος τῶν συμμοριῶν διηκολύνετο ἡ βεβαίωσις καὶ εἰσπραξις τῆς εἰσφορᾶς,

Εἶναι πράγματι ἀπορίας ἄξιον πῶς ἡ εἰσφορὰ ἠδυνήθη νὰ λειτουργήσῃ ἐν Ἀθήναις ἄνευ σιτουδαίων προσκομμάτων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν δυσχερειῶν, αἱ ὁποῖαι παρῴσιαζοντι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φορολογίας τοῦ Κεφαλαίου εἰς τὰ νεώτερα Κράτη. Βεβαίως ὁ κινητὸς πλοῦτος δὲν εἶχε λάβει τὴν σημερινὴν του ἐξέλιξιν, οὐδὲ αἱ ἀποκρύψεις ἦσαν τι τὸ σπάνιον, ἀφοῦ ἐδημιουργήθησαν καὶ τεχνικοὶ πρὸς τοῦτο ὄροι, τὰ ρήματα «ἀφανίζειν» καὶ «ἀποκρύπτεσθαι».

Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε κατὰ τὴν τελευταίαν περιόδον σπάταλος. Ἡ πολιτεία αὕτη τῆς «εἰς πλουτοκρατίαν ἐκφυλισθείσης ἀριστοκρατίας», ἐμφανίζεται, κατὰ τὸν κ. Ανδρεάδην, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον αἰῶνα ὡς «ἀποτρόπαιος», κατὰ δὲ τὸν τέταρτον ὡς «ἀηδής», ὑπῆρξε δὲ πιθανῶς ἡ κυριωτάτη ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς τῆς εὐγενεστάτης τῶν ἐν τῇ ἰστορίᾳ πόλεων.

* *

Ἡθελήσαμεν νὰ δώσωμεν τὰ κυριώτερα σημεία τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ ἐξεταζομένων ζητημάτων. Εἶναι τόσα ὅμως τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν θέματα, ὥστε δὲν κατεστῆ δυνατόν παρὰ ἐλάχιστα τούτων νὰ θίξωμεν. Μόνον ἡ ἀνάγνωσις, τοῦ τόσον ἐπαγωγῶς ἄλλως τε γραμμένου ἔργου, εἶναι δυνατόν νὰ δώσῃ πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἰστορίας τῆς ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ ὅλου ἔργου (ἐξεδόθη ἤδη τὸ Α' μέρος τοῦ Β' τόμου μετὰ τοῦ παραρτήματος πραγματευομένου τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Διουσίου τοῦ Πίρεσβυτέρου), θὰ προσφέρῃ, ὡς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς κ. Ziebarth, «ἀνεκτίμητον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν διεθνῆ ἐπιστήμην.»

Ἄγγ. Θ. Ἀγγελόπουλος

A. AFTALION : *L' or et sa distribution mondiale*. Paris. Dalloz 1932.

Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος ὀλόκληρος εὐρίσκεται εἰς τὴν δυσκολωτέραν καμπὴν τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως, τὸ νέον σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων κ. Albert Aftalion ἐμφανίζεται λίαν ἐπικαίρως. Αἱ ἰδέαι τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς δὲν εἶναι τελείως ἄγνωστοι καὶ πολλὰ σημεία τοῦ ἔργου του εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀπὸ τοῦ 1928, εἰς διάφορα ξένα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ ἰδίως εἰς τὴν «*Information financière*». Ἦδη ἐμφανίζονται συστηματοποιημένοι καὶ ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ τελευταῖα νομισματικὰ καὶ οἰκονομικὰ γεγονότα. Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζεται ἡ ἄνισος κατανομὴ τοῦ χρυσοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὰ αἷτια ταύτης. Εἰς τὸ δεύτερον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνίσου κατανομῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ εἰς τὸ τρίτον ἡ ὠφέλεια, ἣτις θὰ προέκυπτε ἐκ μιᾶς καλλιτέρας ἰσορροπίας τοῦ κιτρίνου μετάλλου καὶ τὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιβαλλομένας μεταρρυθμίσεις ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ κ. Aftalion περιγράφει κατ' ἀρχὰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν τοῦ Ricardo περὶ τῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομὴν τοῦ χρυσοῦ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐμπο-

ρευμάτων, τὴν ὁποίαν συνέδεον μὲ τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν τοῦ χρήματος, αἱ τιμαὶ θεωρούμεναι ὡς ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ πολυτίμου μετάλλου, ἢτοι τῶν ποσοτήτων τοῦ χρυσοῦ, ἐὰν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν διμεταλλισμόν. Ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἰσορροπίας ἐν τῇ παγκοσμίῳ κατανομῇ τοῦ χρυσοῦ, ἡ ποσοτικὴ θεωρία ἐνεφάνιζε μίαν δέσμη τριῶν ἀρχῶν στενῶς συνδεομένων καὶ εἰδικώτερον α) ποσοτικὴ θεωρία ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ἢτοι αἱ τιμαὶ εἰς κάθε χώραν ὑψοῦνται ὅταν αὐξάνη τὸ ἐθνικὸν ἀπόθεμα τοῦ χρυσοῦ καὶ κάμπτονται ὅταν τὸ ἀπόθεμα τοῦτο ἐλαττοῦται· β) ποσοτικὴ θεωρία διεθνοῦς χαρακτῆρος, ἢτοι αἱ παγκόσμιοι τιμαὶ ἀνυψοῦνται ὅταν αὐξάνη ἡ παραγωγή τοῦ χρυσοῦ καὶ πίπτουν ὅταν ἐλαττοῦται ἡ παραγωγή αὕτη. Ἡ ἀντίφασις ἣτις θὰ ἠδύνατο νὰ συναχθῆ ἐκ τοῦ διεθνοῦς καὶ ἐθνικοῦ ἅμα χαρακτῆρος τῆς ποσοτικῆς θεωρίας στηριζομένης ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, δοθέντος ὅτι ἡ ἐθνικὴ ποσοτικὴ θεωρία φαίνεται συμπεραίνουσα τὴν δυνατότητα τῆς ὑπάρξεως μεγάλης διαφορᾶς τιμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας συνεπείᾳ ἀνίσου πλούτου εἰς χρυσόν, ἡ δὲ διεθνῆς ποσοτικὴ θεωρία φαίνεται ἀπεναντίας ἐξυπακούουσα μίαν σχετικὴν σύμπνοιαν τῶν κινήσεων τῶν τιμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἀφοῦ καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἰδίου παγκοσμίου ἀποθέματος χρυσοῦ, καταπίπτει διότι γ) ἡ κατανομή τοῦ χρυσοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἰσορροπεῖται αὐτομάτως. Αἱ τιμαὶ δύνανται νὰ ἀνέλθουν παροδικῶς εἰς μίαν χώραν συνεπείᾳ συρροῆς χρυσοῦ, ἡ ὑψωσις ὁμως τῶν τιμῶν ἣτις ἐπακροῦσθαι, προκαλεῖ αὐξησιν τῶν εἰσαγωγῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἔξοδον τοῦ χρυσοῦ πρὸς ἄλλας χώρας, οὕτως ὥστε νὰ ὑψωθοῦν καὶ ἐκεῖ αἱ τιμαὶ. Ἡ ἰσορροπία ἣτις τείνει νὰ ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομήν τοῦ κιτρίνου μετάλλου ἐπιφέρει μίαν ἀντίστοιχον ἰσορροπίαν εἰς τὰς τιμὰς τῶν χωρῶν. Ἐθνικὸν ἀπόθεμα χρυσοῦ καὶ διεθνὲς τοιοῦτον τείνουν νὰ ἐξελίσσωνται ταυτόχρονως, διότι μόλις ἐμφανισθῆ μία ἀνισότης εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομήν τοῦ χρυσοῦ, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἀσυμφωνίας μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν τὸ ὁποῖον προκύπτει συμφώνως μὲ τὴν ἐθνικὴν ποσοτικὴν θεωρίαν καὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὄφειλε νὰ προκύψῃ συμφώνως μὲ τὴν διεθνῆ ποσοτικὴν θεωρίαν, παράγονται αὐθόρμητοι δυνάμεις τείνουσαι εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἀνισότητος καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἐθνικοῦ ἀποθέματος χρυσοῦ εἰς τὴν σχέσιν τῆς ἰσορροπίας μὲ τὸ διεθνὲς τοιοῦτον, οὕτως ὥστε τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν τὸ ὁποῖον προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ἀποθέματος χρυσοῦ, νὰ εἶναι περίπου τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τοῦ παγκοσμίου ἀποθέματος τοῦ κιτρίνου μετάλλου. Ἡ ἰσορροπία εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομήν τοῦ χρυσοῦ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἄρμονίαν μεταξὺ τῆς ποσοτικῆς θεωρίας διεθνοῦς χαρακτῆρος καὶ τῆς ποσοτικῆς θεωρίας ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, αἵτινες, βασιζόμεναι ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, ἀποτελοῦν μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομήν τοῦ κιτρίνου μετάλλου ἓνα συνυφασμένον σύνολον.

Αὐτὰς τὰς κλασσικὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας θέτει ὁ συγγραφεὺς ἀντιμετώπους τῶν γεγονότων τῶν τελευταίων ἐτῶν, λαμβάνων τὸ παράδειγμα τῆς συσσωρεύσεως τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας καὶ εἰς τὴν Γαλίαν. Τὸ ἀμερικανικὸν παράδειγμα πείθει τελείως τὸν κ. Aftalion περὶ τοῦ πεπλανημένου τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἀρχῶν. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1920 μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1927, τὸ εἰς χρυσὸν ἀπόθεμα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἠύξησε ἀπὸ 2.840 ἑκατομμύρια δολλάρια εἰς 4.610. Ποῖαι ὄφειλον νὰ εἶναι αἱ συνέπειαι μιᾶς τοιαύτης συσσωρεύσεως χρυσοῦ; πρῶτον ὑψωσις τῶν τιμῶν εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, δεύτερον ἐλλειμματικὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον καὶ ἰσοζύγιον λογαριασμῶν καὶ τρίτον ἔξοδος τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὰς πτωχὰς εἰς κίτρινον μέταλλον χώρας. Τί παρετη-

ρήθη ἀπεναντίας; πρῶτον σημαντικὴ ὑψωσις τῶν τιμῶν, δεύτερον, πλὴν συντόμων τινῶν ἐξαιρέσεων, ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον καὶ ἰσοζύγιον λογαριασμῶν εὐρέως ἐνεργητικὰ καὶ τρίτον διαρκὴς σχεδὸν διόγκωσις τοῦ εἰς χρυσὸν ἀποθέματος.

Τὸ γαλλικὸν παράδειγμα, χωρὶς νὰ εἶναι ἐξ ἴσου κατηγορηματικόν, προσφέρει συμπεράσματα ἀπογοητευτικὰ διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης κλασσικῆς θεωρίας. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1926 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1931, ἡ εἰσροὴ χρυσοῦ ἐν Γαλλίᾳ ὑπερέβη τὰ 36 δισεκατομμύρια φράγκα. Ἦί συνέβη κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο; ἔάν τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον κατέστη ἐλλειμματικὸν τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν ἐξηκολούθησε παραμένον ἐνεργητικὸν ἢ δὲ εἰσροὴ χρυσοῦ δὲν ἐσταμάτησε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸς τιμὰς οὐδὲν συμπέρασμα δύναται νὰ συναχθῆ, διότι αἱ μὲν τιμαὶ χονδρικῆς πωλήσεως κατέπεσαν, αἱ δὲ τῆς λιανικῆς ἔμειναν στάσιμοι ἢ ὑψώθησαν ἐλαφρῶς.

Πῶς δέον νὰ ἐξηγηθῆ ἡ διάψευσις τὴν ὁποίαν ἐπέφεραν τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα παραδείγματα εἰς τὴν θεωρίαν περὶ αὐτομάτου ἰσορροπίας εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομήν τοῦ χρυσοῦ; Ὁ κ. Aftalion ἐξαγγέλλει ἐν πρώτοις ὅτι πλάναι αἱ ὁποῖαι ἐνυπῆρχον εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν δὲν κατέστη δυνατόν ν' ἀποκαλυφθοῦν παρὰ μόνον χάρις εἰς τὰ τελευταῖα οἰκονομικὰ γεγονότα. Κατόπιν, ἀμφισβητεῖ τὴν ὀρθότητα τῆς ποσοτικῆς θεωρίας ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ της, ἥτις καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν βᾶσιν τῆς θεωρίας τῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν παγκόσμιον κατανομήν τοῦ χρυσοῦ. Προχωρῶν περαιτέρω, δίδει μίαν ἐντελῶς ἄλλην ἐννοίαν εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ χρυσός, κατευθυνόμενος πρὸς τὰς χώρας ὅπου εὐρίσκει τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν του, εἰσρέει ἐκεῖ ὅπου αἱ τιμαὶ εἶναι χαμηλότεραι. Αἱ μετακινήσεις τοῦ χρυσοῦ, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἐξαρτῶνται περισσότερο ἐκ τῶν συναλλαγματικῶν μεταβολῶν παρὰ ἐκ τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων. Ὁ χρυσός κατευθύνεται, ὅπως ἀποδεικνύουν τὰ τελευταῖα παραδείγματα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Γαλλίας, ἐκεῖ ὅπου τὸ συνάλλαγμα εἶναι πλέον εὐνοϊκόν, ἐκεῖ ὅπου ἡ ὑψωσις τοῦ συναλλάγματος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη ὥστε νὰ καλύπτῃ τὰ ἐξοδα τῆς μεταφορᾶς τοῦ χρυσοῦ, ἐκεῖ ὅπου ἕνα ὑψωμένον συνάλλαγμα δίδει εἰς τὸν χρυσὸν μεγαλυτέραν ἀξίαν λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ ἐθνικαὶ νομοθεσίαι ὀρίζουν μίαν σταθερὰν τιμὴν μετατροπῆς τῶν τραπεζογραμματίων εἰς χρυσόν. Ἐὰν αἱ τιμαὶ εἶναι χαμηλότεραι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀπὸ τὴν χώραν ὅπου ὑπάρχει ἀφθονία χρυσοῦ, ἡ χώρα αὕτη, διὰ νὰ ὠφεληθῆ τὴν διαφορὰν καὶ διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἐμπορεύματα εἰς χαμηλὰς τιμὰς, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ κάμῃ ἐξαγωγήν χρυσοῦ ἀλλὰ δύναται νὰ στείλῃ συνάλλαγμα. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ σπουδαιότης τῶν ἀγορῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καταστήσῃ τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν τῆς παθητικῆς, θὰ δύναται ἐπὶ μακρὸν νὰ εὐρίσκη συνάλλαγμα, εἴτε διὰ πιστώσεων, εἴτε διὰ τῆς ὑψώσεως τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου, ἥτις θὰ προσελκύσῃ ξένα κεφάλαια, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀγορὰν ἐμπορευμάτων ἄνευ ἐξαγωγῶν χρυσοῦ.

Ὁ διακανονισμὸς τῶν λογαριασμῶν μὲ τὸ ἐξωτερικὸν διὰ συναλλάγματος θὰ ἐξακολουθῆ, ἐφ' ὅσον τὸ συνάλλαγμα δὲν πίπτει κάτω τοῦ gold-roiât τῆς ἐξόδου καὶ παρὰ τὴν ἀνισότητά τῶν τιμῶν. Ἀντὶ ὁ χρυσός νὰ ἐκδιώκῃ τὸν χρυσόν, ὅπως ἐνομιζέτο, ὁ χρυσός ἐλκύει τὸν χρυσὸν πρῶτον διότι ἡ συγκέντρωσις τοῦ κιτρίνου μετάλλου εἰς μίαν χώραν εἶναι συνέπεια μιᾶς οἰκονομικῆς καταστάσεως εὐνοϊκῆς διὰ τὴν εἰσροὴν χρυσοῦ, ἢ δὲ διάρκεια τῆς συγκεντρώσεως εὐνοεῖ τὴν διάρκειαν τῆς εἰσροῆς καὶ δεύτερον διότι ἡ συγκέντρωσις τοῦ χρυσοῦ εἶναι ἕνα σημεῖον νομισματικῆς ἀσφαλείας, εἰς τεταραγμένας δὲ περιόδους, ὡς ἡ μεταπολεμικὴ, προσελκύει τὰ κεφάλαια ἀπὸ τὰς χώρας ὅπου ἡ πολιτικὴ καὶ νομισματικὴ κατάστασις εἶναι ἀβέβαιος, ὑψώνει τὸ συνάλλαγμα καὶ ἐπιφέρει νέαν εἰσροὴν χρυσοῦ. Ἡ ὑπάρ-

χουσα άνισορροπία, αντί νά κατευθύνη αὐτομάτως τήν κατάστασιν πρὸς τήν διεύθυνσιν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας, δύναται ἐπὶ μακρὰ ἔτη νά ἐνεργῇ πρὸς νέαν ἐπίτασιν τῆς άνισορροπίας. Ἴδου διατὶ ὁ χρυσὸς συνεκεντρώθη εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ εἰς τήν Γαλλίαν εἰσρέει πάντοτε ἀπὸ τοῦ 1927. Ἐντὶ νά ἰσχυρίζεται τις, ὅτι αἱ χαμηλαὶ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων προκαλοῦν ἀπαραιτήτως εἰσαγωγὰς χρυσοῦ, εἶναι ὀρθότερον νά παραδεχθῆ ὅτι δύναται μόνον νά τὰς προκαλέσουν.

Αἱ μετακινήσεις τοῦ χρυσοῦ προκαλοῦνται, γράφει ὁ κ. Aftalion, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τῶν τιμῶν τοῦ συναλλάγματος, παρὰ ἀπὸ τὰς τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἄλλὰ θὰ σκεφθῆ τις, ἐκ τίνος λόγου ἐξαρτῶνται αἱ διακυμάνσεις τοῦ συναλλάγματος, αἵτινες ἐπιδρῶν ἐπὶ τῶν μετακινήσεων τοῦ χρυσοῦ; εἰς τὰς περισσότερας χώρας αἵτινες ἔχουν τήν χρυσὴν βάση ὁ κυριώτερος λόγος τῆς ὑψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ συναλλάγματος καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς συσσωρεύσεως τοῦ χρυσοῦ, εὐρίσκεται εἰς ἓνα ἰσοζύγιον λογαριασμῶν ἐνεργητικόν. Τὰ περισσεύματα τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν ἐξηγοῦν κατὰ μέγα μέρος τήν συγκέντρωσιν τοῦ χρυσοῦ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείας. Ἡ ἐξήγησις ὅμως αὐτῆ δὲν ἰσχύει πάντοτε. Ἡ Ἀγγλία π.χ. ἂν καὶ εἶχε μέχρι τοῦ 1931 ἓνα ἰσοζύγιον λογαριασμῶν ἐνεργητικόν, εἶδε πολλάκις τὸν χρυσὸν τῆς νά διαρρέη, ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου παρὰ τήν παθητικότητα τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν τῆς, ἡ Γερμανία εἶδε συχνὰ τὸν χρυσὸν νά εἰσρέη εἰς τήν χώραν. Ἐνταῦθα ἐπεμβαίνει ἓνας ἄλλος παράγων: ἡ πολιτικὴ τοῦ δανεισμοῦ καὶ τῆς τοποθετήσεως κεφαλαίων εἰς διαφόρους χώρας. Εἰς τήν Γαλλίαν καὶ τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, αἱ κινήσεις τῶν κεφαλαίων δὲν ἔρχονται νά ἐμποδίσουν τήν ἐπίδρασιν τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν, ἐνῶ εἰς τήν Γερμανίαν καὶ τήν Ἀγγλίαν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Εἰς τήν Ἀγγλίαν, παρὰ τὸ ἐνεργητικὸν ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν, ὁ χρυσὸς διέρρει, διότι ἡ Ἀγγλία ἐδάνειζε περισσότερο ἀπὸ ὅσος τῆς ἐπέτρεπον τὰ περισσεύματά τῆς. Εἰς τήν Γερμανίαν, παρὰ τὸ παθητικὸν ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν, ὁ χρυσὸς εἰσῆλθε πολλάκις χάρις εἰς τὰ ἀδιάκοπα δάνεια ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἐνας τρίτος παράγων τῶν μετακινήσεων τοῦ χρυσοῦ εἶναι ὁ προεξοφλητικὸς τόκος. Παράγων ὅμως ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι πάντοτε ἄρκετὰ ἰσχυρὸς. Ἐνας ὑψωμένος προεξοφλητικὸς τόκος δύναται νά προσελκύσῃ ξένα κεφάλαια ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι δύναται νά τὰ συγκρατήσῃ ἐπ' ἄρκετόν· ἀλλὰ ἐδῶ παίζει σπουδαῖον ρόλον καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας ὁπότε ἐμφανίζεται ἓνας τέταρτος παράγων, ὁ ψυχολογικός. Παράγων ὁ ὁποῖος ἔπαιξε τὸν σπουδαιότερον ρόλον κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ ἔτους 1931 καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νά θέτῃ σχεδὸν εἰς ἀχρηστίαν τοὺς ὑπολοίπους.

Ἐν συμπεράσματι, τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Aftalion εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον βαθέα καὶ τὰ πλέον ἀναλυτικὰ εἰς τὸ περιλάλητον ζήτημα τῆς κατανομῆς τοῦ χρυσοῦ. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν οἱ παράγοντες οἵτινες ἔτεινον πρὸς τήν ἰσορροπίαν τῆς παγκοσμίου κατανομῆς τοῦ κιτρίνου μετάλλου ἐξησθένσαν σημαντικῶς, ἡ δὲ μεγαλυτέρα μεταβολὴ σημειοῦται εἰς τὰς κινήσεις τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς δανειακῆς πολιτικῆς τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἀπαγορεύσεις εἰς τήν ἐξοδὸν τῶν κεφαλαίων, ἐμπόδια φορολογικῆς φύσεως, πολιτικὴ καὶ νομισματικὴ ἀβεβαιότης, ὅλα αὐτὰ παραλύουν τὰς κινήσεις τῶν κεφαλαίων αἵτινες θὰ ἠδύναντο νά τείνουν πρὸς διόρθωσιν τῶν ἰσοζυγίων τῶν λογαριασμῶν καὶ πρὸς μίαν καλλιτέραν ἰσορροπίαν τοῦ χρυσοῦ. Ἡ εἰσροὴ ξένων κεφαλαίων εἰς μίαν χώραν ἀνετράπη συχνὰ ὑπὸ τοῦ ψυχολογικοῦ παράγοντος, ὅπως ἐν Γερμανίᾳ π.χ.

μετά τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1930, ἐνῶ ἄλλας φορές ἡ ἐπάνοδος τῶν κεφαλαίων εἰς τὰς χώρας μὲ πολὺν χρυσόν, συνωδεύετο καὶ μὲ ἐξοδον τῶν κεφαλαίων τῶν πτωχῶν εἰς χρυτὸν χωρῶν διὰ λόγους ἀσφαλείας ἢ καὶ διὰ λόγους κερδοσκοπίας ὅπως π.χ. συνέβη κατὰ τὸ 1928—1929 ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις, ὅπου συνέρρευσαν ἑκατομμύρια ξένων κεφαλαίων λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ τόκου τοῦ call money εἰς τὸ Χρηματιστήριον τῆς νέας Ἑόρκης. Κινήσεις κεφαλαίων αἱ ὁποῖαι ἐπέτειναν τὴν παγκόσμιον ἀνισορροπίαν τῶν κεφαλαίων καὶ τοῦ κιτρίνου μετάλλου.

Λίαν ὀρθῶς ὁ συγγραφεὺς ἀντικρούει τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ ἀνισοκατανομή τοῦ χρυσοῦ ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν βασικῶν αἰτιῶν τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως καὶ διὰ λαμπρῶν ἐπιχειρημάτων καταδεικνύει τὸ ἀβάσιμον τῆς νέας θεωρίας τοῦ Sir Henry Strakochi ὅστις ἀπεδίδει τὴν σημερινὴν πτώσιν τῶν τιμῶν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ. Αὐτὴ αὐτὴ «ἡ Ἐπιτροπεία τοῦ χρυσοῦ» τῆς K.T.E., εἰς τὸ πρῶτον ὑπόμνημά της, παραθέτει πίνακας καταδεικνύοντας ὅτι ὄχι μόνον κατὰ 3 % ἠῦξησαν τὰ μέσα τῶν πληρωμῶν, ὅπως θεωρεῖ ἀπαραίτητον ὁ Cassel διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν τιμῶν, ἀλλὰ κατὰ 4 $\frac{3}{4}$ %, παρὰ τὴν ἀνισοκατανομήν τοῦ κιτρίνου μετάλλου. Ἄλλως τε καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀνισοκατανομὴ τοῦ χρυσοῦ θὰ ἐπέφερε ἐλάττωσιν ἢ ἐπιβράδυνσιν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος, δὲν εἶναι διόλου ἀποδεδειγμένον ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ ἐπέφερε πτώσιν τῶν τιμῶν καὶ ὅτι ἡ αὔξησις τῆς ταχύτητος τῆς κυκλοφορίας δὲν θὰ ἐδιόρθωνε τὴν ἐλάττωσιν τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι πλέον βέβαιον, εἶναι ὅτι μία καλλιτέρα κατανομὴ τοῦ κιτρίνου μετάλλου θὰ ἐβελτίωνε τὸ συνάλλαγμα τῶν πτωχῶν εἰς χρυσὸν χωρῶν καὶ θὰ κατεβίβαζε τὸν προεξοφλητικὸν τόκον. Ἄλλὰ πῶς νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἀνακατανομὴ; δι' ἀνοίγματος πιστώσεων καὶ διὰ δανείων πρὸς τὰς πτωχὰς χώρας; ἡ πολιτικὴ ὅμως καὶ νομισματικὴ κατάστασις τῶν περισσοτέρων χωρῶν δὲν ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ κεφάλαια. Ἀπεναντίας κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς μῆνας παραστάμεθα πρὸ ὁμαδικῆς ἐξόδου κεφαλαίων πρὸς χώρας αἵτινες παρουσιάζουν μεγαλύτεραν ἀσφάλειαν· φαῦλος κύκλος διότι ἀκριβῶς ἡ κατάστασις αὕτη ἀποβαίνει ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς ἀνισορροπίας τοῦ χρυσοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Aftalion παρέχει πολλὰς ἀπογοητεύσεις εἰς ὅσους ἐπίστευον εἰς τὴν ταχεῖαν λύσιν ἐνὸς τόσον πολυσχιδοῦς προβλήματος ὅσον τὴν πρόβλημα τῆς κατανομῆς τοῦ χρυσοῦ. Μόνον μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τὸν μετριασμὸν τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς πολιτικῆς καὶ νομισματικῆς σταθερότητος, τὸ πρόβλημα τοῦτο θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ρυθμίσεως αὐτοῦ.

Κων. Π. Καρανίκας

Dr. H. SCHACHT: **Das Ende der Reparationen.** Ἔκδ. G. Stalling
A. G. Oldenburg l. O. 1931.

Θαυμασία εἰς ἐμφάνισιν, ἀλλὰ καὶ τραγικὴ εἰς περιεχόμενον—ὡς ἄλλως τε ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν περικάλυμμα ἐπιγραφῆς: Ein Manruf in Allerletzte Stunde (Μία Ἐκκλησις εἰς Ἑστάτην Ὥραν)—ἢ κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον «Das Ende der Reparationen» (Τὸ τέλος τῶν Ἐπανορθώσεων) περισπούδαστος μονογραφία τοῦ Δόκτορος κ. Hjalmar Schacht, πρῶην Προέδρου τῆς Reichsbank, ἀρχηγοῦ τῆς εἰς Παρισίους κατὰ τὸ 1929, διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου Young, ἀποστολῆς τῶν γερμανῶν ἐμπειρογνομόνων καὶ Ἐπιτρόπου τῶν ἀποταμιεύσεων κατὰ τὸ 1923.

Ἡ μονογραφία αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 246 σελίδων διηρημένων εἰς 18 κεφάλαια,

εις τὰ ὁποῖα ὁ κ. Schacht πραγματεύεται τὸ θέμα του. Ἀρχόμενος διὰ μιᾶς συνοπτικῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ παρελθόντος ἐν σχέσει μετὰ τὴν Συνθήκην τῶν Βερσαλιῶν τοῦ 1919 καὶ τῶν 14 ἐντολῶν (punkt) τοῦ τότε Προέδρου τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν Wilson, περιγράφει παραστατικώτατα τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ σχεδίου Young, ἀπὸ τοῦ καταρτισμοῦ του μέχρι τῆς κατὰ τὴν Δευτέραν Συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης προσεπικυρώσεώς του, ἵνα μετὰ εἰσέλθῃ εἰς γενικωτέρας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τῆς Γερμανίας, καὶ ἰδίᾳ ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ζητήματος τῶν Ἐπανορθώσεων, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυρίαν πτέρναν τῆς μονογραφίας ταύτης. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς καταφαίνεται ὅτι ἡ κατευθυντήριος πρόθεσις τοῦ κ. Schacht εἶναι κυρίως ὅπως διὰ τοῦ δημοσιεύματος τούτου ἀπολογηθῇ ὁ ἴδιος διὰ τὸν ρόλον του κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου Young, νὰ κατηχήσῃ τοὺς ἀναγνώστας του, γερμανοὺς ἢ ξένους, καὶ νὰ διαφωτίσῃ αὐτοὺς περὶ τῶν ἐλατηρίων τοῦ σχεδίου τούτου, ὥστε ἐπὶ τέλους νὰ κατανοήσουσιν οὗτοι τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Ἐπανορθώσεων διαχαράσσει. Δι' ὅλους δὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὡς φαίνεται, ἡ μονογραφία αὕτη ἀφιερῶται εἰς τὰ τέκνα του «Meinen Kindern».

Διὰ κάθε ὅμως καλῆς πίστεως μελετητὴν τῆς μονογραφίας ταύτης ἡ ἀπολογία τοῦ κ. Schacht στρέφεται κατὰ πολυαριθμῶν ἀντιπάλων, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοῦ κ. Pakter Gilbert, ἐπιτρόπου τῶν κατὰ τὸ Σχέδιον Dawes Ἐπανορθώσεων. Δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν αἰτίων τῆς περιέργου ταύτης ἐπιθέσεως, τοῦτο μὲν διότι αὕτη, λόγῳ τῆς μετὰ τοῦ κ. Gilbert γνωστῆς συνεργασίας του, καθίσταται ἤδη ὄψιμος, τοῦτο δὲ διότι δὲν κατέχω ἅπαντα τ' ἀπαιτούμενα ἐν προκειμένῳ στοιχεῖα διὰ νὰ πεισθῶ καὶ ὁ ἴδιος ἐὰν ἡ ἐπιθεσις αὕτη τοῦ κ. Schacht καθ' ὅλων γενικῶς τῶν συνεργατῶν του εἶναι δικαία ἢ ὄχι.

Διὰ τοῦτο εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς ἀντικειμενικὴν ὅλων ἐξέτασιν τῶν θεμελιωδῶν οὕτως εἰπεῖν σκέψεων τοῦ κ. Schacht ἐπὶ τοῦ βασικοῦ ζητήματος τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν προγνωστικῶν του ἐπὶ τῆς καθόλου μελλοντικῆς αὐτῶν ἐξελίξεως.

Καὶ ἐξηγοῦμαι:

Ὅς ἐμφαίνεται ὁ κ. Schacht συνοψίζει εἰς τὴν σελίδα 209 τὰς οὐσιώδεις προτάσεις τῆς μονογραφίας του ὡς ἀκολουθῶς: Ἡ ταχύτης τῆς ὑπὸ τῆς Γερμανίας πληρωμῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μελλοντικῆς αὐτῆς εὐημερίας. Δὲν θὰ δυναθῇ αὕτη νὰ διενεργηθῇ καταβολὰς εἰμὴ μόνον ἐὰν ἡ εὐημερία αὕτη διατηρηθῇ ἢ ἐὰν ἐπεκταθῇ. Ἡ δυνατότης τῆς μεταφορᾶς τῶν συμβατικῶν πληρωμῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καθόλου ἀναπτύξεως τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου της. Δὲν δύναται νὰ διενεργηθῇ πληρωμὰς εἰμὴ μόνον ἐὰν τὸ ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς πλεόνασμα τῆς ἐξαγωγῆς παράσχη εἰς αὐτὴν τὰ μέσα. Ἡ διὰ τοῦ σχεδίου Young συσταθεῖσα Τράπεζα τῶν Διεθνῶν Πληρωμῶν δέον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ ὄγκου τοῦ Διεθνοῦς Ἐμπορίου συναινοῦσα εἰς καταβολὰς εἰς τὰς ἐχούσας ἀνάγκην τούτων χώρας, πρωτίστως δὲ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ἐν περιπτώσει καὶ ἀπεδεικνύετο ἐλαφρὸς τις νομισματικὸς πληθωρισμὸς. Τέλος τὸ ζήτημα τῶν Ἐπανορθώσεων δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὸν λύσεως εἰμὴ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν μιᾶς διεθνοῦς συνεργασίας. Ἐνταῦθα ἐπιτεταί ὅτι τὸ σχέδιον Young δημιουργεῖ διὰ τὰς πιστωτρίας χώρας ὄχι μόνον δικαιώματα ἀλλὰ καὶ καθήκοντα καὶ ἐπιτακτικὰς ἔναντι τῆς Γερμανίας ὑποχρεώσεις, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἀνυπερβλήτον ἀνάγκην ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἀνευρεθῶσιν ὅλα τὰ μέσα δι' ὧν θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Γερμανίας ἐκ τῶν ἐπιβληθέντων αὐτῇ βαρῶν.

Ὁ κ. Schacht μετὰ τὸ προπολεμικὸν πνεῦμα, δι' οὗ ὡς φαίνεται ἐμφορεῖται ἀθερα-

πεύτως, ξεγάγει περίεργα ὄντως συμπεράσματα. Βεβαιοῖ ὅτι πράγματι τὸ πνεῦμα τῆς ἐκθέσεως τῶν ἐμπειρογνωμόνων τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος προσυπέγραψεν εἶναι ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἀμύνεται ἤδη, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς ἐκθέσεως ταύτης παρεβιάσθη ἀπὸ διαφόρους παρατηρήσεις καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ πολιτικά «παζαρεύματα» τῆς Χάγης. Ἐντεῦθεν δράττεται τῆς εὐκαιρίας ταύτης διὰ νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἐν προκειμένῳ ἐτήρησεν. Διότι ἐὰν δὲν παρητήθη εἰς Παρισίους, ἠρνήθη—ὡς γράφει—νὰ λάβῃ μέρος ὡς ἐπίσημος ἐντεταλμένος τῆς Γερμανίας κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς Χάγης. Ὑπέγραψε μὲν τὴν ἐκθεσιν, οὐχὶ ὁμως καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ἐν τῷ Σχεδίῳ Younk. Παραδέχεται τὴν εὐθύνην του διὰ τὴν ἐκθεσιν ἀλλ' ἀπορρίπτει, μετ' ἀγανακτήσεως, καὶ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος συμμετοχῆς εἰς τοῦτο, καὶ δὲν διστάζει νὰ κατακρίνῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιεικείας ὅλους τοὺς τότε ὑπουργοὺς τῆς Γερμανίας. Προχωρῶν εἰς τὴν ἀπολογίαν του, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν πιστωτριῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι τόσον ἐπίεσαν τὴν Γερμανίαν καὶ ἐμμένουν θέλουσαι νὰ τὴν συνθλίψουν τελείως, καὶ αἱ ὁποῖαι, ἐνῶ μετὰ παράφρονος σκληρότητος ἐπέβλεψαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθορισθέντων αὐταῖς δικαιωμάτων, παρέλειψαν νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ἐναντι αὐτῆς ὑποχρεώσεις των. Ὁ πόλεμος, γράφει, ξσαπέλυσεν εἰς τοὺς νικητάς, ἀληθῆ ὄργια μιᾶς ἀναισχύντου ὀρέξεως πλουτισμοῦ, εἰς δὲ τὴν σελίδα 243 ἐπιπροσθέτει, ὅτι αἱ συνέπειαι τῆς ἀπληστίας των, τῆς παράφρονος οἰκονομικῆς ἀνικανότητός των καθίστανται ἀκατανόητοι. Ἐρριψαν, διατείνεται, τὴν Γερμανίαν καὶ ὀλόκληρον τὸν κόσμον εἰς μίαν τοιαύτην ἀναρχίαν, εἰς τοιαύτην κρίσιν ὥστε ν' ἀπειλεῖται καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ καπιταλιστικὸν καθεστῶς, οὕτω δὲ δύναται τις νὰ εἰπῇ μετὰ βασιμότητος πλέον ὅτι «ὅταν ἐν ἀστικὸν καθεστῶς εἶναι ἀνίκανον νὰ διαθρέψῃ τὸς ἐργατικὰς μάζας, τὸ καθεστῶς αὐτὸ ἔχει ἀπολέσει κάθε δικαίωμα ὑπάρξεως»—*Ein kapitalismus, der nicht instande ist, die Arbeitermassen in der Welt zu ernähren, hat Keinerlei Existenzberechtigung.* (Σελ.243).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁμως ἐκτεθειμένων ἐκπηγάξει ἡ ἀδυσώπητος ἐπιλογή: Δηλαδή ἢ ἡ τάξις θὰ ὑποκαταστήσῃ αὐτὸ τὸ τρομακτικὸν χάος καὶ ἡ Γερμανία ἐλευθέρου τοῦ ἐπιβληθέντος αὐτῇ ἄχθους θ' ἀνακτῆσῃ τὰς δυνάμεις τῆς, ἢ, ἀπαλλασσομένη τῶν καθόλου ὑποχρεώσεων τῆς ὡς ἐκ τῶν παραλείψεων τῶν πιστωτῶν ὅσον καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων ὑλικῶν κωλυμάτων θὰ παύσῃ πᾶσσαν πληρωμὴν. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ τέλος τῶν Ἐπανορθώσεων.

Δυνατὸν εἶναι, ἢ μᾶλλον ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ Schacht ὀμιλεῖ εἰλικρινῶς. Μὲ τοῦτο ὁμως δὲν ἐννοῶ ὅτι ἔχει διορατικότητα ἢ ὁποῖα ἐλλείπει ἐν προκειμένῳ οὐδὲ διπλωματικὴν φινέτσαν ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλεται διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ μεγάλου τοῦτου ζητήματος τῶν Ἐπανορθώσεων μετὰ τοῦ ὁποῖου εἶναι συνυφασμένον τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καὶ γενικῶς τῆς Ἀνθρωπότητος.

Διὰ τοῦτο παρ' ὅλον διότι θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ ὅτι ἠξιώθην παρὰ τοῦ κ. Schacht τῆς ἐξαιρετικῆς τιμῆς δι' ἐνὸς ἀντιτύπου τοῦ Ἔργου του, εἶμαι ἐν τούτοις ὑποχρεωμένος νὰ ὁμολογήσω, καὶ μετ' ἐμοῦ ὅλοι ὅσοι ἔτυχεν νὰ μελετήσουν αὐτό, ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ἔργον τοῦτο ὄχι μόνον διαπνέεται ἀπὸ τὴν διακρίνουσαν τοὺς γερμανοὺς ὑπεροψίαν, ὄχι μόνον δὲν ἀφίσταται τοῦ προπολεμικοῦ παγγερμανικοῦ ἐγωῖσμοῦ, ἀλλὰ,—καὶ αὐτὸ εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ σπουδαιότερον—τὸ ἔργον αὐτὸ λόγῳ ἰδίως τοῦ πανθομολογουμένου διεθνοῦς κύρους τοῦ συγγραφέως του δὲν εἶναι συντελεστικὸν εἰς τὴν προαγωγὴν μιᾶς γαλλογερμανικῆς συνεννοήσεως πρὸς τὴν ὁποίαν προσβλέπει ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, οὐδὲ ἐναρμονίζεται πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν σήμερον πνεῦμα τῆς εἰρηνεύσεως τῶν Λαῶν.

Γεώρ. Βολ. Πόγγης

ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑ. **Μακροπρόθεσμοι οίκονομικαὶ πράξεις.** Ἀθήναι 1931

Ἐξεδόθη τελευταίως παρὰ τοῦ κ. Τρ. Κεραμιδᾶ, Καθηγητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν, σύγγραμμα περὶ Μακροπροθέσμων Οἰκονομικῶν πράξεων, ἐν ᾧ σπουδάζονται τὰ περὶ Ἀνατοκισμοῦ—Ραντῶν—Δανείων.

Ὁ κ. Κεραμιδᾶς ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ δείκνυται καὶ συγγραφεὺς καὶ ἐπιστήμων καὶ μεθοδικὸς ἄριστος.

Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τὰ ζητήματα ἐκτίθενται κατὰ λίαν ἐπιτυχῆ μέθοδον. Ἡ ἔκθεσις τῆς ὕλης οὐδὲν χάσμα καὶ οὐδὲν τὸ ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλασσον ἐμφανίζει. Ἡ τύπωσις τῆς ὕλης διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν στοιχείων, οὕτως ὥστε τὸ διὰ μεγάλων στοιχείων, εὐκόλον τὴν κατανόησιν καὶ βασιζόμενον ἐπὶ τῶν στοιχειωδῶν μαθηματικῶν ν' ἀποτελῆ πλήρες σύνολον ἀρκοῦν διὰ τοὺς μὴ εἰδικούς, τὸ δὲ διὰ μικρῶν στοιχείων ν' ἀποτελῆ πλήρη ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν Μαθηματικὴν ἄποψιν διὰ τοὺς εἰδικούς, ἐπιτυχᾶνει τὴν ἄκοπον καὶ ἐπωφελῆ χρησιμοποίησιν τοῦ ἔργου παρὰ εἰδικῶν καὶ μὴ. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν διεθνῶν συμβόλων, τῶν ἀπλοποιούντων τὰ ζητήματα καὶ καθιστώντων εὐκόλον τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ξένων συγγραμμάτων, καὶ δὴ τῶν περὶ Ἀσφαλιστικῶν Μαθηματικῶν τοιούτων, γίνεται τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι.

Κατὰ τὴν ὕλην τὰ περὶ Ἀνατοκισμοῦ καὶ Ραντῶν κεφάλαια ἀποτελοῦσι τὴν μαθηματικὴν θεωρίαν τοῦ τόκου, συνάμα δὲ τὸ πρῶτον μέρος τῶν Ἀσφαλιστικῶν Μαθηματικῶν, καὶ τὸ περὶ Δανείων κεφάλαιον τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας τοῦ τόκου εἰς τὰ Δάνεια. Εἰς τὰ τρία ταῦτα κεφάλαια περιλαμβάνεται μετὰ συντομίας, σαφηνείας καὶ ἐπιστημονικότητος πᾶν ὅ,τι εἶνε σχετικῶς σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γνωστόν, δίδονται δὲ εἰς ἕκαστον ζήτημα, ἀφ' ἑνὸς μὲν πλήρης οἰκονομικὴ ἐρμηνεία τῶν μαθηματικῶν ἐξαγομένων, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ βασικαὶ οἰκονομικαὶ γνώσεις, ἐφ' ὧν ἐφαρμόζονται τὰ Μαθηματικά, οὕτως ὥστε ὁ μελετῶν τοῦτο νὰ δύναται νὰ σπουδάσῃ τὰ Ἀσφαλιστικὰ Μαθηματικά καὶ νὰ κατανοήσῃ πλήρως πᾶν ζήτημα τόκου.

Ἰδιαιτέρως δεόν νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν Δανείων ἐπὶ τῇ βάσει διπλῶν ἐπιτοκίων, ἤτοι ἐπιτοκίου τόκου καὶ ἀνασυστάσεως κεφαλαίου, ὡς καὶ ἡ διεξοδικὴ ἔρευνα τοῦ ζητήματος τῆς Μαθηματικῆς τιμῆς τίτλου καὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ πραγματικοῦ ἐπιτοκίου τοποθετήσεως κεφαλαίου τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς δάνειόν τι ἢ ὁμολογίαν τινά, δίδει τὸ βάθος τοῦ ζητήματος τῶν Δανείων ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως καὶ τῶν τιμῶν τῶν ὁμολογιῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ διαπραγματεύσιν, τὸ πρῶτον δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βιβλιογραφίᾳ γίνεται.

Ἐν ὀλίγοις, τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ κ. Κεραμιδᾶ, ἀπαραίτητον διὰ τὴν σπουδὴν τῶν Δανείων, Χρηματιστηρίων καὶ Ἀσφαλιστικῶν Μαθηματικῶν, ἀποτελεῖ πρόοδον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομικὴν Βιβλιογραφίαν καὶ τιμὴν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην.

Κ. Ἀθανασιάδης

ΠΑΝ. Β. ΔΕΡΤΙΛΗ. **Περὶ τῆς Διεθνοῦς Διπλῆς Φορολογίας.** Ἀθήναι 1932.

Τελευταίως ἐκυκλοφόρησε βαρυσήμαντος μελέτη «περὶ τῆς διεθνοῦς διπλῆς φορολογίας ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς νομοθεσίας τῶν προσόδων ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι» τοῦ

ύφηγητοῦ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παν. Β. Δερτιλῆ.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῆ καὶ «Ἐγχειρίδιον διεθνοῦς φορολογικοῦ δικαίου» ἐμπεριέχει τόσας ὑγιεῖς θεωρίας καὶ ἐξετάζη τὸ διεθνὲς αὐτὸ πρόβλημα μετὰ τόσης ἀμεροληψίας καὶ εὐθύτητος, ὥστε πάντες οἱ κηδόμενοι ὅπως δημιουργηθῆ, ἐπὶ τῶν διαγραφεισῶν στενῶν θεωριῶν τοῦ παρελθόντος, πραγματικὴ διεθνῆς οἰκονομικὴ συνεννόησις, ὀφείλουν ἐπισταμένως νὰ ἐντρυφήσουν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν.

* *

Καὶ τῷ ὄντι διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀνθρωπότης, καὶ ἰδιαίτατα ἡ Εὐρώπη, τῆς ἀπειριγράπτου ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς δυστυχίας εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἔρριψαν οἱ ἀδασεῖς τῶν οἰκονομικῶν πολιτικοῦ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου—τοῦ ὁποίου τὸν ἀντίκτυπον, ἤδη μόνον, ἡμεῖς ὑφιστάμεθα!—ἐπιβάλλεται ν' ἀνασυγκροτηθῆ τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἐξεμηδενίσθη διὰ τῆς φορολογικῆς ἀφαιμάξεως πρὸς συμψηφισμὸν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν τῶν κρατῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ κράτη ζῶσιν ἐν τῇ διεθνῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τοῦ ἐνδελεχοῦς δανεισμοῦ, αἱ δὲ κοινωνίαι ἐξελίσσονται ὁμαλῶς ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία ἀφίνη μικρόν τι περιθώριον κέρδους εἰς τὰς νυχθημερὸν μοχθούσας καὶ ταλαιπωρουμένας τάξεις αὐτῶν, ἐπιβάλλεται ἵνα, ἡ μὲν ἀνταλλαγή τῶν ἐμπορευμάτων, τουτέστιν ἡ διαρροή τῆς ποραγωγῆς ἀπὸ τῆς πηγῆς μέχρι τῆς καταναλώσεως καὶ ὁ διεθνὴς δανεισμός, φορολογοῦνται ἐφ' ἅπαξ, τὰ δὲ εἰσοδήματα καὶ τὰ κέρδη τῆς ἐργασίας μὴ ἐπιβαρύνονται διὰ πολλοῦ λαίπλων φορολογιῶν αἵτινες καὶ ἐμποδίζουσιν τὴν ἀποταμίευσιν (ἀφετηρίαν πάσης εὐημερίας) ἀλλὰ φορολογοῦνται καὶ ταῦτα δι' ἐνὸς καὶ μόνου φόρου εἴτε εἰς τὴν πηγὴν εἴτε εἰς τὴν κατοικίαν.

* *

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Δερτιλῆ αὐτὸ ἀκριβῶς διαπραγματεύεται. Εἶναι προσπάθεια τείνουσα εἰς τὴν ἐξεύρεσιν—εἰς τὸν κυκεῶνα αὐτὸν τῆς μεταπολεμικῆς διεθνοῦς δημοσιονομικῆς νομοθεσίας—πεδῖον συνεννόησεως μεταξὺ τῶν ἀντικρουομένων συμφερόντων τῶν ταμειακῶς πάντοτε ἀπλήστων κρατῶν καὶ τοῦ σκοπίμως πάντοτε καταστρατηγοῦντος τὰς ἐθνικὰς νομοθεσίας ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου. Εἶναι λοιπὸν δύσκολον νὰ μορφώσῃ τις γνώμην τῶν δικαιωτέρων ἀρχῶν αἵτινες ὀφείλουσι νὰ διέπωσι τὰς διαφόρους νομοθεσίας περὶ φορολογίας ἐν τῷ διεθνῇ πλαισίῳ, καὶ χρειάζεται ὑπομονὴ συγκεντρωτικὴ ἐργασία καὶ τάξις εἰς τὸν εἶρμόν τῶν ἰδεῶν ἵνα μετ' ἀκριβείας καὶ σαφηνείας ἀποκρυσταλλώσῃ τις τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἰς περιωρισμένον χῶρον ἐνὸς βιβλίου 210 σελίδων. Καὶ δι' αὐτὸ κυρίως εἶναι ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων ὁ κ. Δερτιλῆς.

* *

Συγχαίρω ὅθεν ἀπὸ καρδίας αὐτὸν, ὡς ἀντιπρόσωπος ἐν Παρισίοις τῆς Ἐθν. Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διεθνοῦς Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου, τὸ ὁποῖον πρωτοστατῆ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του (τῷ 1920) εἰς τὴν περὶ τὴν Διπλῆν Φορολογίαν κίνησιν, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ὥραία αὐτὴ μελέτη θὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν δημιουργίαν νέου πρακτικωτέρου φορολογικοῦ πνεύματος. Διότι ἀμφισβητήτως ἀντιλαμβάνεται τις εὐχερῶς πῶς ὁ κ. Δερτιλῆς ἐπιχειρῆ διπλωματικῶς νὰ καυ-

τηριάση τήν φορολογικήν πολιτικήν τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, χωρὶς ὅμως καὶ ἀπεριφράστως νὰ καταγγέλλῃ τήν πραγματικὴν ἀδικίαν ἣτις συντελεῖται παρ' ἡμῖν. Καὶ συγκεκριμένως περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δανείων, ἀποταμιευτικὸν περίσσευμα κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλλήνων πολιτῶν, δὲν ἐξετάζη δεόντως ὁ κ. Δερτιλῆς τήν ἐθνικότητα τῶν σημερινῶν κατόχων τῶν δανείων, ὥστε νὰ φορολογηθοῦν οὗτοι ἂν εἶναι Ἕλληνες ἐφ' ἅπαξ τούλάχιστον.

Γ. Α. Νικολαΐδης

ΔΗΜ. Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ : Ἑρμηνεῖα τῶν νόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου
Ἄθῃναι 1932.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔργον τοῦ κ. Μαγκριώτη, Οἰκονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, περιλαμβάνεται πλήρης καὶ συστηματικὴ ἀνάλυσις τῶν διατάξεων τοῦ ἰσχύοντος Κώδικος χαρτοσήμου.

Τὸ ἐρμηνευτικὸν σύστημα ὅπερ ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς, ὅστις εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ προτέρων ἐκδόσεών του ἐπὶ τῆς φορολογίας τοῦ χαρτοσήμου καὶ ἐξ ἄλλων μελετῶν του ἐπὶ ἀντικειμένων τῆς ἐμμέσου φορολογίας καὶ ἐπὶ θεμάτων ὑπαλληλικοῦ δικαίου, εἶναι πολὺ πρακτικὸν καὶ εὐμέθοδον διότι ὑπὸ ἐκάστην ἐρμηνευομένην διάταξιν παρατίθεται ὅλον τὸ χρήσιμον ἐρμηνευτικὸν ὑλικὸν συνυπάρχον εἰς ὁδηγίας εὐλήπτους, εἰς νομολογίαν διοικητικὴν καὶ δικαστηριακὴν, μεθοδικῶς ταξινομημένον καὶ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν Γαλλικὴν νομολογίαν.

Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην ἐξετάζονται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ μὲ σαφήνειαν πάντα τὰ θέματα τὰ προκύπτοντα κατὰ τὴν σήμανσιν τῶν συμβάσεων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἐν ἀπὸ τὰ δυσχερέστερα ἀντικείμενα τῆς νομοθεσίας τοῦ χαρτοσήμου, ἀναλύονται δὲ μὲ ἀκρίβειαν αἱ καθιερωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κώδικος νέαι ἀρχαὶ ἐπὶ τῆς σημάσεως τῶν προσυμφώνων, τῶν παρεπομένων συμφώνων, τῶν ἐξοφλήσεων, τῶν ἐμπορικῶν καὶ τραπεζιτικῶν ἐγγράφων, τῶν κυρώσεων κλπ.

Πλὴν τῆς θεωρητικῆς ἐξετάσεως τῶν διαφόρων θεμάτων τῆς φορολογίας τοῦ χαρτοσήμου, συνδυάζεται εἰς τὴν ἐκδοθεῖσαν πραγματείαν λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἡ πρακτικὴ ἀποψις ἣτις πρέπει νὰ δίδεται πάντοτε εἰς τὰς τοιαύτης φύσεως ἐργασίας.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ τεύχους παρατίθενται πολλοὶ πίνακες περιέχοντες κατὰ λεξικογραφικὸν σύστημα πάντα τὰ ἔγγραφα τὰ ὑποκείμενα εἰς τέλος χαρτοσήμου μετὰ τῆς ἀντιστοίχου διατάξεως τῆς ἐπιβαλλούσης τοῦτο εἰς τρόπον ὥστε πᾶς συναλλασσόμενος νὰ δύναται νὰ εὐρίσκη εὐχερῶς τὸ ἐπιβλητέον τέλος εἰς ἐκάστην δεδομένην περίπτωσιν.

Ἐν συνόψει πρόκειται περὶ ἐργασίας χρησιμωτάτης καὶ ἀρτίας εἰς τὸ εἶδός της, προωρισμένης νὰ συμβάλῃ σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φορολογικοῦ ἀντικειμένου τοῦ χαρτοσήμου, τὸ ὁποῖον ὡς γνωστὸν εἶναι ἀπὸ τὰ παραγωγικώτερα ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἀπὸ τὰ πολυπλοκώτερα νομοθετήματα.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἂν τὸν κ. Μαγκριώτην ἐμιμοῦντο καὶ ἄλλοι οἰκονομικοὶ ὑπάλληλοι καὶ κατῆρτιζον τοιαύτας ἐρμηνευτικὰς πραγματείας ἐπὶ τῶν λοιπῶν φορολογιῶν, προσφέροντες οὕτω σημαντικὴν συμβολὴν καὶ εἰς τὴν Φορολογικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς φορολογουμένους.

Βιβλιογραφία

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ. Χαριτάκη : Οικονομία και Οικονομική. Ἀθήναι 1932.

* * *

Hesse Albert, Einführung in das wirtschaftliche und soziale Verständnis der Gegenwart Jena 1932.

Hiedler Kurt, Das System der Theoretischen Nationalökonomie. Leipzig 1932

Lederer Emil, Planwirtschaft. Tübingen 1932.

Mannstädt Heinrich, Versuch einer «Systemgerechten» Konjunkturtheorie. Jena 1932.

Schmittmann Benedikt, Wirtschafts und Sozialordnung als Aufgabe Stuttgart, 1932.

Wiedefeld Kurt, Kapitalismus und Beamtentum. Leipzig 1932.

Frisch Thagnat, New methods of Measuring Marginal Utility Tübingen, 1932.

Garrison E. E. The Riddle of economics New York : 1932.

Raab, Staatspolitik und Sozialökonomie bis zum Beginn des Merkantilismus. Wien, 1932

Engel-Reimers Gharlotte, Der Idealismus in der Wirtschaftswissenschaft, Leipzig, 1932.

Karrenberg Friedrich, Christentum, Kapitalismus und Sozialismus, Berlin, 1932.

Kessler Gerhard, Genealogie und Wirtschaftsgeschichte. Leipzig 1932.

Bousquet : Institutes de science économique. Tome II. Les bases du système économique. Paris 1932.

Kokkalis A. Das Problem der Arbeitslosigkeit unter Berücksichtigung der wirtschaftlichen Entwicklung Deutschlands. Nürnberg 1932.

Gini G. La determinazione della ricchezza e del Reddito delle Nationi nel dopo guerra e il loro confronto col periodo prebellico

II. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Κοντοῦ Π. Δασικοί Συνεταιρισμοί. Θεσσαλονίκη 1932.

* * *

Frist Julius, Die aktuellen Fragen der Agrarpolitik. München 1932.

Meinsner Franz, Massnahmen zur Förderung des Inlandtabakbaues, Karlsruhe, 1932.

White L. W. and Shanahan E. W. : The industrial revolution and the industrial world of to day; a Study of industrial changes and their effects in Great Britain and of contemporary economic structure. London 1932.

Cruntzel Josef, Die Freihandels-theorie der Komparativen Kosten Berlin 1932.

Gothein Georg, Deutsch-Engliche Handelsbeziehungen nach Pfundentwertung und Prohibitivzöllen Stuttgart, 1932.

Hanel, Georg, Eisenbahn und Automobil in Oesterreich, Wien, 1932.

Abel, Hedwig, Ratgeber für die Praxis der Jugendfürsorge Jena G. Fischer 1932.

Bode Kurte, Die Danziger Arbeitsgesetze, Berlin 1932.

Feder Goldfried. Die Wohnungsnot und die Soziale Bau und Wirtschaftsbank als Retterin München, Franz Eher, 1932.

III. ΝΟΜΙΣΜΑ – ΠΙΣΤΙΣ

Ροδοπούλου Γ. 'Ο χρυσός και ή δραχμή, 'Αθήναι 1932.

* * *

Mnhs Karl, Die Enthronung des Goldes. Betrachtung zur internationalen Krisis der Goldwährung Berlin, 1932.

Scheer Haus, Das Bankgeheimnis. Leipzig 1932.

Koch Arwed, Die allgemeinen Geschäftsbedingungen der Banken, ihre rechtliche und wirtschaftliche Bedeutung u Entwicklung Jena 1932

Harris, S. E. Monetary problems of the British Empire, London, 1932.

Clare George, A. Money Market Primer and Key to the Exchanges. London 1932.

IV. ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Δερτιλή Π. Β. : Περί τῆς διεθνούς διπλής φορολογίας 'Αθήναι 1932.

Πατσέλη Ν. 'Η οικονομική και δημοσιονομική πολιτική τοῦ Κόμματος Καβούρ. 'Αθήναι 1932.

* * *

Angelopoulos Angelos: Charges fiscales et Dépences publiques. Paris 1932.

Popitz, Johannes, Der Künftige Finanzausgleich zwischen Reich, Ländern und Gemeinden. Berlin 1932.

Fryer, E. D. Introduction to income tax 2nd Ed. London 1932.

Powell, Arthur. E The deadlock in finance : the credit theorem of C. H. Douglas and Ed. London, 1932.

V. ΔΙΑΦΟΡΑ

Κανελλοπούλου Π. : 'Η Κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας. 'Αθήναι 1932.

Βεζανῆ Δ. : 'Η Θεωρία περί Κράτους. 'Αθήναι 1932.

Κυριακοπούλου 'Ηλ.: 'Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον. Τεύχος Α'. Θεσσαλονίκη 1932.

Σπουργίτη Α. Γενική 'Ιδιωτική Οικονομική. 'Αθήναι 1932.

* * *

Monbert Paul, Bevölkerungsentwicklung und Wirtschaftsgestaltung Leipzig 1932.

Lotka Alfred, The Structure of a Growing Population, Baltimore U. S. A. 1932.

Βιβλιοκρισία

Δρ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΣΠΟΥΡΓΙΤΗ. Γενική Ἰδιωτικὴ Οἰκονομική, Σελ. 554
Ἀθῆναι 1932.

Παραλλήλως πρὸς τὴν συνοπτικὴν μας μελέτην—δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Α΄ τεῦχος τῆς Ἐπιθεωρήσεως—ἀφορῶσαν τὸ πεδίου ἐρευνῶν τῆς Ἰδ. Οἰκονομικῆς, ἔνθα κατελήγομεν τονίζοντες τὴν παρ' ἡμῖν παντελεῖ ἔλλειψιν εἰδικῶν μελετῶν, ἐξεδόθη λίαν ἐπικαίρως καὶ ὡς εὐοίωνος καὶ ὑποδειγματικῆ ἀπαρχή, τὸ ὀγκῶδες σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπουργίτη.

Δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς, καὶ θ' ἀπετέλει ἄλλωστε κοινοτυπίαν περιττήν, νὰ ἐξάρωμεν τὴν συμβολὴν τοῦ θαλεροῦ διδασκάλου εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην καὶ βιβλιογραφίαν. Ἀλλ' ὁ πλουτισμὸς τῆς τελευταίας ταύτης διὰ τοῦ πρώτου συγγράμματος Γενικῆς Ἰδιωτικῆς Οἰκονομικῆς ἐνέχει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ ἐγχειρήματος, τὸ ὁποῖον, πλὴν τῆς εὐρυτάτης γενικῆς καὶ εἰδικῆς μορφώσεως τοῦ συγγραφέως, ἀπαιτεῖ ἐπιπροσθέτως μίαν δημοσιογραφικὴν ἀντίληψιν τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς Ἰδ. Οἰκονομικῆς. Διότι, πράγματι, εὐρισκόμεθα πρὸ νέου ἐπιστημονικοῦ κλάδου διατελοῦντος ἐν πλήρει διαμορφώσει, ἔνθα ἐκάστη συμβολὴ περικλείει μίαν προσπάθειαν προσανατολισμοῦ, προσλαμβάνει δὲ ὑποδειγματικὸν χαρακτῆρα, ὅταν φέρῃ τὴν σφραγίδα τοῦ κύρους τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ.

Ἡ συγγραφὴ Ἰδ. Οἰκονομικῆς ἀποβαίνει ἐκτάκτως δυσχερῆς, παρ' ἡμῖν ἰδίως, διότι πλὴν τῶν μεθοδολογικῶν ἀμφιβολιῶν, προσκρούει αὕτη εἰς τὴν ἔλλειψιν εἰδικῶν ἑλληνικῶν μονογραφιῶν δι' ἕκαστον τῶν πολυαριθμῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ νέου τούτου κλάδου.

Τὸ βαρὺ σύγγραμμα τοῦ κ. Σπ. περιλαμβάνει, πλὴν τῆς εἰσαγωγῆς, δέκα τρία κύρια μέρη. Εἰς ἕκαστον τούτων προτάσσεται πλουσιωτάτη γερμανικὴ, γαλλικὴ, ἀγγλικὴ καὶ ἰταλικὴ βιβλιογραφία, ὅχι μόνον τῶν ἐπαρκῶς γνωστῶν δι' ἕκαστον ζήτημα συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ πληθὺς μελετῶν τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ ἡμερησίου ἀκόμη τύπου. Ἡ κατανομὴ τῆς ἀφθόνου τοῦ ἔργου ὕλης ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Ἐν τῇ σχετικῶς συντόμῳ πλὴν περιεκτικῇ εἰσαγωγῇ ἐρευνᾶται ἡ σχέσις τῆς Ἰδ. Οἰκ. πρὸς τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν, ἡ διαμόρφωσις καὶ αἱ διάφοροι αὐτῆς κατηγορίαι. Λίαν ἐπιτυχῶς προδιαγράφεται ἐπίσης, ἐν εἴδει ὀρισμοῦ, τὸ ἕδαφος αὐτῆς: «Ἐξετάζει τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐμφανιζόμενα φαινόμενα, τὴν ὀργάνωσιν, τὰ ὑλικά μέσα τῆς ἐνεργείας, τὴν σκόπιμον αὐτῶν χρησιμοποίησιν, τὴν ἀποτελεσματικότητα, τὴν ζωτικότητα, καὶ ἀφ' οὗ εἰσέλθη εἰς πᾶσαν αὐτῶν λεπτομέρειαν, ζητεῖ νὰ ἀνέυρη τὸν σύνδεσμον τῶν καθ' ἕκαστα πρὸς τὸ ὅλον, θίγουσα ἀναγκαστικῶς καὶ τὰς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις, διότι πᾶσα ἐπαγγελματικὴ ἐνέργεια, ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν σύνολον».

Ι. Τὸ πρῶτον μέρος ἀφιερῶνται εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν (Ἐμπορικαὶ ἐπιστήμαι καὶ Ἐμπορικαὶ σχολαί), τῆς ὁποίας παρέχεται μία ἐμπεριστατωμένη ἱστορικὴ ἀνασκόπησις, καθισταμένης ταυτόχρονως ἀναγλύφου τῆς συμβολῆς αὐτῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Ἰδιαιτέρας μνείας δέον νὰ τύχη ὁ ἐπίλογος τοῦ μέ-

ρους τούτου, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἐκπαιδευτικὸς τῆς ἀνωτέρας—ἀλλὰ καὶ μέσης—βαθμίδος, δύναται νὰ παρίδῃ: ὅτι ὁ προορισμὸς τῶν ἀνωτέρων σχολῶν δὲν ἐγκείται εἰς μίαν μνημονικὴν προσπάθειαν συσσωρεύσεως ὑλικοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν μετὰγγισιν τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων καὶ ἐφοδίων διὰ περαιτέρω ἐρεύνας.

II. Τὸ δεύτερον μέρος καταναλίσκεται εἰς εὐρείαν ἀνάπτυξιν τῶν β α σ ι κ ῶ ν ἐ ν ν ο ι ῶ ν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἧτοι: Οἰκονομικὰ ἀγαθὰ, πλοῦτος, ἀνάγκαι, ἀξία, τιμὴ συναγωνισμοῦ καὶ μονοπωλιακὴ κ.ἄ. Αἱ εἰσαγωγικαὶ αὐταὶ γνώσεις, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ μεταβατικὸν πεδῖον ἀπὸ τοῦ γενικοῦ κλάδου πρὸς τὸν εἰδικόν, τυγχάνουσιν ἀναντιρρήτως ἀπαραίτητοι. Παρὰ ταῦτα ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν κοινῶν τούτων σημείων δέον νὰ διαφοροποιῆται περισσότερο. Ἀνθιστάμενος τούτέστιν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν ἴδιον πλοῦτον γνώσεων νὰ κατευθύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν κατὰ κεντρόφυγον ἀπὸ τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομικῆς τρόπον καὶ κεντρομόλον πρὸς τὸν εἰδικόν κλάδον τῆς Ἰδ. Οἰκονομικῆς τὴν ταυτότητα δέον νὰ ἀντικαθιστᾷ ἡ συσχέτισις. Ἡ τοιαύτη διαφοροποίησις τῆς ὕλης, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, παραμένει βεβαίως δυσπροσδιόριστος καὶ ὑποκειμενικὴ εἰς τὴν παροῦσαν φάσιν ἐξελίξεως τῆς Ἰδ. Οἰκ. ἀλλ' ἀποτελεῖ τὴν εὐκταίαν κατεύθυνσιν.

Τὴν ἄποψιν ταύτην θίγομεν ἐνταῦθα γενικώτερον, δεδομένου ὅτι εἰς τὸ προκείμενον σύγγραμμα, ὁ σεβαστὸς διδάσκαλος πραγματεύεται πλεῖστα ὅσα θέματα μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἄκραν, καὶ ἐνίοτε ἐπίμαχον, θεωρητικὴν αὐτῶν θεμελίωσιν ἐντὸς τῆς Κοιν. Οἰκ., καὶ τὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ εἶτα εἰς τὸ ἴδιον τῆς Ἰδ. Οἰκ. ἔδαφος, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ ἔτι τεχνικώτερον τοιοῦτον τῆς οἰκονομίας τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἄν καὶ ἴσως μία τοιαύτη ἐπεξεργασία ἐκφυλλίζει τὸ αὐστηρῶς μεθοδολογικὸν πλαίσιον τοῦ νέου τούτου κλάδου—καὶ ὑπενθυμίζει τὴν ἀρχιτεκτονικὴν πλείστων ὄσων γερμανικῶν συγγραμμάτων¹—ὀφείλομεν πάντως νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἔρχεται μὲ ὅλην τὴν πλεονεκτικότητα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐμβριθείας καὶ ὡς ὀλοκληρωτικὴ ἐρευνα τῶν θεμάτων. Τίς δὲ θὰ παραπονεθῆ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ.....
le plus contient le moins ;

III. Εἰς τὸ τρίτον μέρος μελετᾶται ἡ Ἐ π ι χ ε ἰ ρ ῆ σ ι ς (εἶδη, μορφαί, ἰδιωτικὴ, μικτὴ καὶ δημοσία ἐπιχείρησις). Πλὴν τῶν διαφορῶν ἀπόψεων καὶ τῶν ὀρισμῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, οἵτινες περιστρέφονται περὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κινδύνου, ὁ κ. Σπ. δὲν παραλείπει νὰ θίξῃ δι' ὀλίγων καὶ τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα, τὸ περιλαμβάνον ὅλα τὰ ἄλλα, τῆς κρατοποιήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐξωτερικῶν οὕτω τὴν ὅλην αὐτοῦ κοινωνικὴν—καὶ μεταφυσικὴν ἀκόμη—κοσμοθεωρίαν.

IV. Τὸ τέταρτον μέρος τοῦ συγγράμματος ἀφιερῶνται εἰς τὰς Κ ρ ῖ σ ε ι ς (γενικαὶ θέσεις, διάφοροι θεωρίαι, ἱστορικόν, μὲ ἐπισκόπησιν τῶν φαινομένων ἐν Ἑλλάδι). Τονίσαντες ἀνωτέρω τὰ πλεονεκτήματα μιᾶς τόσο ἐμβριθοῦς ἐπεξεργασίας φρονοῦμεν ὅτι δὲν θέλει παρερμηνευθῆ ἡ διατύπωσις καὶ πάλιν τοῦ δισταγμοῦ ἡμῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀπαραίτητον τῆς θεωρητικῆς μελέτης τοῦ ζητήματος τῶν κρίσεων, ἐν τῇ παρούσῃ συγγραφῇ. Φρονοῦμεν, πράγματι, ὅτι αἱ κρίσεις,

1. Δὲν μᾶς διαφεύγει ὅτι ἡ τάσις αὕτη εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα καὶ ἐντείνεται μάλιστα εἰς τὰ νέα ἔργα. Παράδειγμα ἔστω ἡ νέα συλλογὴ Grundgriss der Betriebswirtschaftslehre τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος τόμος ἀφιερῶνται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας: Band 1. E. Schmalenbach. Die Wertlehre als Grundlage der Betriebswirtschaftslehre.

ὡς καὶ αἱ διακυμάνσεις τοῦ χρήματος ἢ τοῦ τόκου, δέον νὰ ἐρευνῶνται ἐν τῇ 'Ιδ. Οἰκ. ὄχι ὡς φαινόμενα ἀλλὰ ὡς γεγονότα, τούτέστιν ὡς καταστάσεις τῶν ὁποίων ἀναζητεῖται ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς στατικῆς συνθέσεως καὶ τῆς δυναμικῆς ἰσορροπίας τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐνταῦθα ἐγκεῖται, καθ' ἡμᾶς, ἡ προαναφερθεῖσα διαφοροποίησις τῆς ὕλης ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ νέου κλάδου.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα θὰ ἦτο, ἀπὸ ἀπόψεως μεθοδολογικῆς ἐν τῇ 'Ιδ. Οἰκ., ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς θεμελιώσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς Φυσιολογίας ἐντὸς τῆς Βιολογίας ὡς ἀνεξορτήτου, πλήν ἐν συσχετίσει διατελοῦντος—κλάδου. Διότι, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν δέχεταιί τις τὰς ὀργανικὰς λεγομένας θεωρίας τῆς κοινωνίας (Wörms, κ.ἄ.), δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ ἐπιτυχὲς τοῦ προτεινομένου διαφωτιστικοῦ παραλληλισμοῦ, ἐφ' οὗ ἡ Βιολογία μελετᾷ τὰ καθολικὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ὡς ἡ Κοινωνικὴ οἰκονομικὴ τὰ ἀντίστοιχα γενικὰ τοιαῦτα τῆς ἀνθρωπίνου οἰκονομίας, ἡ δὲ Φυσιολογία τὰ φαινόμενα ἰσορροπίας καὶ προσαρμογῆς τῶν ζωικῶν μονάδων, ὡς ἡ 'Ιδ. Οἰκονομία τὴν ἀνάλογον δρᾶσιν τῶν ἐπιχειρήσεων.

V. Οἱ παράγοντες ἐν τῇ ἐπιχειρήσει μελετῶνται εἰς τὸ πέμπτον μέρος, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τρία οὐσιώδη κεφάλαια: α. Περί κεφαλαίου καὶ περιουσίας γενικῶς, ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, διασαφηνιζομένων πλήρως τῶν λεπτῶν τούτων ἐννοιῶν. β. Ἡ πίστις ἐν γένει, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις. γ. Περί ἐργασίας. Τὸ δύσκολον τοῦτο κεφάλαιον ἐξαντλεῖ ὁ διακεκριμένος διδάσκαλος, ἰδιαιτέρως ἐπιτυχῶς, μελετῶν τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας (Taylor, Gilbreth, Fliessarbeit καὶ τὰς παρ' ἡμῖν μελέτας τοῦ Θ. Χαριτάκη) τὰς μεθόδους ἀντιμισθίας καὶ τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν πλευράν, τὴν προστασίαν τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις. Πλήρης ἐπισκόπησις τῆς ἐξελίξεως τῆς σχετικῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας καθιστᾷ ἐξαιρετικῶς ἐπιωφελεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δύο τελευταίων ζητημάτων.

VI. Τὸ ἕκτον μέρος ἀφιεροῦται εἰς τὴν Ἀποτελεσματικότητα ἐν τῇ ἐπιχειρήσει καὶ τοὺς παράγοντας αὐτῆς. Τὰ διάφορα κεφάλαια πραγματεύονται: τὴν ἐννοιαν τῆς ἀποτελεσματικότητος, τῆς ρευστότητος, τοὺς κινδύνους, τὴν ταχύτητα κυκλοφορίας καὶ τὸ εἰσόδημα, τὰ ἔξοδα καὶ τὸν ὑπολογισμόν τῆς δαπάνης κατασκευῆς. Τὰ πολὺπλοκα ταῦτα θέματα μελετῶνται κατ' εὐμέθοδον ἀλληλουχίαν καὶ μετὰ τὴν διακρίνουσαν τὸ ὅλον σύγραμμα σαφῆναιαν. Τὸ πρῶτον δὲ γίνεται—ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν—παρ' ἡμῖν λόγος περὶ τοῦ «νεκροῦ»—ἡ ἀδρανοῦς—σημείου» τῶν ἐπιχειρήσεων. Τὴν σημασίαν τούτου προτιθέμεθα νὰ καταστήσωμεν ἐτι ἐμφανεστέραν δι' εἰδικῆς, ἐν ἐπεξεργασίᾳ, μονογραφίας ἐπὶ πραγματικῶν δεδομένων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Διότι, πράγματι, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀδρανοῦς σημείου ἀποτελεῖ πολὺτιμον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐμβάθυνσιν τῆς ἀριθμητικῆς διαρθρώσεως—structure chiffrée—τῆς ἐπιχειρήσεως.

VII. Τὸ ἕβδομον μέρος ἀφορᾷ τὰς Ἐταιρίας καὶ περιλαμβάνει εἰς περισσότερα κεφάλαια τὰ διάφορα εἶδη ἐταιριῶν, τὸ ἀγγλικὸν ἐταιρικὸν δίκαιον, τὴν ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐταιριῶν περιωρισμένης εὐθύνης καὶ τὸν νέον νόμον (5076) περὶ ἀν. ἐταιριῶν καὶ τραπεζῶν. Θεωροῦμεν τὸ μέρος τοῦτο ἀπὸ τὰ ἐπιτυχέστερα τοῦ ὅλου ἔργου, διότι χωρὶς νὰ παρασυρθῇ ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὸν πειρασμὸν τῆς μελέτης τῶν ἀναριθμητῶν προβλημάτων τοῦ ἐταιρικοῦ δικαίου, ἐρευνᾷ τὰς ἐταιρίας ἀπὸ τῆς λειτουργικῆς αὐτῶν πλευρᾶς. Πλεῖστοι ὅσοι παρατηρήσεις καὶ γνῶμαι τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ, τὰς ὁποίας ἐπικαίρως ἐξέθεσεν ἐκάστοτε, δέον νὰ ἐπισύρῳσιν ἀμέριστον τὴν προσοχὴν τῶν εἰδικῶν καὶ ἀρμοδίων,

διότι δὲν στηρίζονται—ὡς ἀναγκαστικῶς συμβαίνει εἰς τοὺς νεωτέρους ἐκ τῶν ἐπιστημόνων—εἰς εἰρμὸν ἀφηρημένων συλλογισμῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς παρ' ἡμῖν κρατούσης οἰκονομικῆς πραγματικότητος, μὲ ὅλους αὐτῆς τοὺς παράγοντας. Ἡ ἐκ τοῦ ἐγγύς παρακολούθησις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας ἀποτελεῖ προεξάρχουσαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν καρποφόρον ἀντιμετώπισιν πλείστων ὄσων θεμάτων τῆς Ἰδ. Οἰκονομικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης—ὡς καὶ τῆς θεωρητικῆς ἄλλωστε—οὐδεὶς ἦτο πλέον πλουσίως ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν ἀνάληψιν τοσοῦτον «παρατόλμου ἐγχειρήματος», ὡς τὸ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος, οἷα ἡ συγγραφή γενικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν κ. Σπουργίτην «ὅστις παρουσιάζει τὴν σπανίαν ἔνωσιν τῆς θεωρητικῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογῆς αὐτῆς» ὡς ὀρθότατα ἔγραφεν ἄλλοτε ὁ κ. Δ. Καλιτσουνάκης, εἰς ἀνάλογον βιβλιοκριτικὸν σημείωμά του ('Ἀρχεῖον Ο.Κ.Ε. τεύχος Γ'. 1929).

VIII. Εἰς τὸ ὄγδοον μέρος τοποθετοῦνται οἱ Σ υ ν ε τ α ἰ ρ ἰ σ μ ο ῖ, μὲ εὐρείαν ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ καὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν ὡς καὶ τῆς σχετικῆς παλαιότηρας καὶ ἰσχυροῦσης ἑλληνικῆς νομοθεσίας.

IX. Τὸ ἕνατον μέρος ἀφορᾷ τὰς Ἐ π ἰ χ ε ἰ ρ ἠ μ α τ ἰ κ ἄ ς σ υ γ κ ε ν τ ρ ῶ σ ε ἰ ς. Εἰς τὰ διάφορα κεφάλαια ἐξετάζονται αἱ πολυπληθεῖς αὐτῶν ἀποχρώσεις: *rools, coopers* Καρτέλλ, συνδικάτα, ἐνώσεις συμφερόντων (*Interessengemeinschaft*) κάθετα καὶ ὀριζόντια τράστ, μὲ ὅλας τὰς δυσχερεῖς αὐτῶν διακρίσεις καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μᾶλλον προσφάτου αὐτῶν ἐξελίξεως καὶ μορφῆς. Τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα αὐτῶν καθίστανται ζωηρῶς ἔκδηλα, χάρις εἰς τὴν περιεκτικὴν σαφήνειαν τῶν σχετικῶν κεφαλαίων. Καὶ ἐνταῦθα ὁ σεβαστὸς διδάσκαλος ἐστάθμισεν ἀριστοτεχνικῶς τὸ μέτρον ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ συγκεντρωτικὴ ροπή τῶν ἐπιχειρήσεων δέον νὰ ἐρευνηθῆται ἐν τῇ Ἰδ. Οἰκονομικῇ. Τὸ πολὺ νὰ ἐπεθύμει νὰ ἐβλεπέ τις εἰδικωτέραν ἀνάπτυξιν τῶν αἰτίων—τῶν τεχνικῶν κυρίως—τὰ ἀποῖα ὀδηγοῦσιν εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς συμπύξεως τῶν Καρτέλλ ἢ εἰς τὴν καταστρατήγησιν τῶν συμβάσεων.

X. Αἱ Ἐ μ π ο ρ ἰ κ α ἰ ὀ ρ γ α ν ῶ σ ε ἰ ς μὲ τὴν ποικιλίμορφον αὐτῶν ἐκδήλωσιν ἐξετάζονται μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε προσοχῆς εἰς τὸ δέκατον μέρος. Τὰ ἀφορῶντα τὸν σκοπὸν, τὴν ἴδρυσιν, τὴν λειτουργίαν, τὴν ἐποπτεῖαν κτλ. τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων καὶ τῶν χρηματιστηρίων ἐμπορευμάτων εὐρίσκουσιν εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Σπ. τὴν ἐνδεικνυομένην ἀνάπτυξιν ἀπὸ ἀπόψεως ἐμβαθύνσεως καὶ ἐκτάσεως. Ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη, ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία ἀπασχολεῖ ἰδιαιτέρως τὸν συγγραφέα, ὅστις παρέχει οὕτω πολύτιμον συγκέντρωσιν στοιχείων καὶ κριτικὴν αὐτῶν ἐπεξεργασίαν εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῶν θεμάτων τούτων.

XI. Ὁ θεσμὸς τῆς Ἀ σ φ α λ ε ἰ α ς, ὅστις ἐξελίχθη σήμερον εἰς ἰδιαιτέρον ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν κλάδον τοσαύτης σημασίας, μελετᾶται εἰς τὸ ἐνδέκατον μέρος. Τρία κεφάλαια ἀφιερῶνται εἰς τὸν θεσμὸν τῆς ἀσφαλείας, τὰς κατηγορίας αὐτῆς καὶ τὴν ρύθμισιν αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ὅπως ὁ θεσμὸς τῶν συνεταιρισμῶν, τόσον καὶ ὁ τῆς ἀσφαλείας ἔχουσιν ἀνάγκην καλλιέργειας ἐνὸς εὐνοϊκοῦ «κλίματος» παρὰ τῷ κοινῷ. Καὶ ἡ ἀποψις αὕτη δὲν ἡμελήθη, δεδομένου ὅτι ἡ Γενικὴ Ἰδιωτικὴ Οἰκονομικὴ τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ προορίζεται, σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ διαπλάσῃ καὶ τὴν οἰκονομικὴν σ υ ν ε ἰ δ ἠ σ ἰ ν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, σπουδαστῶν τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς.

XII. Εἰς τὸ δωδέκατον μέρος ἀτενίζεται ἡ Λ ο γ ἰ σ τ ἰ κ ἠ. Ὁ τεχνικὸς οὗτος κλάδος τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἔχει γενικῶς μίαν ἀξιοπερίεργον τύχην. Ἄλλοτε μὲν ὑποτιμᾶται λόγῳ προκαταλήψεως καὶ ἀνεπαρκοῦς αὐτοῦ γνώσεως, ἄλλοτε δὲ ὑπερτιμᾶται ἀποδομιμένων αὐτῷ ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι τῷ διαφεύγουσι. Εἶναι

ὄθεν ἄξιον ἐξάρσεως τὸ γεγονός ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐγνώρισε νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν λογιστικὴν τὴν ὀρθὴν αὐτῆς θέσιν. Διὰ τοὺς εἰδικούς ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρως εὐχάριστον ἱκανοποίησιν ἢ ἀκρίβεια, μεθ' ἧς, εἰς τὸ σύντομον τοῦτο μέρος, τοποθετοῦνται τὰ κυριώτερα τῶν προβλημάτων τῆς λογιστικῆς καὶ ἡ ἄρμονία τῆς συσχετίσεώς των.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ συγγράμματος θὰ σημειώσωμεν ὁμως, μεθ' ὅλης τῆς παρρησίας, ἣτις ἀπορρέει ἐκ τῆς βαθείας μας ἐκτιμήσεως πρὸς τὸ ἔργον τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου, μίαν παράλειψιν. Τὴν παράλειψιν ἐνός τουλάχιστον κεφαλαίου Στατιστικῆς, τῆς ὁποίας ἡ συμβολὴ εἰς τὴν Ἰδ. Οἶκ. εἶναι σχεδὸν ἐξ ἴσου σημαντικὴ ὡς καὶ ἡ τῆς Λογιστικῆς. Ἡ παράθεσις μιᾶς ἔστω καὶ περιληπτικῆς διερευνήσεως τοῦ ρόλου τῆς Στατιστικῆς εἰς τὴν σύγχρονον θεωρητικὴν καὶ ἐφηρμοσμένην οἰκονομικὴν θὰ ἦτο καὶ ἐνδεδειγμένη, ὅσον καὶ ἐπίκαιρος, δεδομένου ὅτι σημειοῦται, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀξιόλογος παρ' ἡμῖν κίνησις καὶ πρόοδος τοῦ κλάδου τούτου, ὡς ἀναφέρει ἄλλωστε ἀλλαχοῦ τοῦ ἔργου ὁ κ. Σπουργίτης. Ἄς ὑπενθυμίσωμεν ἐνταῦθα τὴν λαμπρὰν ἐκδοσιν τῆς Στατιστικῆς ἐπετηρίδος τῆς Ἑλλάδος (1930), τὸ πρῶτον σύγγραμμα Στατιστικῆς, θεωρητικῆς καὶ ἐφηρμοσμένης, τοῦ κ. Κ. Ἀθανασιάδη, ὡς καὶ πλείστας οἰκονομικο-στατιστικὰς ἐρεῦνας (Π. Χριστοδουλοπούλου κ. ἄ.).

XIII. Τὸ δέκατον τρίτον μέρος πραγματεύεται τὸ **Ναυτικὸν ἔμπορικόν**. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον διαλαμβάνει τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐξέλιξιν: α) Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. β) Ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τοῦ μεγάλου πολέμου. γ) Τὸ παγκόσμιον ἔμπορικὸν ναυτικὸν κατὰ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἀφορᾷ εἰδικῶς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν, τοῦ ὁποίου ἐρευνῶνται πάλιν δύο περίοδοι, ἡ προπολεμικὴ καὶ μεταπολεμικὴ τοιαύτη. Τὸ μέρος τοῦτο ἐπεξεργάσθη ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς μετὰ τῆς αὐτῆς χαρακτηριστικῆς ἐμβριθείας καὶ στοργικῆς, θὰ ἔλεγον, τῶν πραγμάτων γνώσεως.

Παραδίδων τὸ ἔργον εἰς τὴν δημοσιότητα ὁ κ. Σπ. προτρέπει τοὺς νέους, εἰς ἔμπνευσμένον τελικὸν σημείωμα σύμμετρον τοῦ συγκινητικοῦ προλόγου, ὅπως μετὰ ζήλου ἀφιερῶσιν εἰς συναφεῖς εἰδικὰς πραγματείας.

Ἡμεῖς διατηροῦμεν τὴν πεποίθησιν ὅτι μετὰ τὴν Γενικὴν Ἰδιωτικὴν Οἰκονομικὴν δὲν ἐπισφραγίζεται εἰσέτι ἡ συμβολὴ τοῦ θαλεροῦ Senior εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ὅπως ἄλλοτε ἡ τοῦ de Molinari μετὰ τὰ *Ulfima verba*.

Μαρ. Ν. Τσιμάρας

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ : Οἰκονομία καὶ Οἰκονομικὴ (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας) Ἀθῆναι 1932.

Ὁ καθηγητὴς κ. Χαριτάκης εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ προβῇ εἰς ἀνατύπωσιν τῆς ἀνωτέρω εἰσαγωγῆς εἰς τὰς οἰκονομικὰς μελέτας, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν. Ὁμολογουμένως ἡ ἀπόφασίς του αὕτη δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιτυχῆς καὶ ἄκρως ὠφέλιμος, καθόσον ἔλειπε μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν σύντομος καὶ εὐληπτος εἰσαγωγὴ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην.

Τὸ τεῦχος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἄλλου καὶ ἐκ τοῦ τίτλου του.

Τὸ πρῶτον εἶναι ἀφιερῶμενον εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ δὴ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν. Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει ἐν αὐτῷ τί εἶναι πολιτικὴ οἰκονομία, ὅρον τὸν ὁποῖον ἀπορρίπτει δεχόμενος ὡς ὀρθότερον τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν. Ἀκολουθῶς ἐ-

ρευνᾶ ἐν συντομίᾳ τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου οἰκονομίας (παραγωγῆς, καταναλώσεως, τιμῶν κλπ.) καὶ τὰς βαθμίδας τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ τμήμα τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκονομίας. Ἀρχίζων ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας παρακολουθεῖ αὐτὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ φθάνει μέχρι τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Πρόκειται μερὶ μιᾶς συντόμου ἀλλὰ σαφοῦς καὶ συστηματικῆς ἐκθέσεως.

Τὸ δεύτερον μέρος ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν ἢ τὴν οἰκονομολογίαν, τὴν ἐπιστήμην δηλαδὴ τὴν ἀσχολουμένην μὲ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα. Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τί εἶναι οἰκονομικὴ καὶ ποῖαι αἱ σχέσεις τῆς πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐπιστημονικούς κλάδους, γράφει περὶ τῶν νόμων τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμπερόντων, ἀναφέρει τὰς κυριώτερας μεθόδους τῆς οἰκονομικῆς ἐρεῦνης καὶ κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὰ προβλήματα τῆς θεωρητικῆς οἰκονομικῆς.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σύντομος ἀλλὰ καὶ περιεκτικὴ ἱστορία τῆς οἰκονομικῆς, τὴν ὁποίαν παραθέτει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ τέλος τοῦ τεύχους.

Ὁ κ. Χαριτάκης διὰ τῆς πραγματείας ταύτης δὲν ἠθέλησε νὰ προβῆ εἰς εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας, ἀλλ' ἐπέδωξε νὰ δώσῃ πιστὴν καὶ σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῶν προβλημάτων αὐτῶν. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπέτυχε πλήρως. Πρόκειται περὶ μιᾶς εἰσαγωγῆς εἰς τὰς οἰκονομικὰς μελέτας γραμμῆς ἀπὸ πεπειραμένον οἰκονομολόγον, ἡ ὁποία ἰδιαιτέρως θὰ βοηθήσῃ τὸν φοιτητικὸν κόσμον παρ' ἡμῖν καὶ πάντα θέλοντα νὰ μυηθῆ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην.

Ὁ κ. Χαριτάκης δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ τεύχους τούτου, ἐδημοσίευσεν καὶ δεύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον «παραγωγή καὶ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις αὐτῆς» ἀφιερωμένον εἰς τὰ προβλήματα τῆς θεωρίας τῆς παραγωγῆς, τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς.

Καὶ ἡ μελέτη αὕτη εἶναι γραμμῆς μὲ τὴν ἰδίαν σαφήνειαν καὶ δεξιότητα, ἡ ὁποία διακρίνει τὴν πρώτην. Πρόκειται περὶ τοῦ πρώτου τμήματος τῶν προβλημάτων τῆς θεωρητικῆς οἰκονομικῆς, θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον ἔαν ὁ κ. Χαριτάκης ὑπὸ τὸ ἴδιον πνεῦμα προέβαιεν εἰς παρομοίας δημοσιεύσεις καὶ διὰ τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς θεωρητικῆς οἰκονομικῆς.

Ξενοφῶν Ζολώτας

ΔΗΜΟΣΘ. Σ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ. **Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις καὶ ἡ Ἑλλάς.** (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης). Σελ. 48. Θεσσαλονίκη 1932.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἔργον «Ἡ εἰσροὴ ξένων κεφαλαίων κτλ.», ἔνθα ἡ συμπερασματικὴ ὀλοκλήρωσις στηρίζεται ἐπὶ ἐμβριθοῦς ἐπεξεργασίας ἀφθονωτάτου οἰκονομικο-ἱστορικοῦ ὕλικου, ἡ νέα μελέτη τοῦ κ. Στ. ἐμφανίζεται ὡς μία τοποθέτησις, κυρίως συστηματικὴ, τοῦ προβλήματος τῆς ἑλληνικῆς κρίσεως ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς ἐξαρθρώσεως. Τὸ δημιουργικὸν μέρος μιᾶς τοιαύτης συνθετικῆς καὶ ἄκρως περιεκτικῆς ἐργασίας δύναται νὰ παρερμηνευθῆ ὡς μία εὐχερῆς σχετικῶς δεοντολογία—οἷα περίπου ἢ τοῦ περιοδικοῦ τύπου—ἔαν δὲν ὑπῆρχεν ἔκδηλον διὰ τὸν ἔμπειρον μελετητὴν ἐν ἀφανῆς ὑπόστρω-

μα ἰσχυρῶν καὶ διϋλισμένων, θὰ ἔλεγέ τις, συλλογισμῶν, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον διαγράφει μόνον τὴν συνισταμένην καὶ ὑπενθυμίζει τὸ τοῦ Fustel de Coulanges¹ «ne faire un peu de synthèse qu'à force d'analyse».

Ἡ τόσον περιεκτικὴ ὕλη τῆς συγγραφῆς ταύτης κατατάσσεται κατ'εὐμέθodon εἰρμὸν ὡς ἀκολούθως:

I. Αἷτια τῆς κρίσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ δημοσίας μας οἰκονομίας.

A. Ἐξωτερικὰ καθολικὰ οἰκονομικὰ αἷτια.

α. Φύσις καὶ ἀφορμαὶ τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως.

β. Ἡ ἐπιρροή τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας.

B. Τοπικὰ οἰκονομικὰ αἷτια.

α. Αἷτια ἀνεξάρτητα τῆς θελήσεως τῶν κυβερνῶντων.

β. Αἷτια ἀναγόμενα εἰς τὴν οἰκονομικὴν τοῦ κράτους πολιτικὴν.

1. Δανειακὴ πολιτικὴ.

2. Χρηματικὴ πολιτικὴ.

3. Δημοσιονομικὴ πολιτικὴ.

4. Οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῶν τελευταίων μηνῶν.

II. Μέσα θεραπείας τῆς κρίσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ δημοσίας μας οἰκονομίας.

A. Θεραπευτικὰ μέσα ἀναγόμενα εἰς τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν κρίσιν.

B. Τοπικὰ θεραπευτικὰ μέσα.

IAα. Τὴν παγκόσμιον κρίσιν ἀποδίδει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἐκβιομηχάνισιν ἀρισμένων χωρῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν «συνεπεία τοῦ μεγάλου πολέμου σημαντικωτάτην ἀλλοίωσιν ἐν τῷ διεθνεί καταμερισμῷ τῶν παραγωγικῶν ἔργων καὶ δὴ τὴν πολεμικὴν καὶ μεταπολεμικὴν ἐκβιομηχάνισιν τῶν γεωργικῶν χωρῶν καὶ ἀδυναμίαν ἐν τεῦθεν τῶν παλαιῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, ὅπως τοποθετήσουν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τὰ προϊόντα των.»

Οὐδεὶς βεβαίως δύναται ν'ἀμφισβητήσῃ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐξηγήσεως ταύτης, τῆς ὁποίας ἡ ἀπωτέρα ὑπόστασις ἐγκεῖται προφανῶς εἰς τὴν ἀχαλίνωτον λειτουργίαν τοῦ *laissez faire* καὶ τὴν ἔλλειψιν καθωδηγημένης οἰκονομίας, βασικὰ αἷτια εἰς τὰ ὁποῖα τελικῶς ἀνάγονται αἱ πολύμορφοι ἐκδηλώσεις τῶν κρίσεων καὶ συνεπῶς αἱ ἰσάριθμοι σχετικαὶ θεωρίαι.

Ὡς δευτερεύοντα αἷτια σημειοῦνται : τὸ πλέγμα τῶν διακρατικῶν πολεμικῶν χρεῶν καὶ ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις.

IAβ. Τὴν ἐπίδρασιν τῆς παθολογικῆς ταύτης καταστάσεως ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἐρευνᾷ ὁ συγγραφεὺς κατὰ τομεῖς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐξαίρων τὴν ἐπελθοῦσαν μείωσιν τῆς ἐξαγωγῆς ποσοτικῶς καὶ ἔτι περισσότερο κατ'ἀξίαν, τὴν μείωσιν τῶν μεταναστευτικῶν ἐμβασμάτων, τῶν προσόδων τῆς ναυτιλίας²

1. Fustel de Coulanges. Recherches sur quelques problèmes d'histoire. Paris 1885.

2. Ἀξιοπερίεργον τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι ὁ Διοικητὴς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ 1931 ἀναγράφει τὰς προσόδους ταύτας σοβαρῶς ἐπηυξημένας, παρὰ τὴν γνωστὴν δυσπραγίαν τὴν ὁποίαν διέρχεται ἡ ἀτμῆρης ναυτιλία μας. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ στοιχείου τούτου τῆς πλάστιγγος ἐξωτερικῶν

καὶ τῆς εἰσροῆς ξένων κεφαλαίων. Ἡ ὥς ἐκ τῆς συνεργίας ταύτης ἐπίτασις τῆς παθητικότητος τῆς πλάστιγγος τῶν ἐξωτερικῶν χρεαπαιτήσεων τῆς χώρας ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς σημαντική.

ΙΒ. Τὰ τοπικὰ αἷτια, τὰ ὅποια εὐστόχως χαρακτηρίζονται ὡς «τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ νομισματικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως» εἶναι:

ΙΒα. Ἡ κακὴ συγκομιδὴ τῶν τελευταίων ἐτῶν μειώσασα αἰσθητῶς τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα καὶ ἡ δυσανάλογος κατανομή μεταξὺ παραγωγικῶν ἀσχολιῶν καὶ μεσαζόντων, τῶν ὁποίων παρατηρεῖται μία παρασιτικὴ ἐπαγγελματικὴ ὑπερτροφία.

ΙΒβ. Ἡ οἰκονομικὴ τοῦ κράτους πολιτικὴ κρίνεται ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ ἐν πνεύματι αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀντικειμενικότητος καὶ ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν δανειακὴν πολιτικὴν. Τὰ τρωτὰ σημεῖα καὶ τὸ ἐπισφαλές αὐτῆς διέγνωσε πρὸ τριετίας ἤδη καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του, μετὰ προφητικῆς πράγματι ἀκριβείας. Ἡ τόσον ἐπίκαιρος παράθεσις σχετικῶν τινῶν περικοπῶν, σκοποῦσα τὸν συγχρονισμόν προβλέψεως καὶ πραγματοποιήσεως, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐποικοδομητικὴ. Ἀλλὰ καὶ ἡ χρηματικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχεστέρα, διότι ἡ σταθεροποίησις ἐστηρίχθη μονομερῶς ἐπὶ μικροῦ τινὸς συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος (ἐπαρκοῦς ὅπως καλύψη τὰς ἐποχιακὰς κυμάνσεις ὀργανικῶς ἐξισωμένης πλάστιγγος) καὶ ὄχι εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς παθητικότητος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου: «Ἡ σταθεροποίησις ἔπρεπε νὰ συγχρονισθῆ μετὸν κρατικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου».

Ὅταν δὲ τέλος ἡ πτώσις τῆς λίρας (ἐκδηλωθεῖσα ὅτε τὸ κάλυμμα ἐπὶ τῆς δυναμικῆς κυκλοφορίας ἦτο ἤδη 420) ἔθεσε μοιραίως τὸ ζήτημα τῆς ἄρσεως ἢ μὴ τῆς ἰσοτιμίας, δύο λύσεις, ἄμεσαι, ἐπροβάλλοντο:

α) Ἡ λύσις τῆς προσκαίρου, ἀλλὰ πλήρους ἀναστολῆς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους καὶ μερικῆς τῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιοῦτου, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς χρυσῆς χρηματικῆς βάσεως.

β) Ἡ ἄμεσος ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν ἰσοτιμίαν ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν συνέχισιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων μας ἀπέναντι τῶν κρατικῶν πιστωτῶν.

Με περὶ στικὰ ἐπιχειρήματα ὑποδεικνύει ὁ συγγραφεύς, διατί ἐπεβάλλετο ἡ πρώτη λύσις, παρατηρῶν λίαν εὐστόχως ὅτι ἡ χρονία παθητικότης τῆς πλάστιγγος χρεαπαιτήσεων ἀπετέλει ἀντένδειξιν διὰ τὴν δευτέραν. Ἡ κρατήσασα κυβερνητικὴ ἀναβλητικότης ἐδημιούργησεν ἐν πολλοῖς τὴν δυσμενῆ διὰ τὸ ἔθνικὸν νόμισμα ἐνεργητικότητά τοῦ ψυχολογικοῦ παράγοντος.

Τὴν ἀναλυτικὴν ταύτην καὶ κριτικὴν συμπτωματολογίαν τῆς κρίσεως ἀκολουθεῖ ἡ θεραπευτικὴ, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖται σιδηρᾶ θέλησις καὶ «συστηματικὸν, δηλ. σειρὰ συνδεδασμένων μέτρων ἀναφερομένων εἰς τὰς διαφορὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς μας ζωῆς, ἐν ἀλληλεξαρτήσῃ εὐρισκομένων καὶ καθωρισμένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὅλα μαζὶ νὰ καταλήγουν εἰς τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα».

χρεαπαιτήσεων τυγχάνει πράγματι ἀρκετὰ ἀνακριβῆς καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπιδιώκεται διὰ τῶν μᾶλλον τελειοποιημένων στατιστικῶν μεθόδων, ὡς ἡ τοῦ Ghipping Board τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν.

Πρβ. Μ. Gniazdowski, *Theorie de la balance des comptes*, σελ. 68. ἐπ. Paris 1928.

IIA. Τὰ θεραπευτικὰ μέσα, τὰ ὅποια προκρίνει ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν παγκόσμιον κρίσιν, ἐμπνέονται ἀπὸ εὐρύτητα βλέψεων, δὲν διαφαίνονται ὁμῶς πραγματοποιήσιμα, ὡς σημειοῖ καὶ ὁ κ. Σ. μετὰ τινος ἀπαισιοδοξίας. Μία μετατόπισις τῶν πλεοναζόντων βιομηχανικῶν πληθυσμῶν εἰς γεωργικὰς περιφερείας σχετικῶς ἀνεκμεταλλεύτους φαίνεται δυσκατόρθωτος, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὴν ψυχολογικὴν καὶ μόνον ἀδράνειαν, τοὺς στρατιωτικούς λόγους κ. ἄ. Εἶναι φυσικώτερον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις ἀκολουθεῖ τὸν νόμον τῆς ἐλάσσονος ἀντιστάσεως καὶ ὅτι ἤδη βαίνομεν πρὸς σοβαρὰν ἀλλοίωσιν τοῦ κεφαλαιακοῦ συστήματος. Διότι τυγχάνει—καθ' ἡμᾶς—ἐκδηλον ὅτι ἡ βαθυτάτη ἀνισορροπία μεταξὺ διεθνοῦς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ὀφείλεται εἰς τὴν κρατοῦσαν ἔννομον συγκεντρωτικὴν κατανομήν τοῦ πλοῦτου καὶ τὴν ἀστάθμητον μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς πάγια παραγωγικὰ μέσα.

Ἔως ἐπικουρικὴ θεραπευτικὴ τῆς παγκοσμίου κρίσεως ὑποδεικνύονται ὑπὸ τοῦ κ. Στ. προσέτι: ἡ ρύθμισις τῶν διεθνῶν χρεῶν καὶ ἡ ἄρσις τῆς χρηματικῆς ἀκαταστασίας τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ ἡ ἴδρυσις ὑπερκρατικῆς ἐκδοτικῆς τραπεζῆς μὲ ὑποκαταστήματα ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ εἶναι ἐμπεπιστευμένη ἡ ρύθμισις τῆς χρηματικῆς κυκλοφορίας τῶν κατ' ἰδίαν χωρῶν».

IIB. Ἡ τοπικὴ θεραπευτικὴ ἐγκεῖται εἰς τὴν πλήρη ἀναστολὴν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τὴν ἰσοσκέλισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἣτις προϋποθέτει χρηματικὴν σταθερότητα. Αὕτη πάλιν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς φυσιολογικῆς ἰσοσκελίσεως τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν χρεαπαιτήσεων καὶ ἐνὸς ἰσχυροῦ καλύμματος. Διὰ τὴν ἰδιαίτεραν ἰσοσκέλισιν τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου προκρίνονται ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐγγείου παραγωγῆς καὶ ἡ καλυτέρα ἐκβιομηχάνισις τῆς χώρας. Ἔως πρὸς τὸν περιορισμὸν τῆς εἰσαγωγῆς ὁ κ. Στ. φρονεῖ ὅτι ἡ ἐπίτασις τοῦ τελωνειακοῦ φραγμοῦ (ἀνατίμησις τῆς μεταλλικῆς δραχμῆς) δὲν εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος. Ὁ ποσοτικὸς περιορισμὸς συνιστᾶται ὡς πολλαπλῶς προτιμητέος.

Μία τόσον σύντομος ἐπισκόπησις τῆς μελέτης τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ ἀδικεῖ ἀναγκαστικῶς τὸν πλοῦτον τῆς ὕλης, τὴν ποικιλίαν τῶν ἀπόψεων, τὴν μεστήν καὶ μεμετρημένην σκέψιν, τὰ ὅποια προσφέρονται μὲ τὴν ἐγνωσμένην τοῦ συγγραφέως φραστικὴν διαύγειαν. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν διαισθάνεται τις τὸν γράφοντα αὐτοπεριοριζόμενον ἀπὸ λεπτομερειακὰς ἀναπτύξεις, ὅπως μὴ ἀλλοιώσῃ τὴν εὐμέθοδον ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ὅλου δοκιμίου, ὡς διεγράφη ἀρχικῶς.

Οἵαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ νοεραὶ ἐνστάσεις τοῦ μελετητοῦ—τὰς ὁποίας συνεπάγεται ἡ ἔρευνα τόσον θεμελιωδῶν καὶ ἐπιμάχων προβλημάτων—ἡ συμβολὴ τῆς νέας ἐργασίας τοῦ κ. Στ., εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν, τὴν καθαρὰν καὶ ἁρμονικὴν ἀντίληψιν τῶν προβλημάτων τῆς παρούσης ὥρας, δικαιούται ὅλος ἰδιαίτερας ἐξάρσεως.

Ἐὰν τὰ μέλη τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων, οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ καὶ οἱ ὀπωσδήποτε χειριζόμενοι τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν μας οἰκονομίαν καὶ διαμορφοῦντες τὸ μέλλον αὐτῆς εἶχον ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν ἀνάλογον φωτεινὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία δὲν θὰ διήρχετο τόσον σκληρὰν δοκιμασίαν.

Μάριος Ν. Τσιμάρας

ANGELOS ANGELOPOULOS, **Charges fiscales et dépenses publiques.** (Allemagne-France-Grande Bretagne-Italie). Préface de M. Gaston Zèze, professeur à la Faculté de droit de l'Université de Paris. Paris (5e) Marcel Giard, libraire éditeur, 16 Rue Soufflot, et 12, Rue Toullier. 1932. Σελίδες 132 εἰς μέγα 8ον.

Τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Ἀγγελοπούλου ἀνήκει εἰς τὴν διεθνή δημοσιονομικὴν ἐπιστήμην καὶ κατέλαβεν ἤδη ἐπιφανῆ θέσιν ἐν αὐτῇ. Διότι τὸ ἔργον διακρίνει ἡ πρωτοτυπία, ἡ ἐπιστημονικὴ προώθησις τοῦ δυσκολωτάτου θέματος, περὶ τοῦ ὁποίου πραγματεύεται.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὁ κ. Ἀγγ. μετὰ σαφηνείας καθορίζει τὴν ἔννοιαν τῆς στατιστικῆς ὡς κατ'ἔξοχὴν μεθοδολογικῆς ἐπιστήμης. Τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, τὰ βασιζόμενα ἐπὶ ἀριθμητικῶν δεδομένων, διὰ νὰ τὰ κατανοήσῃ τις, πρέπει νὰ γνωρίζῃ νὰ τὰ διερευνᾷ, πρέπει ν'ἀναζητῇ τὴν ἐπιστημονικὴν τῶν ἀξίαν, πρέπει νὰ τ'ἀπαλλάσῃ τῶν ἑξωτερικῶν ἐπιρροῶν. Καὶ ἡ μεθοδολογία τοῦ κ. Ἀγγ. εἰς τοῦτο ἔγκειται: ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀξίαν τῶν μεθόδων, τῶν ἐφαρμοζομένων εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν φορολογικῶν βαρῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν. Καὶ πρὸς τοῦτο ὁ συγγραφεὺς ἔκρινε προσῆκον νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς μεθόδους ταύτας εἰς τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῶν τεσσάρων σπουδαιότερων κρατῶν τῆς Εὐρώπης (Γερμανίας, Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας καὶ Ἰταλίας).

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος (σελ. 5—69) πραγματεύεται περὶ τῶν φορολογικῶν βαρῶν, δίδει τὸν ὀρισμὸν τῶν, τὰς βάσεις συγκρίσεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν, τὰς ἐφαρμοζόμενας μεθόδους πρὸς σύγκρισιν τῶν φορολογικῶν βαρῶν μεταξὺ διαφόρων χωρῶν, τὰς μεθόδους τὰς βασιζόμενας ἐπὶ τῆς προόδου καὶ τὰς μικτὰς μεθόδους. Αἱ ἐπιτῆ βάσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων μέθοδοι δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὴν σύγκρισιν τῶν φορολογικῶν βαρῶν, εἶναι ἀνεπαρκεῖς, αἱ δὲ μέθοδοι αἱ θέτουσαι τὰ βάρη εἰς σχέσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόσοδον δὲν εἶναι μᾶλλον ἀκριβεῖς. Ὁ διαφορισμὸς τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων προκαλεῖ ταραχὴν. Ὁ καθορισμὸς τῆς φορολογικῆς ἰκανότητος—μέθοδος τελειότερα ἢ ἡ τῆς ἐθνικῆς προσόδου—δὲν περιορίζει τὰ αἴτια πλάνης ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἐξέτασις τῶν ὑποτυπωδῶν εἰσοδημάτων, καθὼς ἐπίσης τῶν ἐρευνῶν τῶν τεινουσῶν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν φορολογικῶν βαρῶν ἐμπορικῆς ἢ βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, ἄγει, κατὰ τὸν κ. Ἀγγ., εἰς συμπεράσματα μᾶλλον προσεγγίζοντα εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον οὐσιῶδες ἐλάττωμα τῆς τελευταίας ταύτης μεθόδου εἶναι ἡ μεροληψία, τὸ γεγονός ὅτι λαμβάνει ὑπ'ὄψει μόνον τὸ φορολογικὸν βάρος τῶν ἀμέσων φόρων. Καὶ ἀναζητεῖ ὁ κ. Ἀγγ. μέθοδον, ἥτις θεωρεῖ τὰ φορολογικὰ βάρη ἐν τῇ ὁλότητί των καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐφαρμογὴ θὰ ἐπέτρεπε νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἀκριβῆ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ πραγματικοῦ φορολογικοῦ βάρους χώρας τινός. Καὶ τὸ λεπτεπίλεπτον τοῦτο ζήτημα διονυχίζει ὁ κ. Ἀγγ. διὰ μεθόδου βασιζομένης εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν φορολογικῶν βαρῶν μέσης οἰκογενείας πενταμελοῦς ἐν ἑκάστη τῶν συγκρινομένων χωρῶν. Ἡ μέθοδος τοῦ κ. Ἀγγ. περιλαμβάνει τὰ τε ἐξ ἐμμέσων καὶ τὰ ἐξ ἀμέσων φόρων βάρη καὶ ἐπιτυγχάνει τὸν καθορισμὸν ἀναλογίας τοῦ φορολογικοῦ βάρους ἐν σχέσει πρὸς τὸ εἰσόδημα οἰκογενείας.

Ἡ λεπτολόγος κριτικὴ, εἰς ἣν ὑποβάλλει ὁ κ. Ἀγγ. τὰς μεθόδους τῆς ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν καὶ ἡ συγκριτικὴ τῶν ἐρευνα κατὰ χώραν, χαράσσει νέας κατευθύνσεις καί, ἐκτὸς τῆς θεωρητικῆς του πρωτοτυπίας, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου τοῦ ὁ κ. Ἀγγ. ἐπὶ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τῶν τεσσάρων μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, παρέσχεν ἀπόδειξιν μεγάλης πρακτικῆς αὐτῆς χρησιμότητος.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος (σελ. 75—126), ὁ κ. Ἄγγ. πραγματεύεται περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν, ἤτοι περὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ εἰδικῶς περὶ τῆς κατατάξεως αὐτῶν καὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς κατατάξεώς των, περὶ τῶν κυριωτέρων συγκριτικῶς ἐξεταζομένων δαπανῶν, περὶ τῶν εἰς τὸ δημόσιον χρέος προωρισμένων δαπανῶν, περὶ τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν καὶ τέλος περὶ τῶν πολιτικῶν δαπανῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ κατάταξις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τῆς ἀναπτύξεως τῶν καθ' ἑκάστας δαπανῶν τούτων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος εἶναι ἄξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Ἐὰν δὲ ληθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὡς στενῶς συνδεόμενον πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἄποψιν, εἶχε παραμεληθῆ ὑπὸ τοῦ πλείστου τῶν δημοσιολόγων συγγραφέων, ὁ κ. Ἄγγ. ἐμφανίζεται καὶ κατὰ τοῦτο καινοτομῶν. Ἐξετάζων τὰ δημόσια ἔξοδα εἰς τὰς συγκρινομένας τέσσαρας μεγάλας χώρας (Γερμανίαν, Γαλλίαν, Μεγάλην Βρετανίαν καὶ Ἰταλίαν) μᾶς δίδει, εἰς μεγάλας γραμμάς, εἰκόνα τῆς χρησιμοποίησεως τῶν δημοσίων ἐσόδων εἰς ἑκάστην τῶν χωρῶν τούτων. Καὶ λαμβανομένου ὡς βάσεως, ὅτι αἱ δημόσιαι δαπάναι δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνωσι τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τῆς χώρας, ἡ τεχνικὴ μελέτη τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὡς τὴν ἐγκαινιάζει ὁ κ. Ἄγγ., ἀποβαίνει ὑψίστης σημασίας.

Ὁ καθηγητὴς κ. Jèze εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου ἀνομολογεῖ τὴν μεγάλην του κριτικὴν ἀξίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ χρήσιμον κατάταξιν τῆς ὕλης καὶ χαρακτηρίζει τὴν προσπάθειαν τοῦ κ. Ἄγγ. ὡς ἀξιέπαινον καὶ ὡς χαράξασαν τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν ἀποφασιστικῶς. Αἱ κρίσεις αὗται τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ περιποιοῦσιν ἰδιαιτέραν τιμὴν εἰς τὸν Ἕλληνα ἐπιστήμονα καὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὸ ἔργον του τὴν ὀφειλομένην τιμὴν.

Γ. Ν. Κορινᾶς

N. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ *Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσις*, Ἀθῆναι 1932.

Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν κατεστράφη ἀπὸ τὰς φλόγας τῆς πυρκαϊᾶς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνάψει, δὲν ἔπεται ἐν τούτοις ὅτι διέφυγε κάθε κίνδυνον καὶ ὅτι τὸ μέλλον της παρουσιάζεται λαμπρόν. Ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἡ ὑπεροχὴ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου ἦτο ἀδιαφιλονείκητος. Πολλάκις ἐτίθετο τὸ ἐρώτημα πῶς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη θὰ συνεμάχουν, πολλάκις ἐμάχοντο πρὸς ἄλληλα ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ ποῖον θὰ καθοδηγήσῃ τὰ ἄλλα καὶ πάντοτε μία σχετικὴ ἰσορροπία ἐπέτρεπε τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ, πάντοτε ἓνα εἶδος εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν βλέψεων ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ διακανονίζῃ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου. Σήμερον ἡ ὑπεροχὴ αὐτὴ ἀμφισβητεῖται. Ἐπικίνδυνοι ἀνταγωνισταί, ἡ Ἀμερικὴ, ἡ Ἀσία, οἱ παρόχθιοι τοῦ Εἰρηνικοῦ, διεκδικοῦν τὰ πρωτεῖα καὶ ἡ Εὐρώπη βλέπει ὅτι, βοηθούσης τῆς διχονοίας ἧτις τὴν μαστίζει, κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὴν ὑπεροχὴν της καὶ τὴν ἐπίζηλον θέσιν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει δι' ἐργασίας πολλῶν αἰώνων. Αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι κυρίως ἀπειλοῦν τὴν Εὐρώπην. Ὁ πόλεμος τὰς κατέστησε πιστωτὰς τῶν παλαιῶν δυνάμεων. Ἡ παραγωγή των, καλύτερον ὀργανωμένη, κατακτᾷ τὰς ἀγοράς, τὸ δασμολόγιόν των παρεμποδίζει τὴν ἐξαγωγήν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐνῶ τὰ ἀμερικανικὰ κεφάλαια διεισδύοντα πανταχοῦ προετοιμάζουν τὴν οἰκονομικὴν ὑποδούλωσιν τῆς παλαιᾶς ἡπείρου.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἐκεῖθεν μόνον ὁ κίνδυνος τῆς Εὐρώπης, οὔτε εἰς τὸν ἀμερικανικὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ μόνον ὀφείλεται ἡ σημερινὴ κακοδαιμονία της. Ἡ ἀπομόνωσις καὶ ἡ στροφὴ τῆς Ρωσσίας πρὸς ἀνατολάς, ἡ κατάρρευσις τῆς μοναρχίας τῶν Ἀψβούργων, ἡ δημιουργία νέων κρατῶν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἀρχῆς τῶν ἔθνοτήτων, ὅπερ

σημαίνει 20.000 χιλιόμετρα τελωνειακῶν τειχῶν ἐπὶ πλέον, αἱ διαρκεῖς διαμάχαι γειτόνων οἵτινες ὄφειλον νὰ συνεργάζωνται, τέλος ἡ ἀνατροπὴ τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ὑφίσταντο πρὸ τοῦ πολέμου, ἔφεραν τὴν παλαιὰν ἡπειρον εἰς οἰκονομικὸν καὶ πολιτικὸν ἀδιέξοδον. Ἐὰν ὁ ἱστορικὸς ὕλισμὸς εἶναι ἀνεπαρκὴς ὡς ἐξηγήσις τῆς ἱστορίας, εἶναι ἐν τούτοις κατὰ μέγα μέρος ἱκανοποιητικὸς. Ἡ σημερινὴ παραγωγὴ ἀπαιτεῖ εὐρυτέρας ἀγορὰς καταναλώσεως, ὀλιγώτερον μικρὰς καὶ διχογνωμοῦσας οἰκονομικὰς ομάδας, περισσοτέραν ἀσφάλειαν καὶ μεγαλύτεραν ἐμπιστοσύνην. Εἴτε ἀπὸ πολιτικῆς, εἴτε ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐξετάσῃ κανεὶς τὸ πρόβλημα, φθάνει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα: χρειάζεται ὀργάνωσις τῆς Εὐρώπης.

* * *

Πῶς ὅμως θὰ ὀργανωθῇ ἡ Εὐρώπη; εἶναι τὸ μέγα ἐρώτημα τὸ ὁποῖον ἐξετάζει εἰς 400 καὶ πλέον σελίδας ὁ κ. Χατζηβασιλείου. Ἐκεῖνο ποῦ διακρίνει τὴν ἐμπεριστατωμένην μελέτην του εἶναι ἡ ἄκρα ἀντικειμενικότης, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ σχηματίσῃ ἐλευθέρως μίαν γνώμην. Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς πέντε μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἐκτίθεται ἡ θέσις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προβλήματος, εἰς τὸ δεύτερον παρουσιάζονται αἱ προτεινόμεναι λύσεις, εἰς τὸ τρίτον ἐξετάζονται αἱ δυσχέρειαι καὶ αἱ ἀντιρρήσεις, εἰς τὸ τέταρτον τὸ ἱστορικὸν τῶν προσπαθειῶν, αἵτινες ἐγένοντο πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνώσεως, καὶ τέλος εἰς τὸ πέμπτον μελετᾶται ἡ θέσις τῆς Εὐρώπης ἀπέναντι τοῦ λοιποῦ κόσμου.

Ὁ κ. Χατζηβασιλείου ἐκθέτων ἐν ἀρχῇ τὴν γένεσιν τῶν ἰδεῶν περὶ Πανευρώπης καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ πρωτοπόρου αὐτῶν Κουντεγχόβε—Καλέργη, προχωρεῖ κατόπιν καὶ ἐξετάζει τὸ ζήτημα μιᾶς τελωνειακῆς ἐνώσεως, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τριῶν βαθμίδων. Πρῶτον, διὰ τῆς σταθεροποιήσεως τῶν δασμολογιῶν, δεύτερον, διὰ μιᾶς βαθμιαίας μειώσεως αὐτῶν καὶ τρίτον, διὰ τῆς τελείας τῶν καταργήσεως. Ἄλλος τρόπος θὰ ἦτο, ἡ καὶ παράλληλος πρὸς τὸν προηγούμενον, ὁ σχηματισμὸς στενωτέρων τελωνειακῶν ἐνώσεων. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν διχογνωμιῶν αἵτινες ὑπάρχουν μεταξύ τῶν ὀπαδῶν τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως ἐπὶ τῶν μεθόδων τῆς πραγματοποιήσεώς της, αἱ ἀντιλήψεις δίστανται ριζικῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν ἡ ἐνωσις αὕτη θὰ ἔπρεπε νὰ περιβληθῇ μὲ τελωνειακὸν τεῖχος ἢ ὄχι. Ναί, λέγουν ὅσοι νομίζουν ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ Εὐρώπη θὰ ἠμύνετο ἀποτελεσματικῶς κατὰ τοῦ ἀμερικανικοῦ προστατευτισμοῦ· ὄχι, λέγουν ἐκεῖνοι οἵτινες φοβοῦνται ὅτι τοιοῦτον μέτρον ἀντὶ νὰ λογικεύσῃ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, θὰ προεκάλει οἰκονομικὸν πόλεμον μεταξύ τῶν δύο ἡπείρων.

Κατόπιν ὁ συγγραφεὺς ἐξιστορεῖ διὰ μακρῶν τὸ σχέδιον Μπριάν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ πεδίου ἀπαρχὴν τῆς προσπαθείας πρὸς ὀργάνωσιν τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἐκτεθὲν εἰς τὸ ὑπόμνημα «ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως ἐνὸς καθεστῶτος ὁμοσπονδιακῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως» ἀπὸ 1ης Μαΐου 1930, τρία θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι τὰ ὄργανα ἐνὸς μηχανισμοῦ ἐξασφαλίζοντος τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνωσιν: Ἡ «Εὐρωπαϊκὴ Συνδιάσκεψις», κύριον ὄργανον τῆς ἐνώσεως, ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, μελῶν τῆς Κ.Τ.Ε. Ἡ «Διαρκὴς Πολιτικὴ Ἐπιτροπὴ», ὄργανον μελέτης καὶ δράσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνώσεως καὶ τρίτον μία Γραμματεία, χρησιμεύουσα ὡς σύνδεσμος μεταξύ τῶν μελῶν. Κατὰ τὸ σχέδιον Μπριάν τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα ὑπετάσσεται εἰς τὸ πολιτικόν, αὐτὸ δὲ ἦτο καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τοὺς φόβους μιᾶς ἐνδεχομένης γαλλικῆς ἡγεμονίας. Εἰς τὰς ἀπαντήσεις των αἱ εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις ἐτάχθησαν κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ὑπὲρ τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ πολιτικοῦ προβλήματος εἰς τὸ οἰκονομικόν. Μεγαλύτεραν ὅμως ἀντίδρασιν ἐγέννησεν ἡ μορφή τῆς συνεργασίας τὴν ὁποίαν προέβλεπε τὸ σχέδιον Μπριάν. Μὲ τὴν ἐνδε-

χομένην ὀργάνωσιν τῆς Πανευρώπης ἢ Κ.Τ.Ε. ἀπεγυμνοῦτο σχεδὸν τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς. Κατόπιν τῆ γενικῆς ἀντιδράσεως τὸ ζήτημα παρεπέμφθη εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Κ.Τ.Ε. ὅπου ἀντὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης συμφώνως μετὰ τὰς ἰδέας τοῦ ὑπομνήματος Μπριάν, συνεστήθη ἀπλῶς μία εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ μελέτης τοῦ ζητήματος ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Κ.Τ.Ε. Ὁ ὅρος «ένωσις» μετεβλήθη εἰς «συνεργασίαν», εἰς δὲ τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς ἐδόθη σαφῶς οἰκονομικὴ κατεύθυνσις, διὰ τῆς ἀπὸ 29ης Σεπτεμβρίου 1930 ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως τῆς Κ.Τ.Ε.

Πράγματι, ἡ Ἐπιτροπὴ μελέτης ἡσχολήθη κυρίως μετὰ τὴν ἐξαιρετικῶς σοβαρὰν κρίσιν τῶν ἀγροτικῶν κρατῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ δὴ μετὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἀποθεμάτων σιτηρῶν, μετὰ τὸ ζήτημα τῆς διαθέσεως μελλόντων πλεονασμάτων, μετὰ τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως κ.ο.κ.

Τὸ τρίτον μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπου ἐξετάζονται αἱ ἀντιρρήσεις καὶ αἱ δυσχέρειαι μιᾶς εὐρωπαϊκῆς ἐνώσεως, εἶναι τὸ πλέον ἐνδιαφέρον, διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρα κεφάλαια, ὅπου μελετῶνται: τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Εὐρώπης, τὸ πολιτικόν, τὸ νομικόν καὶ τέλος ἡ ἠθικὴ σημασία τῆς ἐνώσεως. Τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἀπασχολεῖ τὸν συγγραφέα περισσότερο. ὄλων (σελ. 88—160), δικαίως δέ, διότι εἶναι καὶ τὸ δυσκολώτερον. Ὁ κ. Χατζηβασιλείου ἀναφέρει ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις αἵτινες προβάλλονται ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένων συνεπειῶν τῆς ὀργανώσεως τῆς Πανευρώπης καὶ κατόπιν ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνασκευὴν τῶν, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης. Ὁμολογοῦμεν ὅτι μερικαὶ ἀντιρρήσεις μένουσιν ἀκαταμάχητοι δι' ἐκεῖνον ὅστις δὲν ἔχει αἰσιοδοξίαν ἰδεολόγου. Εἶναι π.χ. βέβαιον ὅτι ἡ κατάρριψις τῶν τελωνειακῶν δασμῶν καταστρέφει βιομηχανίας, ἐξαφανίζει κεφάλαια, δημιουργεῖ ἀνεργίαν καὶ μειώνει τὴν καταναλωτικὴν δύναμιν. Ἀσφαλῶς ἡ πανευρωπαϊκὴ προσπάθεια θὰ συνίστατο εἰς «μίαν σειρὰν διαδοχικῶν ἀναπροσαρμογῶν», ὥστε οἱ κλονισμοὶ νὰ εἶναι μικροί. «Κάθε πρόοδος—γράφει ὁ συγγραφεὺς—γίνεται εἰς βάρος κάποιου διὰ νὰ καταλήξῃ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ὀλότητος, τῆς ὠφελείας αὐτῆς ἀνταντακλώσεως βραδύτερον καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ θύματος». Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ποῖος θὰ ἔκαμε πρῶτος τὰ ἔξοδα μιᾶς «ἀναπροσαρμογῆς» καὶ ἐὰν τὰ μικρὰ κράτη θὰ ἐδέχοντο νὰ ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα, μολονότι τὸ μέλλον τῶν, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τῆς προσπαθείας μιᾶς εὐρωπαϊκῆς ἐνώσεως, εἶναι πολὺ σκοτεινόν. Ὁ κ. Χατζηβασιλείου περιγράφει τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως ἐν Εὐρώπῃ. Πρὸς καταπολέμησιν τοῦ προστατευτισμοῦ ὑποδεικνύει τὴν ἀπομάκρυνσιν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀπὸ τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους καὶ τὴν παραχώρησιν προτιμήσεως, κυρίως μεταξὺ γειτονικῶν κρατῶν. Ἡ συνεργασία τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν γεωργικῶν χωρῶν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ προστατευτισμοῦ θὰ ἦτο ἀπαραίτητος. Σήμερον, δυστυχῶς, παρὰ τὰ πειστικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ συγγραφέως, ἡ ἐλάττωσις τῶν δασμῶν ἐν Εὐρώπῃ φαίνεται τελείως ἀδύνατος κατὰ τρόπον ἱκανοποιούντα ὅλα τὰ κράτη.

Κατὰ πρῶτον οἱ δασμοὶ τῶν διαφόρων χωρῶν διαφέρουν πολὺ. Ἐνα κράτος ἔχει ὑψηλὰ τελωνειακὰ τεῖχη, ἄλλο ἔχει πρωτογενὲς τελωνειακὸν σύστημα, τέλος καὶ ἐὰν ἀκόμη ὠρισμένα κράτη ἐδέχοντο τὴν ἐλάττωσιν τῶν δασμῶν, προβάλλει τὸ ἐρώτημα πῶς θὰ συνεπλήρωναν τὸ ἔλλειμμα ποῦ θὰ προέκυπτε. Διὰ νὰ ἰσοζυγίσουν τοὺς προϋπολογισμούς των, θὰ ἦσαν ἠναγκασμένα νὰ ἐπιβάλλουν νέους φόρους, εἶναι δὲ σχεδὸν βέβαιον ὅτι οὐδαμοῦ οἱ λαοὶ θὰ ἀπεδέχοντο νέα βάρη. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς «συστηματοποιήσεως» τῆς οἰκονομίας πρὸς θεραπείαν τῶν δεινῶν τῆς Εὐρώπης καὶ μόνον ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ἤδη

υπάρχουσαν άνεργίαν, ἔστω καὶ παροδικῶς, ἀρκεῖ διὰ νὰ μὴ δύναται σήμερον νὰ συζητηθῆ.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζων τὰ τῆς γεωργικῆς κρίσεως τονίζει τὴν ἀνάγκην συμπήξεως περαιτέρω οἰκονομικῶν μονάδων καὶ τῆς προσεγγίσεως τῶν μεσευρωπαϊκῶν κρατῶν. Πχ. Οὐγγαρία, Ρουμανία καὶ Γιουγκοσλαβία, χῶραι ἐξαγωγικὰ γεωργικῶν προϊόντων, θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ συμπληρωθοῦν ἀπὸ τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Εἰς τὸ πολιτικὸν πρόβλημα εἴμεθα ὀλιγώτερον αἰσιόδοξοι ἀπὸ τὸν κ. Χατζηβασιλείου, ἀσφαλῶς δὲ δὲν θὰ εἶναι ἡ γενεὰ μας ἐκείνη ἢ ὁποία θὰ ἴδῃ τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν συνθηκῶν ἢ τὸ ζήτημα τῶν μειονοτήτων νὰ συζητῆται χωρὶς ν'ἀναρριπίζη βίαια πάθη. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὸ κεφάλαιον ὅπου ἐξετάζονται τὰ ἱστορικὰ προηγούμενα πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ κατὰ τρόπον ἐντελῶς πρωτότυπον. Εἰς τὰ σχέδια τῶν διαφόρων ἰδεολόγων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προσθέσῃ καὶ τὰ σχέδια τῶν William Penn (1693) καὶ J. Bentham (1789).

Αἱ ἐπίσημοι προσπάθειαι αἴτινες ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ 1930 καὶ ἐντεῦθεν πρὸς μίαν στενωτέραν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου ἐξετάζονται διὰ μακρῶν (σελ. 220—366). Ὁ κ. Χατζηβασιλείου περνᾷ ἐν ἐπιθεωρήσει τὴν τελωνειακὴν ἀνακωχὴν, τὸν συνασπισμὸν τῶν γεωργικῶν κρατῶν καὶ τὰς σχετικὰς διασκέψεις, τὴν σύμβασιν τοῦ Ὁσλο, τὸ ζήτημα τῆς αὐστρο-γερμανικῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως, τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς διεθνοῦς ἀγροτικῆς πίστεως, τὴν σοβιετικὴν πρότασιν περὶ οἰκονομικοῦ συμφώνου μὴ ἐπιθέσεως, τὴν ἑλληνικὴν πρότασιν περὶ ἐπεκτάσεως τῶν δασμῶν προτιμήσεως ἐπὶ γεωργικῶν προϊόντων ἄλλων ἢ τὰ δημητριακά, τὰς συμβάσεις προτιμήσεως καὶ τέλος τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν παραδουναβείων χωρῶν. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ κεφαλαίου τούτου τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὴν εὐρωπαϊκὴν προσπάθειαν μέχρι τοῦ Μαΐου ἐ.ἔ. ἐνημερώνει καὶ φωτίζει τὸν ἀναγνώστην τελείως ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐργασίας ἣτις ἐγένετο ἀπὸ διειτίας πρὸς ἐξεύρεσιν μέσων θεραπείας τῶν δεινῶν ἐξ ὧν πάσχει ἡ Εὐρώπη. Ὅπως ἐτόνιζεν ἡ Ἐπιτροπὴ Μελέτης, διὰ τῆς Ὑποεπιτροπῆς τῆς Συναρμολογήσεως, ἡ πολιτικὴ δέον νὰ ἐπιδράσῃ ψυχολογικῶς πρὸς λύσιν τῆς κρίσεως, διότι δὲν ὑπάρχει θαυματουργὸς συνταγὴ δυναμένη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν : «οὐδ' ὑπάρχει ἀρχὴ ἐνιαία καὶ ἄκαμπτος, ἣτις νὰ δύναται νὰ συστηθῆ ὡς ἱκανὴ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὴ καὶ μόνη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν· φαίνεται μᾶλλον ἀναγκαῖον, ὅπως ἐγκαταλειφθῆ πᾶσα πρόληψις, πᾶσα προκατάληψις, ὅπως ληφθῆ ὡς ὀδηγὸς ἢ πείρα καὶ ἀναζητηθῶσι τὰ φάρμακα πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις, ὅπου ὑπάρχει πιθανότης νὰ εὐρεθῶσιν». Πρέπει συνεπῶς ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πόρισμα νὰ κρίνεται ἡ προσπάθεια τῆς Ἐπιτροπῆς Μελέτης διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωσιν.

Εἰς τὸ τελευταῖον μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζεται ἡ θέσις τῆς Εὐρώπης ἀπέναντι τοῦ λοιποῦ κόσμου ὁ συγγραφεὺς ἀντικρούει τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι γεωγραφικῶς ἡ Πανευρώπη εἶναι κάτι τὸ ἀσύλληπτον καὶ ὅτι ἡ οἰκονομικὴ συσσωμάτωσις τῆς Εὐρώπης θὰ ἠμπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς σχέσεων πρὸς τὸν λοιπὸν κόσμον, ὡθοῦσα αὐτὴν πρὸς τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν αὐτάρκειαν. Τέλος ὁ κ. Χατζηβασιλείου ἀναπτύσσει μετὰ μεγάλης σαφηνείας τὴν θέσιν τῆς Πανευρώπης ἀπέναντι τῶν Σοβιέτ, τῆς Τουρκίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν.

* *

Ἐὰν ὁ παλαιὸς κόσμος θέλῃ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν φλόγα τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ τοῦ μετέδωκαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ρώμη πρέπει νὰ παύσουν οἱ ὀξεῖς ἀνταγωνισμοί, νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ ἐλευθερία τῆς διευρωπαϊκῆς κυκλοφορίας τῶν

ἀγαθῶν, τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν ἀτόμων. Ὁ θάνατος τοῦ Μπριάν, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ μέγας ἐμψυχωτὴς τῆς ἰδέας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως ἐσημείωσε ἴσως μίαν ὀπισθοδρόμησιν τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας εἶχε θέσει εἰς κίνησιν ὁ Κοντεγχόβε—Καλέργης πρὸ δεκαετίας. Ἀντὶ ἐνὸς αὐτονόμου εὐρωπαϊκοῦ ὀργανισμοῦ δὲν κατωρθώθη παρὰ ἡ ἴδρυσις μιᾶς ἐπὶ πλέον Ἐπιτροπῆς τῆς Κ.Τ.Ε., πρὸς μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Χατζηβασιλίου «ἡ οἰκονομικὴ κρίσις διὰ πρώτην φοράν ἐμελετήθη ἀπὸ ἀπόψεως εὐρωπαϊκῆς συστηματικῶς καὶ ἐπισήμως καὶ περιεβλήθη ἡ μελέτη αὐτὴ μετὰ τὸ κῦρος ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων.» Ἐγίναν ἤδη μερικαὶ ἰσχυραὶ πραγματοποιήσεις, ὅπως ἡ σύμβασις τοῦ Ὁσλο ἢ αἱ συμβάσεις προτιμήσεως, κατόπιν τῆς ἀποτυχίας ἐνὸς γενικοῦ σχεδίου ἐπὶ τοῦ τελωνειακοῦ πεδίου. Αἱ περιφερειακαὶ συνεννοήσεις ἔχουν μεγαλυτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας καὶ θὰ ἀπετέλουν σταθμούς πρὸς εὐρύτεραν εὐρωπαϊκὴν συνεργασίαν. Τὸ σχέδιον πρὸς μίαν ἔνωσιν τῶν παραδουναβείων κρατῶν δὲν ἐγκατελείφθη. Ἐὰν ἐπραγματοποιεῖτο, θὰ ἦτο ἡ πρώτη βαθμὶς πρὸς τὴν γενικωτέραν εὐρωπαϊκὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν. Τὰ ἐμπόδια ὅμως δὲν εἶναι τόσον οἰκονομικά, ὅσον εἶναι πολιτικά καὶ ἠθικά. Τὰ μίση εἶναι μέγала εἰς τὴν Εὐρώπην. Πῶς νὰ συνεργασθοῦν πρὸς κοινὸν σκοπὸν λαοὶ ὅπως ὁ οὐγγρικός μετὰ τὸν γιουγκοσλαβικὸν ἢ ὁ πολωνικός μετὰ τὸν λιθουανικόν; Τὸ ὑπόμνημα Μπριάν ἐγέννησεν ὑποψίας διὰ μίαν ἐνδεχομένην γαλλικὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἐγέννησεν ὅμως μεγαλυτέρους φόβους μήπως τὰ σημερινὰ σύνορα σταθεροποιηθοῦν ὀριστικῶς. Μένουν λοιπὸν αἱ βαθμιαῖαι πραγματοποιήσεις ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ μία σχετικὴ ἰσορροπία τάσεων καὶ ἰδεῶν, ἕνας κατευνασμός τῶν ἐθνικιστικῶν παθῶν, ὀλιγωτέρα ταραχὴ τῶν ἐθνικῶν μειονοτήτων. Ἡ προσπάθεια ἥτις δέον νὰ καταβληθῇ πρὸς προσέγγισιν τῶν λαῶν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ πεδίου δὲν εἶναι ἡ μικρότερα. Ὅσον ὑπάρχει εἰς τὰς ψυχὰς ἡ φιλυποψία, ὅσον δὲν δημιουργεῖται ἕνα ἀληθὲς εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα, ὅσον δὲν σχηματίζεται μία κοινότης συνηθειῶν, ἰδεῶν, βλέψεων, ὅσον δὲν ἀλλάσσει ἡ πολιτικὴ νοοτροπία τῆς σήμερον ἢ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσις θὰ εἶναι χιμαιρική.

Καὶ ἐνθυμούμεθα τὴν ἀπάντησιν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ καρδινάλιος Fleury εἰς τὸν ἀββᾶν de Saint-Pierre, ὅταν οὗτος τοῦ ἐξεθείαζε τὸ σχέδιόν του περὶ διαρκοῦς εἰρήνης: «Ἐλησμονήσατε νὰ θέσετε εἰς τὰ πέντε ἄρθρα τοῦ σχεδίου σας, ἕνα προκαταρκτικόν: νὰ ἀποστείλετε, προτοῦ ἐφαρμοσθοῦν, μίαν στρατιάν προπαγανδιστῶν, ἵνα προπαρασκευάσουν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τῶν μοναρχῶν».

Κωνστ. Π. Καρανίκας

Dr SCHEWKET RASCHID : Die türkische Landwirtschaft als Grundlage der türkischen Volkswirtschaft (Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig 1932).

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐξέδωκεν ἐν Λιψία ὁ παρὰ τῇ Ἀνωτάτῃ Γεωπονικῇ Σχολῇ τῆς Ἀγκύρας ὑφηγητὴς Δρ. Σ. Ρασσίντ πραγματείαν περὶ τῆς γεωργίας ὡς βάσεως τῆς τουρκικῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Πρόκειται περὶ ἀντικειμενικῆς ἐργασίας, συντεταγμένης μετὰ ἐπιστημονικὴν εὐσυνειδησίαν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ συμβολὴ τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν

ξερευναν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς γείτονος χώρας εἶναι λίαν ἀξιόλογος καὶ δεόν νὰ μὴ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος παρ' ἡμῖν.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπιφυλάξεων, ἅς δύνανται τις νὰ ἔχῃ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρθότητα ὠρισμένων ἱστορικῶν δεδομένων, ἢ σύντομος ἱστορικὴ ἀνασκόπησις καὶ ἡ περιγραφή τῆς γεωργικῆς θέσεως, τῆς γεωλογικῆς καὶ μορφολογικῆς συνθέσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας, ἅς προτάσσει ὁ συγγραφεύς, εἶναι χρησιμώταται διὰ τὴν ὑπὸ τῶν ξένων κατανόησιν τῶν αἰτίων τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τῆς διαφόρου ἐξελίξεως ἐκάστης ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας.

Ἐπίσης ἐκ τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰσαγωγῆς τοῦ συγγραφεύς, σαφῶς ἐμφαίνεται ἡ θέσις τῆς γεωργίας ἐν Τουρκίᾳ, ὡς βάσεως τῆς ὅλης ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐφ' ὅσον διὰ μὲν τὴν γεωργίαν ὑπάρχει διαθέσιμον καὶ εὐφορον τὸ ἔδαφος καὶ δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ἄμεσος χρησιμοποίησις κεφαλαίων, οὔτε εἰδικότης τῶν ἐργατῶν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως βιομηχανίας, πλὴν ὠρισμένων μὴ ἐξορυσσομένων εἰσέτι πρῶτων ὑλῶν, ἐλλείπουσιν ὅλαι αἱ προϋποθέσεις.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας, τοῦ ὁποίου τὴν σημερινὴν σύνθεσιν περιγράφει ὁ συγγραφεύς, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν ἀσχολεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (80ο) εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ ὑγιεινὴ του κατάστασις εἶναι μετρία λόγῳ τῶν πολέμων, τῆς δυστυχίας, ἣτις μαστίζει τὸν λαὸν καὶ τῆς συνεπέας ταύτης κακῆς διατροφῆς. Ἐπιπροσθέτως ἐλλείπουσι καὶ τὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐπιδημιῶν, τῆς ἐλονοσίας κλπ. Ἐν τούτοις τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀγρότου εἶναι ἄριστον, ἡ δ' ἀντοχὴ του ἀξιοσημείωτος. Ἐν περιπτώσει ἀσκήσεως καταλλήλου πολιτικῆς διὰ τὴν ἐξυγιάνσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἀνάλογον δι' ἐποικισμοῦ διαρρύθμισιν τῆς πυκνότητος, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξυψωθῇ καὶ νὰ δημιουργηθῇ μία ἀγροτικὴ τάξις ὑγιῆς καὶ αὐτάρκης. Ἐπὶ δὲ τῆς τάξεως ταύτης θὰ στηριχθῇ ἀναμφιβόλως τὸ μέλλον τῆς Τουρκίας. Ἀπαραίτητος ὅμως πρὸς τούτο προϋπόθεσις εἶναι ἡ γαλήνη καὶ ἀσφάλεια ἐν τῇ χώρᾳ.

Ὁ συγγραφεύς ἀποκρούει τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Τουρκίᾳ γνώμην περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς διαθέσεως ὅλων τῶν δυνάμεων πρὸς πολλαπλασιασμόν τῆς παραγωγῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξετάζεται οἰκονομικῶς τὸ πρόβλημα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διαθέσεως τῆς ηὐξημένης παραγωγῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς δυνατότητος τῆς ἀλματώδους προόδου, δι' ὑπερπηδήσεως βαθμίδων ἀναπτύξεως, τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ διανύσῃ ἡ τουρκικὴ γεωργία, ἀλλὰ καὶ ἡ καθόλου ἐθνικὴ οἰκονομία τοῦ τόπου.

Ἀποκρούει τὴν ἀθρόαν εἰσαγωγὴν γεωργικῶν μηχανῶν, ἐφ' ὅσον εἰς μέγα μέρος τῆς χώρας χρησιμοποιεῖται εἰσέτι τὸ ξύλινον ἄροτρον, ἅπαντα δὲ τὰ χρησιμοποιούμενα ἐργαλεῖα κατασκευάζονται ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀγροτῶν. Οὔτε ἡ μόρφωσις τοῦ λαοῦ (92ο) ἀναλφάβητοι τὸ 1927) οὔτε ἡ τεχνικὴ ἰκανότης, οὔτε ἡ ὑπαρξίς βιομηχανίας ἀνταλλακτικῶν ἢ ἡ συγκοινωνιακὴ κατάστασις τῆς χώρας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ διανομὴ τῆς ἰδιοκτησίας (κατὰ μέγα μέρος αὐτοκαλλιέργεια παρὰ μικροῖδιοκτητῶν) ἐπιτρέπουν τὴν χρησιμοποίησιν γεωργικῶν μηχανῶν εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα.

Προτείνει γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν βαθμιαίαν, ἀκολουθοῦσαν τὴν γενικωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀγρότου διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, συστηματικῆς διδασκαλίας καὶ προπαγάνδας παραστατικῶς διὰ παραδειγματικῶν καλλιεργείων καὶ πρακτικῶν μέσων.

Ἀπαραίτητον θεωρεῖ ὁ συγγραφεύς τὴν αὐξησιν τῆς ἀνυπάρκτου σχεδὸν συνεταιριστικῆς κινήσεως πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ δι' ἀποταμιεύσεως σχηματισμοῦ κεφαλαίων, τῶν ὁποίων στερεῖται ἡ γεωργία. Οὕτω θὰ ἀπαλλαγῶσιν οἱ παραγωγοὶ τῶν μεσαζόντων ἐκμεταλλευτῶν.

Ἐπίσης ἀπαραίτητον θεωρεῖ καὶ τὴν κυβερνητικὴν φροντίδα πρὸς ἀποκατάστασιν τακτικῶν συγκοινωνιῶν διὰ κατασκευῆς ὁδῶν καὶ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

Ἰδιαιτέρως τονίζει ὁ συγγραφεὺς ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς τουρκικῆς γεωργίας δὲν εἶναι τεχνικὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ κατ'ἔξοχὴν οἰκονομικόν.

Ἐποδεικνύει ὡς προέχουσιν πολιτικὴν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν ἀγροτῶν καὶ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν πρὸς διάθεσιν τῶν προϊόντων τῆς γεωργίας ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ. Ἡ καλύτερευσις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ ὡς ἐκ ταύτης δυνατότης τῆς μεταφορᾶς τῶν προϊόντων ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς παραγωγῆς, ὡς καὶ ἡ εὐχερεστέρα ἐξαγωγή καὶ ἡ δημιουργία βιομηχανίας κατεργασίας γεωργικῶν προϊόντων ἀναμφιβόλως θ' αὐξήσουν τὴν παραγωγήν. Πάντα ὅμως ταῦτα χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀπομακρυνθῆ τῆς πραγματικότητος ἢ ἐφαρμοζομένη πολιτικῆ, νὰ μὴ ἐνεργῶνται πειραματισμοί, τοὺς ὁποίους ἡ πτωχὴ τουρκικὴ οἰκονομία δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποστῆ.

Ὁ συγγραφεὺς πιστεύει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀμερικῆς, χωρὶς νὰ διανυθῶσιν ὠρισμένα βαθμίδες ἀναπτύξεως. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ τουρκικὴ οἰκονομία δύναται νὰ ὠφεληθῆ ἐκ τῶν περισσότερον ἀνεπτυγμένων ἔθνων, ἀλλ' ἡ ὠφέλεια αὕτη συνίσταται μόνον εἰς τὸ ὅτι αἱ διάφοροι βαθμίδες ἐξελίξεως, τὰς ὁποίας ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ μετὰ κόπου διήνυσαν οἱ ἄλλοι, ὑπὸ τῆς τουρκικῆς οἰκονομίας θὰ διανυθῶσι ταχέως καὶ εὐκόλως, καταβαλλομένων μόνον τῶν εἰς ἐκάστην βαθμίδα ἀναπτύξεως ἀντιστοιχοῦσων ἐπιτυχῶν προσπαθειῶν.

Ἡ τάσις τῆς τουρκικῆς γεωργίας, λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, δεόν νὰ κατευθύνηται πρὸς παραγωγήν τῶν εἰδικῶν ἐκείνων προϊόντων, ἅτινα τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα καὶ ἡ ἐξάσκησις τῶν ἀγροτῶν τῆς ἐπιτρέπουν, ὥστε νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὴν διεθνή ἀγορὰν ὡς τυπικὰ τουρκικὰ προϊόντα (καπνός, σταφίς, σῦκα, ἔλαιον κλπ.). Πᾶσαν προσπάθειαν συνιστᾷ νὰ καταβάλλωσιν οἱ ἐρμόδιοι πρὸς καλύτερευσιν τῆς ποιότητος τούτων, διατηρουμένης δὲ τῆς καλῆς φήμης των ν' ἀνοιχθῶσι καὶ νέαι ἀγοραὶ καταναλώσεως τῆς αὐξανομένης παραγωγῆς.

Ὀλόκληρος ἡ πραγματεία διατινέεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς νέας Τουρκίας, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς περιορισθεῖσαν ἤδη εἰς τὰ ἔθνη τῆς σύνορα, ὀνομάζει δὲ «Ἀνατολήν». Τονίζων ἐπανειλημμένως τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ παλαιὸν ὀσμανικὸν Κράτος ἐξαίρει τὴν ἀνάγκην δημιουργίας ἐθνικῆς «ἀνατολικῆς» πολιτικῆς, ἧς ἐστερεῖτο ἡ ἱμπεριαλιστικὴ πανισλαμικὴ παλαιὰ Τουρκία.

Ἡ κατάταξις τῆς ὕλης εἶναι εὐμέθοδος καὶ σαφής. Ἴσως δὲ ὑπὲρ τῆς σαφηνείας ταύτης αἰτιολογοῦνται καὶ ὠρισμένα ἐπαναλήψεις.

Παναγιώτης Παυλίδης

ΗΛ. ΚΑΡΑΠΑΥΛΟΥ καὶ Π. ΝΟΜΙΚΟΥ. **Ἡ φορολογία τῶν Καθαρῶν Προσόδων.** Ἑρμηνεία τῆς ἰσχυοῦσης νομοθεσίας. Μέρος Α' σελ. 408, Ἀθῆναι 1932.

Εἶναι ἰδιαιτέρως παρήγορον καὶ ἐνδεικτικὸν τοῦ κρατοῦντος νεωτέρου πνεύματος συνεργασίας Κράτους—φορολογουμένων, ὅτι οἱ ὑπόλληλοι τοῦ Ἐπισημοποιεῖν τῶν Οἰκονομικῶν ἀπὸ τινος ἀσχολοῦνται μὲ σύστημα καὶ ἐπιστημονικότητα εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων φορολογιῶν. Εἰς λόγος σημαντι-

κός τῆς σημερινῆς μας ἀκαταστασίας ἀπὸ ἀπόψεως νομοθεσίας καὶ νομολογίας, τῆς παρατηροῦμένης ἐχθρότητος καὶ τῶν δημιουργουμένων παρεξηγήσεων μεταξὺ φορολογουμένων καὶ φοροτεχνικῶν ὀργάνων εἶναι: τὸ ὅτι ἐλλείπει παρ' ἡμῖν ἢ συγκέντρωσις τοῦ ὑπάρχοντος ὑλικοῦ νομοθεσίας καὶ νομολογίας, ἢ συστηματικὴ τούτου ταξινόμησις καὶ ἢ ἐπιστημονικὴ τούτου κριτικὴ καὶ ἀνάλυσις. Ἀπαρχὴν τῆς ἐρμηνευτικῆς ταύτης κατευθύνσεως, ἀλλὰ περιωρισμένης ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως εἰς τὰ κεντρικὰ μόνον τῆς φορολογίας σημεῖα, εἶχεν ἐπιχειρήσει τὸ πρῶτον πρὸ ἐτῶν ὁ νῦν διευθυντὴς τῶν Ἀμέσων φόρων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν κ. Ἀθ. Σμπαρούνης. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠκολούθησαν ἔκτοτε καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, τελευταίως δὲ οἱ κ. κ. Καραπαυλος καὶ Νομικὸς εἰς τὸν ἐκδοθέντα Α' τόμον τῆς ἄνω ἐργασίας των ἐπιχειροῦν συστηματικὴν ἐρμηνείαν τῆς φορολογίας τῶν Καθαρῶν προσόδων.

Ἡ φορολογία τῶν Καθαρῶν προσόδων εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως ἀντικειμένου ἢ εὐρύτερα τῶν ἀμέσων φορολογιῶν, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ ἀποδόσεως ἢ κυριωτέρα σχετικῶς τούτων. Φέρει, συνεπῶς κατ' ἀνάγκην, λόγῳ τῆς εὐρύτητός της, πάντα σχεδὸν πολίτην εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν νομοθεσίαν καὶ πρὸς τὰς φοροτεχνικὰς ὑπηρεσίας, ἐνδιαφέρει δὲ ἰδιαιτέρως τὸ Κράτος ἀπὸ ταμειυτικῆς ἀπόψεως. Ἡ καλὴ καὶ δικαία ἐφαρμογὴ μιᾶς φορολογίας ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν ἐνὸς ἀρτίως λειτουργοῦντος φορολογικοῦ συστήματος. Ὁ ἐπιχειρῶν κατὰ συνέπειαν ἐρμηνείαν μιᾶς τοιαύτης φορολογίας προσφέρει, κατ' ἀρχὴν, ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὸ Κράτος καὶ εἰς τοὺς φορολογουμένους.

Εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἐργασίας των ταύτης οἱ συγγραφεῖς ἀναλύουν τὸ γενικὸν μέρος τῆς φορολογίας τῶν Καθαρῶν προσόδων καὶ τὰ σχετικὰ ζητήματα μετὰ τὴν φορολογίαν τῶν εἰσοδημάτων ἐξ οἰκοδομῶν καὶ ἐκ κινητῶν ἀξιῶν.

Ἡ ἐργασία τῶν κ. κ. Καραπαύλου καὶ Νομικοῦ εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιόπαινος. Ἀπὸ ἀπόψεως μεθόδου αἱ διατάξεις ἐρμηνεύονται κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα εἰς τὸν μελετητὴν νὰ σχηματίσῃ σαφῆ ἀντίληψιν ἐκάστου ἐρμηνευομένου ζητήματος. Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἐξετάζονται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος καὶ εἰς ἕκαστον τῶν κατὰ μέρος ζητημάτων θίγονται αἱ βασικαὶ τούτου ἀρχαί. Βεβαίως δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθῇ πλήρης ἐξάντλησις τῶν θεμάτων ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως. Τοῦτο ἄλλως τε δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης. Πρόκειται περὶ ἐργασίας ἐρμηνευτικῆς τῆς κειμένης νομοθεσίας. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐρμηνείας οἱ συγγραφεῖς κατέβαλον πρᾶγματι φιλότιμον προσπάθειαν, ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῖν βοηθήματα, ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς δὲ βιβλιογραφίας ἰδιαιτέρως τὴν γαλλικὴν τοιαύτην.

Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία ἀναμφισβητήτως εἶναι προσηρμοσμένη πρὸς τὴν γαλλικὴν. Ἡ παράθεσις ὅμως καὶ ἐτέρας ξένης καὶ ἰδίᾳ τῆς γερμανικῆς, ἐνθα τὰ ζητήματα ἔχουν τύχει ἐπισταμένης καὶ ἐξονυχιστικῆς ἐξετάσεως, θὰ ἦτο ἰδιαιτέρως χρήσιμος καὶ ἐποικοδομητικὴ τῆς πληρότητος τοῦ ἔργου. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς παρ' ἡμῖν νομολογίας τῶν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν δικαστηρίων ἔχει γίνεαι μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἀκρίβειαν. Ἡ ἀντικειμενικότης μεθ' ἧς παρατίθενται καὶ κρίνονται αἱ διάφοροι γνώμαι καὶ ἀποφάσεις προσδίδει ἰδιαίτερον κύρος εἰς τὴν ὅλην ἐργασίαν. Ἡ ὑποστηριζομένη ἐκάστοτε γνώμη ὑπὸ τῶν συγγραφέων, χωρὶς νὰ παραλειφθῇ ἢ παράθεσις τῆς συναφοῦς νομολογίας καὶ τῶν γνωμῶν ἄλλων συγγραφέων, εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς, λόγῳ τῆς βαθείας μελέτης ὑπὸ τούτων τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε λόγῳ τῆς θέσεώς των κατέχουν οἱ συγγραφεῖς.

Ἡ ἔκδοσις τῆς ἐργασίας ταύτης θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ φορολογικοῦ δικαίου παρ' ἡμῖν, ὡς παρατῆροῦν πολὺ ὀρθῶς οἱ προλογίζοντες τὸ ἔργον κ. κ. Γ. Κοφινᾶς πρώην ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν καὶ Θ. Μπερτζᾶς διευθυντῆς τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Ἡ ὀλοκλήρωσις .δὲ τῆς συγγραφῆς διὰ τῆς ἐκδόσεως καὶ τοῦ ὑπολειπομένου τμήματος τῆς Φ. τῶν Κ. Π (εἰσοδήμ. κινητῶν ἀξιῶν, ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν, συνθετικοῦ φόρου) θὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ εἰς τοὺς φορολογουμένους καὶ εἰς τὰς φοροτεχνικάς ὑπηρεσίας.

Ἄγγ. Θ. Ἀγγελόπουλος

Ἀπάντησις εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Δ. Καλιτσουνάκη τῆς μελέτης μου : «*Der Unternehmungsgewinn*» Jena 1930. (Ἀρχ. τῶν Οἰκ. καὶ Κοιν. Ἐπιστημῶν, Δεκέμβριος 1931).

Ὁ κ. Καλιτσουνάκης εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τοῦ «Ἀρχείου» προσεπάθησεν ὅπως ἀναπτύξῃ ἐν ὀλίγοις τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐργασίας μου. Θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁμῶς ὁ κ. Καλ. νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν τὸ ἐπέτυχεν, ἐκφέρων πρὸς τοῦτο κρίσιν μὴ ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς· οὕτως ἰσχυρίζεται πράγματα ζένα πρὸς τὴν πραγματικότητα, διακηρύττων μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ἐπιχειροῦμεν ἐν πολλοῖς νέαν ἐμφάνισιν παλαιῶν ζητημάτων καὶ θεωριῶν». Ἐὰν ἐξηγοῦσαμεν «τὸ ἀκαθάριστον κέρδος ὡς ἄθροισμα τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐπιχειρηματίου, τοῦ τόκου τοῦ κεφαλαίου, τοῦ συγκυριακοῦ κέρδους καὶ ἐνίοτε καὶ τοῦ ἀσφαλίστρου», ὡς ὁ κ. Καλιτσουνάκης διατείνεται, τότε ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐπρόκειτο περὶ νέας θεωρίας, ἀλλὰ περὶ μιᾶς τῆς ἀρχεγόνου περιόδου τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν. Ἡδη ὁ Say, ἂν ὄχι καὶ ὁ Smith ἀκόμη, ἔδωκε τὴν ἄνω ἐξήγησιν. Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη ἐπικρατῆ δυστυχῶς μέχρι σήμερον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μὴ σημαντικὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης μας ἐν τῷ προκειμένῳ.

Πῶς ὁ κ. Καλιτσουνάκης ὁμῶς ἀναπτύσσει ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀσπαζόμεθα τὴν ἄποψιν ταύτην, ἂν καὶ τασσόμεθα ἀπροκαλύπτως κατὰ τῆς ἐσφαλμένης αὐτῆς πατροπαράδοτου ἐξηγήσεως, μᾶς εἶναι τελείως ἀνεξήγητον.

Τόσον τὴν ἐξήγησιν τοῦ κέρδους ὡς ἄθροισματος τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐπιχειρηματίου, τοῦ τόκου τοῦ κεφαλαίου, τοῦ συγκυριακοῦ κέρδους κλπ. ὅσον καὶ τὴν διερευνητικὴν ταύτην μέθοδον, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τῇ προσθετικῇ σχέσει τῶν ἀξιῶν, ἀπορρίπτομεν τελείως.

Δὲν ἐξηγοῦμεν τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος καὶ γενικῶς τὸν οἰκονομικὸν ὀργανισμόν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γνωστῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς: ἐργασίας, κεφαλαίου, ἐδάφους, καὶ ἐπὶ τῇ προσθετικῇ σχέσει τῶν ἀξιῶν τῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν οἰκονομικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Smith, ἀλλὰ λαμβάνομεν ὡς ἀφετηρίαν τὴν νέαν ταξιόμησιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, εἰς διοικητικὸν καὶ ἐκτελεστικὸν παράγοντα, ἀποδεικνύοντες τὴν πολλαπλασιαστικὴν αὐτῶν σχέσιν (IV Teil σελ. 148—200).

Πῶς δύναται λοιπὸν νὰ ἐξηγηθῇ τὸ κέρδος ὡς ἄθροισμα τῶν προϊόντων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἐφ' ὅσον οἱ συντελεσταὶ δὲν δροῦν μεμονωμένως ἀλλὰ συνδεδεμένως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀξία καὶ τὸ προϊόν τοῦ ἐνὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τοῦ ἄλλου;

Ἀλέξανδρος Β. Κόκκαλης

Βιβλιογραφία

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Χαριτάκη Γ.: Παραγωγή και ὀρθολογιστική ὀργάνωσις αὐτῆς Ἀθῆναι 1932.

Bosenick, Alfred: Das Gesetz der Volkswirtschaftlichkeit. Eine Wirtschaftlichkeitslehre. Berlin 1932.

Faubel, Arthur L.: Principles of economics. Rev. ed. New York 1932.

Truchy, Henri: Précis élémentaire d'économie politique. T. 1. 2. éd. rev. et corrigée. Paris 1932.

Bompaire, François: Economie mathématique. Du principe de liberté économique dans l'oeuvre de Cournot et dans celle de l'école de Lausanne (Walras, Pareto). Paris 1931.

Perieteanu, Alexandre: Traité de mécanique économique. Production et repartition des richesses. Paris 1932.

Moll, Bruno: Gerechtigkeit in der wirtschaft. Berlin 1932.

Grossmann, H.: Studien und Gedanken über Wirtschaft und Wissenschaft, Berlin 1931.

II. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ζωγράφου Δημ.: Γεωργικαὶ μελέται. Ἀθῆναι 1932.

Λεμπέση Ε.: Τὸ πρόβλημα τῆς καπιταλιστικῆς συγκεντρώσεως ἐν τῇ ἀγροτικῇ οἰκονομίᾳ. Ἀθῆναι 1932.

Στεφανίδου Δημοσθ.: Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις καὶ ἡ Ἑλλάς. Θεσσαλονίκη 1932.

Βάργκα Σ. Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα. Ἀθῆναι 1932.

Εὐελπίδη Χρ.: Ἡ γεωργικὴ πίστις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθῆναι 1932.

Neuhaus, Franz: Der Kernpunkt der Wirtschaftskrise und die Organisation der Weltwirtschaft. Mit einem Vorw. von Georg Wettstein. Wien 1932.

Rambert, Georges: La crise économique et ses remèdes. Lausanne 1932.

Untema, Theodore Otte: A mathematical reformulation of the general theory of international trade. Chicago Univ. Pr. 1932.

Allix, Edgard: Les droits de douane. Traité théorique et pratique de législation douanière. Avec le concours de Louis Roux. T. 1.2. Paris 1932.

Novellis, Lydia de: L'unificazione economica dell'Europa. Pref. di Alberto De'Stefani. Milano 1931.

Woerden, F. A. van: La Société des Nations et le rapprochement économique international. La Haye 1932.

Hoffmann, Walter: Südost-Europa. Bulgarien, Jugoslawien, Rumänien. Ein Querschnitt durch Politik, Kultur u. Wirtschaft. Mit mehr. Tab. Leipzig: 1932.

Mandel, Henry: La crise. Ses causes. Ses remèdes. Strasbourg: « Dernières Nouvelles de Strasbourg » 1932.

Somary, Felix: Die Ursachen der Krise. Tübingen, Mohr 1932.

Mises, Ludwig: Die Gemeinwirtschaft. Untersuchungen über d. Sozialismus 2, umgearb. Aufl. Jena 1932.

Sombart, Werner: Die Zukunft des Kapitalismus. Berlin-Charlottenburg 1932.

Del Vecchio, Gustavo: Lezioni di economia applicata. P. 2. Padova: Cedam 1931.

Guttman, Victor: Industriepolitik. Kritik d. interventionist. u. Begründung einer organ. Auffassung. Jena 1932.

III. ΝΟΜΙΣΜΑ—ΠΙΣΤΙΣ.

Μίχα 'Αθ.: Τὰ μέτρα ἐλέγχου συναλλάγματος εἰς τὰ διάφορα κράτη. 'Αθήναι 1932.

Ζολώτα Ξεν.: Νομισματικά μελέται. 'Αθήναι 1932.

Καρανίκα Κων.: Περὶ τῆς Διεθνοῦς τραπέζης καὶ τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως. 'Αθήναι 1932.

Birmingham, George A.: The silver-gilt standard. London 1932.

Gregory, T.E.: The silver situation. Problems and possibilities. London: Manchester Univ. Pr. 1932.

Sykes, Ernest: Banking and currency. Introd. by F.E. Steele. 7. ed., with ch. on the Breakdown; of the gold standard. London 1932.

Einzig, Paul: International gold movements. 2. rev. ed. New York 1932.

Einzig, Paul: Der Krieg der goldenen Kugeln (Behind the

scenes of international finance). Hinter d. Kulissen d. internat. Finanzwelt. Aus d. Engl. übers. von Alexander Dombrowsky. Stuttgart: Dt. Verl.—Anst. 1932.

O t l e t, Paul: La Banque mondiale et le plan économique mondial. Les conditions et les conséquences de la crise. Bruxelles 1932.

S c h w a r z e n b e r g e r, Georg: Die internationalen Banken für Zahlungsausgleich und Agrarkredite. Ein Beitz. z. int. Finanz—recht. Berlin 1932.

S e r v a i s, E. et E. Beaudoin: Banques d'émission. Banque de France. Banques coloniales. Banques étrangères 6 éd. avec la collaboration de E. Beaudoin. Paris: Livr. gén. de droit et de jurisprudence 1932.

P i c o l o g l o u P.: La banque des règlements internationaux. Lyon 1932.

IV. ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Π α π α φ ρ ά γ κ ο υ Στ.: 'Η άπονομή τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ 'Αμέσῳ Φορολογίᾳ. 'Αθῆναι 1932.

Σ ά ν τ η Δ η μ . : Αί φορολογικαί διαφυγαί, Θεσσαλονίκη 1932.

Γ ε ω ρ γ ο π ο ύ λ ο υ 'Ηλ.: Τὸ ἐν 'Ελλάδι φορολογικὸν δίκαιον. Μέρος Α'. Φορολογία καθαρῶν προσόδων. 'Αθῆναι 1932.

Κ α ρ α π α ύ λ ο υ—Ν ο μ ι κ ο Ὑ: 'Η φορολογία τῶν καθαρῶν προσόδων. Μέρος Α'. 'Αθῆναι 1932.

C o l e, G. D. H. and R. S. Postgate: War debts and reparation. London 1932.

K r u g, Paul: La Banque des règlements internationaux et son rôle en matière de crédit. Paris 1932.

D e' S t e f a n i, Alberto: Manuale di finanza. Bologna 1931.

S c h m o e l d e r s, Günter: Steurmoral und Steuerbelastung. Berlin: Heymann 1932., 14 S. Erw. S.—Abdr. aus: Ujchr. f. Steuer u. Finanzrecht. 1932.

F o s s a t i, Eraldo: Le conseguenze finanziarie della guerra. Il problema delle riparazioni ei debiti alleati. Padova 1931.

S t a m p, Josiah Sir: Taxation during the war. London: Pr. 1932.

D e r t i l i s P.: La Grèce et la dette publique ottomane. Paris 1932. Extrait de la Revue financière.

V. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

Κ λ α δ ᾱ Σ.: 'Η στατιστική ἐν 'Ελλάδι. 'Αθήναι 1932.

G o l d m a n n, Franz: Die Neuordnung der Krankenanstaltsstatistik für das Deutsche Reich. Zugl. ein Beitr. z. Systematik d. Krankenanstaltswesens. Berlin 1932.

L a b o r a t o r y handbook of statistical methods. By Theodore H. Brown [u. a.]. New York 1931.

S c h o e n w a n d t, Friedrich: Die Statistik der internationalen Wanderungen. Ihre Aufgaben und Methoden auf Grund int. Uergleichs, mit bes. Berücks. ihrer geschichtl. Entwicklung in Deutschland vom Beginn d. 19. Jh. bis z. Gegenwart. Herrnsheim 1930.

VI. ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

F i n d e i s e n, Franz: Aufstieg der Betriebe Der gesunde u. d. Kranke Betrieb. Leipzig 1932.

N e u b e r g, R. Ludwig: Das Industriebudget. Berlin 1932.

B a r l e y, L. J.: The riddle of rationalisation. Forew. by Sir J. Stamp. London 1932.

C h u r c h i l l, William Lucius: Princing for profit; the golden rule of business. New York 1932.

E p s t e i n, Ralph C.: Business planning. Chicago 1932.

G e r s t e n b e r g, Charles William: Financial organization and management of business. Rev. ed. New York 1932.

P a p a c h a r a l a m p o u s, Konstas: Die Möglichkeit der Beurteilung des Erfolges einer Unternehmung. Tübingen 1932.

VII. ΔΙΑΦΟΡΑ

Σ β ῶ λ ο υ Α.: Νομοθετικά διατάγματα κατ'ἐξουσιοδότησιν τῶν Βουλῶν. 'Αθήναι 1932.

Κ ί ν ν α Κ.: Βιομηχανίαι σφαιρίων. 'Αθήναι 1932.

Δ έ ν δ ι α Μ. Τὸ Κράτος δικαίου καὶ αἱ πράξεις κυβερνήσεως. Θεσσαλονίκη 1932.

Ρ ο ῦ λ ο Ὡ Γ.: Περὶ ἀνικάνων πρὸς σύνταξιν διαθήκης. 'Αθήναι 1932.

Δ έ ν δ ι α Μ.: Αἱ πράξεις κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐλληνικῇ νομοθεσίᾳ καὶ νομολογίᾳ. Θεσσαλονίκη 1932.

Παπαζαχαρίου 'Ι.: Οἱ ἀνήλικοι ἐγκληματῖαι κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν καὶ ἀλλαχοῦ κρατοῦντα. Ἀθῆναι 1932.

Βαλληγυδᾶ Π.: Ὁμοιομορφία ἐρμηνείας τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἀθῆναι 1932.

Πέρδικα Π.: Τὸ ναυτικὸν δίκαιον καὶ ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ναυτιλιακοῦ κώδικος. Θεσσαλονίκη 1932.

Χατζηβασιλείου Ν.: Εὐρωπαϊκὴ ἔνωσις. Ἀθῆναι 1932.

E u b a n k, Earle Edward: The concepts of sociology. A treatise presenting a suggested organization of sociological theory in terms of its major concepts. Boston 1932.

M a n e s, Alfred: Uersicherungswesen. System d. Uersicherungswirtschaft. 5. völlig veränd. u. erw. Aufl. in 3 Bänden mit Einschluss d. sozialversicherung. Bd. 3. Leipzig 1932.

P i p k i n, Charles W.: Social politics and modern democracies. Vol. 1. 2. New York 1931.

S c h m i d t, Peter Heinrich: Einführung in die allgemeine Geographie der Wirtschaft. Jena: Fischer 1932.

S i l l a n i, Tomaso: L'Etat Mussolinien et les réalisations du fascisme en Italie. Etudes et documents réunis et présentés. Préf. de Charles Benoist. Paris: Plon 1931.

D e n d i a s M.: Le renforcement des pouvoirs du chef de l'état dans la démocratie parlementaire. Paris 1932.

Βιβλιοκρισία

FELIKS MLYNARSKI **The Functioning of the gold Standard**
Geneva League of Nations 1981 Σελ. 115 4ον.

A.

Ἡ σύγχρονος οικονομική κρίσις προκαλεῖ, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ζωηράν ἔρευναν περὶ τῶν λόγων καὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς, μέρος δὲ τῶν ἐπιστημόνων ἀπέδωκε τὴν κρίσιν εἰς τὰ νομισματικὰ φαινόμενα. Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἐμελέτησε τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ συνεκρότησεν ἐκ τῆς Οἰκονομικῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς (Comité financier) Ὑποεπιτροπὴν τοῦ Χρυσοῦ (Delegation de l' Or), εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ μελέτη τῆς παρούσης κατάστασεως τῶν νομισματικῶν φαινομένων καὶ τῆς σχέσεως τούτων πρὸς τὴν κρίσιν, δεδομένου δὲ ὅτι τὰ σύγχρονα νομίσματα βασίζονται ἐπὶ τῆς χρυσῆς βάσεως, τὸ σύγχρονον πρόβλημα τοῦ νομίσματος ἀνήγεται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τοῦ χρυσοῦ ἀπὸ νομισματικῆς ἀπόψεως καὶ τῆς σημασίας τοῦ χρυσοῦ νομισματικοῦ κανόνος ὡς καὶ τῆς μελλούσης τούτου ἐξελίξεως. Μέλη τῆς Ὑποεπιτροπῆς τοῦ Χρυσοῦ εἶναι οἱ A. Janaen ὁ καὶ πρόεδρος αὐτῆς (καθηγ. πανεπ. Louvain, πρῶην ὑπουργός, πρῶην διευθ. τῆς Ἐθν. Τραπ. τοῦ Βελγίου), M. J. Bonn (καθηγ. πανεπ. Βερολίνου), G. Cassel (καθ. πανεπ. Στοκχόλμης), Comte de Chandelar (γεν. διευθ. τῆς Compagnie d' Assurances sur la vie), Sir Reginald Mant (μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ νομίσματος), Feliks Mlynarski, V. Pospisil (διοικ. τῆς Ἐθν. Τρ. τῆς Τσεχοσλοβακίας), O. M. W. Sprague (τῆς Τραπ. τῆς Ἀγγλίας, πρῶην καθ. τοῦ πανεπ. τοῦ Harvard), Sir Henry Strakosch (πρόεδρος τῆς Union Corporation Ltd), καὶ L. J. A. Trip (πρῶην διοικ. τῆς Τραπεζῆς τῆς Γιάβας).

Ἡ Ὑποεπιτροπὴ τοῦ χρυσοῦ ἐδημοσίευσε σειρὰν δημοσιευμάτων, τὰ ὁποῖα πραγματεύονται λεπτομερῶς καὶ ἐξαντλητικῶς τὸ ζήτημα τοῦ χρυσοῦ ὡς καὶ τὸ ὅλον νομισματικὸν ζήτημα, ταῦτα δὲ εἶναι τὰ ἑξῆς. 1) Rapport Provisoire de la Délégation de l' Or du Comité Financier (8 Σεπτ. 1930 σελ. 124 4ον) περιέχον ἔρευναν περὶ τῆς παραγωγῆς, ζητήσεως καὶ κατανομῆς τοῦ χρυσοῦ, μετὰ ἀξιολόγων πραγματειῶν τοῦ Cassel, Kitchin, Mant καὶ Loveday. 2) Documents sélectionnés-soumis à la Délégation de l' Or du Comité Financier (8 Σεπτ. 1930 σελ. 87 4ον) περιέχον μελέτας περὶ χρυσῆς βάσεως, ἀξίας τοῦ χρυσοῦ καὶ τιμῆς τῶν Strakosch, Sprague, J. Rueff, Trip, Mlynarski. 3) Legislation de l' Or (8 Σεπτ. 1930. σελ. 386 4ον) περιέχον τὴν περὶ χρυσοῦ νομοθεσίαν εἰς τὰ διάφορα κράτη. 4) Deuxième Rapport Provisoire de la Délégation de l' Or du Comité Financier (20 Ἰαν. 1931 σελ. 24 4ον) τὸ ὁποῖον καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κακὴ κατανομὴ τοῦ χρυσοῦ ἡ παρατηρουμένη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς πολιτικούς λόγους ἐν μέρει δὲ καὶ οικονομικούς καὶ εἰς φορολογικούς λόγους. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ καλυτέρα κατανομὴ τοῦ χρυσοῦ, πρέπει πρὸ πάντων ν' ἀναβιώσῃ πάλιν ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ πρὸς ὠρισμένας ἐκδοτικὰς τραπέζας καὶ τὰ οικονομικὰ ὠρισμένων κρατῶν, διότι ἡ δυσπιστία εἶναι ἡ ῥυθούσα τὰς καταθέσεις καὶ ἐπομένως καὶ τὸν

χρυσὸν πρὸς ὠρισμένα μόνον κέντρα. Ἐκτὸς τούτου, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὠρισμένα γενικώτερα καὶ εἰδικώτερα οἰκονομικὰ μέτρα, ἀλλὰ τὰ τελευταῖα θὰ παραμένουν ἀνίσχυρα, ἐφόσον δὲν ἀποκατασταθῆ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ. 5) Documents selectionnés sur la Distribution de l' Or du Comité Financier (12 Φεβρ. 1931 σ. 70 4ον) περιέχον πραγματείας τῶν Aftalion, Bruins, Gregory, Roberts ὡς καὶ στατιστικὰ στοιχεῖα περὶ τῆς κινήσεως τοῦ χρυσοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1931 ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἐδημοσίευσε τὸ ἐν τῇ ἐπι-κεφαλίδι τῆς παρουσίας κρίσεως ἔργον τοῦ Dr Feliks Mlynarski, μέλους, ὡς ἐλέχθη, τῆς Ὑποεπιτροπῆς τοῦ χρυσοῦ, καθηγητοῦ τῆς τραπεζιτικῆς πολιτικῆς εἰς τὴν Ἐμπορικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βαρσοβίας καὶ πρῶην ὑποδιοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Πολωνίας. Ἡ πραγματεία αὕτη παρουσιάζει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι συνοψίζει ὅλας τὰς προηγουμένας περὶ χρυσοῦ δημοσιευθείσας μελέτας ἀφ' ἑτέρου διότι χαρακτηρίζεται ἀπὸ μεγάλην μετριοπάθειαν καὶ βαθυτάτην γνῶσιν τῆς λειτουργίας τῶν τραπεζικῶν καὶ νομισματικῶν φαινομένων. Κατωτέρω παραθέτω ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ πολωνοῦ οἰκονομολόγου, ἥδη δὲ ἀρκοῦμαι νὰ ἐξάρω ἐξ αὐτοῦ τ' ἀκόλουθα.

1. Ὁ συγγραφεὺς δὲν φαίνεται πεπεισμένος ὅτι ὁ κόσμος ἀπειλεῖται ἀπὸ στενότητα χρυσοῦ. Ἡ αἰσιοδοξία του βασίζεται ἐπὶ δύο στοιχείων. Πρῶτον, θεωρεῖ ὅτι ἡ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας σημειωθείσα ἔτησίαι αὐξησις τοῦ παγκοσμίου χρυσοῦ ἀποθέματος δὲν ὑπῆρξε τόσον μεγάλη ὅσον ὑπὸ τῶν Cassel καὶ Kitchin ὑπεστηρίχθη, καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ θεωρῶμεν ἀναγκαίαν ἐπίσης μεγάλην αὐξησιν διὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Δεύτερον, θεωρεῖ ὅτι, καὶ ἐὰν ἡ παραγωγή χρυσοῦ ἐλαττωθῆ ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ οἰκονομικώτερα χρησιμοποίησις αὐτοῦ διὰ νομισματικούς σκοπούς, οὕτως ὥστε καὶ μικρότερα ἀναλόγως πρὸς τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας ποσότης χρυσοῦ νὰ ἐπαρκέσῃ διὰ τὴν νομισματικὴν κυκλοφορίαν.

2. Ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας οἰκονομικῆς κρίσεως εἰς τὴν δυσανάλογον πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν τῶν λαῶν ἐπαύξεισιν τῶν δημοσίων ἐξόδων, ἧτις ἐπιφέρει αὐξησιν τῆς φορολογίας καὶ ἐλάττωσιν τῆς καταναλωτικῆς ἰκανότητος τοῦ πληθυσμοῦ.

3. Εἶνε ὑπέρμαχος τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τοῦ κανόνος χρυσοῦ συναλλαγματος προτείνων ὅμως ἐπιτακτικὰς βελτιώσεις τούτου.

4. Δὲν ἀποκλείει θεωρητικῶς τὴν ἐφαρμογὴν ἀμετάλλου κανόνος νομίσματος, ἀλλὰ θεωρεῖ δυσχερῆ τὴν ἐφαρμογὴν τοιοῦτου συστήματος, διότι προϋποθέτει πρόγνωσιν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.

B.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ προμνησθέντος ἔργου τοῦ Mlynarski εἶνε ἀναλυτικῶς τὸ ἀκόλουθον:

1. Μεταβολαὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας τοῦ νομίσματος. Τὸ προπολεμικὸν νομισματικὸν σύστημα ἐβασίζετο ἐπὶ δύο ἀρχῶν: 1) τὴν ὑποχρεωτικὴν διὰ τὰς ἐκδοτικὰς τραπεζὰς μετατροπὴν τοῦ χαρτονομίσματος εἰς χρυσὰ νομίσματα, ὅπερ εἶνε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ κανόνος, gold standard ἢ gold specie standard· 2) τὸ ἐλεύθερον διεθνὲς ἐμπόριον τοῦ χρυσοῦ. Φυσικὰ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐκδόσεως τοῦ χαρτονομίσματος καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ καλύμματος τούτου ἐκράτουν διάφορα συστήματα. Ἀλλοτε καθωρίζετο περιοριστικῶς τὸ ποσὸν τοῦ ἀκαλύπτου

χαρτονομίσματος, τὸ ὁποῖον ἐδικαιοῦτο ἢ ἐκδοτικὴ τράπεζα νὰ θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν, πέρανδὲ τούτου τοῦ ποσοῦ ἔπρεπε τὸ ἐκδιδόμενον χαρτονόμισμα νὰ καλύπτεται κατὰ 100ο)ο διὰ χρυσοῦ (σύστημα Τραπεζῆς Ἀγγλίας Peels Bank Charter Act τοῦ 1844, καθ'ὃ ἢ Τρ. Ἀ. ἐδικαιοῦτο νὰ κυκλοφορῇ χαρτονόμισμα ἀξίας 14 ἑκατ. λιρῶν Ἀγγλίας κεκαλυμμένον διὰ κινητῶν ἀξιῶν, securities, τὸ ἐπὶ πλέον ἐκδιδόμενον χαρτονόμισμα ἔπρεπε νὰ καλύπτεται πλήρως ὑπὸ χρυσοῦ. Πρβλ. A. Andreades A History of the Bank of England 1909 σελ. 290). Ἄλλοτε καθωρίζετο περιοριστικῶς τὸ ποσὸν τοῦ χαρτονομίσματος, τὸ ὁποῖον ἐδικαιοῦτο ἢ Τράπεζα νὰ ἐκδίδῃ ἀδιαφόρως τοῦ εἰς χρυσὸν καλύμματος, τὸ ὁποῖον αὕτη ἐκάστοτε διέθετε, καὶ χωρὶς νὰ ὀρίζεται τὸ ἐλάχιστον ποσοστὸν τούτου (σύστημα Τραπεζῆς Γαλλίας). Τὸ ποσοστὸν τοῦ καλύμματος δὲν ὠρίζετο πρὸ τοῦ νόμου τῆς 25ης Μαΐου 1928, ἢ δὲ ἄνωτάτη κυκλοφορία χαρτονομίσματος ὠρίζετο ἐκάστοτε διὰ νόμου· οὕτω τὴν 12 Αὐγ. 1870 ἐπετράπη ἢ κυκλοφορία χαρτονομίσματος ἀξίας 1800 ἑκατ. φράγκων, τὴν 14ην Αὐγ. 1870 2400 ἑκατ., τὴν 29 Δεκ. 1871 2800 ἑκατ., τὴν 15ην Ἰουλίου 1872 3200 ἑκατ., τὴν 30ὴν Ἰαν. 1884 3500 ἑκατ., τὴν 25ην Ἰανουαρ. 1893 4000 ἑκατ., τὴν 17ην Δεκεμβρίου 1897 5000 ἑκατ., κατὰ τὸ ἔτος 1906 5800 ἑκατ. Τέλος, ὑπῆρχε καὶ τὸ τρίτον σύστημα τοῦ καθορισμοῦ σταθερᾶς ἀναλογίας μεταξὺ τοῦ καλύμματος καὶ τοῦ ἐκδιδόμενου χαρτονομίσματος, ἐπιτρεπομένης ἀπεριορίστως τῆς ἐκδόσεως τούτου ἐφόσον ἢ ἀναλογία αὕτη ἔτηρεῖτο (σύστημα Τραπεζῆς Γερμανίας, εἰς ἣν ἢ ἀναλογία τοῦ χρυσοῦ εἶχεν ὀρισθῆ εἰς 40ο)ο τοῦ χαρτονομίσματος). Τὸ κάλυμμα τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν συνίστατο εἰς χρυσᾶ νομίσματα καὶ χρυσᾶς ράβδους (gold coin, gold bars), προσέτι αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι τοῦ Βελγίου, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Φινλανδίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐδικαιοῦντο νὰ συνυπολογίζουσι ἀπεριορίστως εἰς τὸ κάλυμμα αὐτῶν ξένα χαρτονόμισμα, καταθέσεις εἰς ἄλλοδαπὰς τραπεζὰς καὶ συναλλαγματικὰς ἀποδεδεγμένας ὑπὸ ἄλλοδαπῶν ὀφειλετῶν, αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι τῆς Ἑλλάδος, Πορτογαλίας καὶ Σουηδίας ἐδικαιοῦντο νὰ συνυπολογίζουσι ἀπεριορίστως εἰς τὸ κάλυμμα μόνον τὰς καταθέσεις αὐτῶν εἰς ἄλλοδαπὰς τραπεζὰς, αἱ ἐκδ. τρ. Αὐστρουγγαρίας καὶ Ρουμανίας εἶχον τὸ αὐτὸ δικαίωμα, ἀλλ' ἐντὸς περιωρισμένων ὀρίων· τέλος αἱ ἐκδ. τρ. Δανίας, Νορβηγίας καὶ Σουηδίας ἠδύναντο νὰ συνυπολογίζουσι εἰς τὸ κάλυμμα αὐτῶν τὰς καταθέσεις ἄλλοδαπῆς, τὰ ξένα χαρτονόμισμα καὶ συναλλαγματικὰς ἀλλ' ἐντὸς περιωρισμένων ὀρίων. Πάντως, ἢ ἐξαργύρωσις τοῦ χαρτονομίσματος ἐγένετο διὰ χρυσῶν νομισμάτων.

Ἀπὸ τοῦ 1914 διακρίνομεν δύο περιόδους. Τὴν πρώτην ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τῆς Διασκέψεως τῶν Βρυξελλῶν, ὅποτε τὸ προπολεμικὸν gold specie standard κατελύθη καὶ ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ νομίσματα ὑπέστησαν σοβαροὺς κλονισμοὺς ἢ καὶ κατεστράφησαν ὀλοσχερῶς. Τὴν δευτέραν ἀπὸ τῆς Διασκέψεως τῶν Βρυξελλῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1928, ὅποτε ἐπραγματοποιήθη ἢ σταθεροποίησις τῆς εὐρωπαϊκῶν νομισμάτων ἐπὶ χρυσῆς βάσεως, ὅλαι δὲ αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι, πλὴν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀγγλίας, ἣτις διετήρησε τὸ προπολεμικὸν σύστημα, ἐξέδιδον χαρτονόμισμα ἐπὶ τῇ βάσει χρυσοῦ καλύμματος ἔχοντος ὠρισμένην σταθερὰν ποσοτικὴν ἀναλογίαν πρὸς αὐτό. Μεταπολεμικῶς ὅμως κατηργήθη ἢ ἐξαργύρωσις τοῦ χαρτονομίσματος ἐναντι χρυσῶν νομισμάτων, αἱ δὲ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι ἐδικαιοῦντο νὰ ἐξαργυροῦν τὸ χαρτονόμισμα, καὶ μάλιστα ὅταν τοῦτο ἀνήρχετο εἰς ὠρισμένον ποσόν, ἐναντι χρυσῶν ράβδων. Αὐτὸ εἶνε τὸ σύστημα τοῦ χρυσοῦ ὁποθέματος, gold bullion standard. Τὸ σύστημα αὐτὸ παρουσιάζει παραλλαγὴν, καθ' ἣν ἢ ἐκδοτ. Τράπεζα δικαιούται νὰ ἐξαργυρώσῃ τὸ παρουσιαζόμενον ὠρισμένου ποσοῦ χαρτονόμισμα διὰ χρυσῶν ράβδων ἢ διὰ χρυσῶν

νομισμάτων (Τράπεζα Γαλλίας από το 1928). Πολλοί έκδοτικοί τράπεζαι δικαιούνται να έχουν ως κάλυμμα και συνάλλαγμα επί της άλλοδαπής, και δη εν μέρει η εν ὄλῳ· εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ἔχομεν τὸ ἀμιγές σύστημα τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος, gold exchange standard, ὁπότε ἡ ὑποχρέωσις τῆς έκδοτικῆς τραπεζῆς περιορίζεται εἰς τὴν ἐξαργύρωσιν τοῦ χαρτονομίσματος διὰ συναλλάγματος ἐπὶ χώρας ὅπου νὰ κρατῆ τὸ σύστημα τοῦ χρυσοῦ ἀποθέματος (σύστημα έκδοτικῶν τραπεζῶν Ἑλλάδος, Ἑσθονίας καὶ Δάντζικ). Τὸ τελευταῖον αὐτὸ σύστημα ἐφηρμόσθη διὰ νὰ ἀντιμετωπισθῆ ἡ ἐνδεχομένη μὴ ἀνάλογος πρὸς τὴν ζήτησιν ἐτησίᾳ παραγωγή χρυσοῦ, ἔσχε δὲ ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸ ἔτος 1913 τὰ εἰς τὰς έκδοτ. τραπεζῆς εὐρισκόμενα ποσὰ συναλλάγματος ἐπὶ τῆς άλλοδαπῆς ἀνῆρχοντο εἰς 350 ἑκατ. δολλαρίων, κατὰ τὸ ἔτος 1929 ἀνῆρχοντο ταῦτα εἰς 2000 ἑκατ. δολλαρίων καὶ πλέον. Ἐν παρόδῳ ἀναφέρω ὅτι τὰ ποσὰ ταῦτα τείνουν ἤδη νὰ ἐλαττωθῶν κατόπιν τῶν τελευταίων νομισματικῶν γεγονότων.

Ἐξετάζοντες τὰ τῆς έκδόσεως τοῦ χαρτονομίσματος κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν παρατηροῦμεν δύο ομάδας γεγονότων. Ἡ πρώτη ὁμάς περιλαμβάνει γεγονότα εἰς τὰ ὁποῖα διατρανοῦται ἡ προσπάθεια ἐξοικονομήσεως τοῦ χρυσοῦ, τοιαῦτα δὲ εἶνε τ' ἀκόλουθα: α) ἡ ἐξαφάνισις τῶν χρυσῶν νομισμάτων ἐκ τῆς κυκλοφορίας, β) ἡ ἐναποθήκευσις τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰς έκδοτικὰς τραπεζῆς, ὑπὸ τὴν μορφήν καλύμματος, γ) ἡ γενικωτέρα ἐφαρμογὴ τῆς ἐξαργυρώσεως χαρτονομίσματος διὰ χρυσῶν ράβδων, δ) ἡ γενικωτέρα ἐφαρμογὴ τῆς ἐξαργυρώσεως χαρτονομίσματος διὰ συναλλάγματος ἐπὶ τῆς άλλοδαπῆς καὶ ε) ἡ μεγίστη ποσοτικὴ αὐξήσις τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ τῆς άλλοδαπῆς ὡς καλύμματος τῶν έκδοτικῶν τραπεζῶν. Ἀντιθέτως, ἡ δευτέρα ὁμάς περιλαμβάνει γεγονότα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν διατρανοῦται προσπάθεια ἐξοικονομήσεως τοῦ χρυσοῦ, τοιαῦτα δὲ εἶνε τ' ἀκόλουθα: α) ἡ αὐστηρὰ τήρησις τοῦ ποσοστοῦ τοῦ καλύμματος ἐναντι τοῦ χαρτονομίσματος, β) ὁ σχεδὸν ὀλοσχερῆς ἐξοστρακισμὸς τοῦ ἀργύρου ἀπὸ τοῦ καλύμματος, γ) ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν έκδοτικῶν τραπεζῶν αἱ ὁποῖαι ἀγοράζουν χρυσὸν χωρὶς νὰ τὸν πωλοῦν (πωλοῦσαι μόνον συνάλλαγμα) καὶ δ) ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν έκδοτικῶν τραπεζῶν νὰ καταθέτουν μέρος τοῦ χρυσοῦ αὐτῶν καλύμματος εἰς άλλοδαπὰς τραπεζῆς (ἀπαγόρευσις ἐξαγωγῆς χρυσοῦ ἐπιβαλλομένη νόμῳ ἢ διὰ τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς). Ὡστε μέχρι τοῦδε δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐλευθέρου διεθνοῦς ἐμπορίου τοῦ χρυσοῦ, πού ἀποτελεῖ τὴν ἐτέραν βασικὴν ἀρχὴν τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ κανόνος.

2. Μεταβολαὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ νομίσματος ὡς μέσου πραγματοποιήσεως τῶν συναλλαγῶν παρατηρούμεναι κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν προηγουμένην. Προπολεμικῶς τόσον εἰς τὴν ἐπιστήμην ὅσον καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκράτει ἡ θεωρία τῆς αὐτοματοῦς λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος. Κατ' αὐτήν, ὅταν ὁ χρυσὸς δι' ἕνα οἶονδῆποτε λόγον (χρέη, ἀποζημίωσις, παθητικότης ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου) ἐξέρχεται ἀπὸ χώραν τινά, τότε ἐλαττοῦται ἡ νομισματικὴ τῆς χώρας ταύτης κυκλοφορία, μειοῦται ποσοτικῶς ἡ ὑπὸ τῆς έκδοτικῆς τραπεζῆς παρεχομένη πίστις, πρὸς τούτοις ἡ πίστις αὕτη παρέχεται ὑπὸ ἐπαχθεστέρους ὄρους (ὑψωσις τοῦ τόκου προεξοφλήσεως), αἱ τιμαὶ ἐν τῇ χώρᾳ πίπτουν, τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονός ἐλκύει τοὺς ἀγοραστὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ προκαλεῖ εἰσροὴν χρυσοῦ, ὁπότε πραγματοποιοῦνται τ' ἀντίστροφα τῶν ἀναφερθέντων φαινομένων, δηλαδή αὐξάνει ἡ νομισματικὴ τῆς χώρας ταύτης κυκλοφορία, αὐξάνει ποσοτικῶς ἡ ὑπὸ τῆς έκδοτικῆς τραπεζῆς παρεχομένη πίστις, πρὸς τούτοις αὕτη παρέχεται ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὄρους (μείωσις τοῦ τόκου προεξοφλήσεως), αἱ δὲ τιμαὶ ἐν τῇ

χώρα ύψοῦνται, τοῦτο δ' ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐλκύη τοὺς πωλητὰς οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ πωλήσουν εἰς τὴν χώραν μὲ ὑψωμένας τιμὰς τὰ ἐμπορεύματά των. Οὕτως, εἰς ἐκάστην χώραν παραμένει τόσος χρυσός ὅσος ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς πραγματικὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ ὅσος ἀπαιτεῖται πρὸς ἐξασφάλισιν κατὰ τὸ δυνατόν διεθνoῦς ἰσοπεδώσεως τῶν τιμῶν (φυσικὰ τοῦτο ποτὲ δὲν ἐπιτυγχάνεται πλήρως, ἀλλ' ἡ τάσις ὑφίσταται μειοῦσα τὰς διαφορὰς τῶν τιμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας). Ἡ προεκτεθεῖσα θεωρία θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀληθὴς, ἐὰν δὲν παρέβλεπε ἓνα σπουδαῖον παράγοντα, δηλαδὴ τὰς παρά τραπέζιας καταθέσεις, αἱ ὅποια ἀποτελοῦν, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν χρυσὸν τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης, πρόσθετον βᾶσιν διὰ τὴν παροχὴν πίστεως (παροχὴν πιστώσεων ὑπὸ τῶν τραπεζῶν). Αἱ δὲ καταθέσεις αὗται εἶνε τοσοῦτω μᾶλλον σημαντικαί, καθόσον αὐξάνουν ταχύτερον τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας (εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὰ τελευταῖα 85 ἔτη αἱ καταθέσεις ηὐξήθησαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον ἐνῶ τὸ ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος ηὐξήθη μόνον εἰς τὸ πενταπλάσιον). Οὕτω, ἡ πίστις τῆς χώρας παρουσιάζει δύο κύκλους, τὸν μὲν ἓνα ἐπηρεαζόμενον ἀμέσως ὑπὸ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης, τὸν δὲ μόνον ἐμμέσως. Ἐὰν ἡ ἐκδοτικὴ τράπεζα κατορθώσῃ διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς αὐξομειώσεως τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου νὰ ἐπηρεάσῃ ἀμφοτέρους τοὺς κύκλους, τότε ἐπαληθεύει ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ προεκτεθεῖσα θεωρία τῆς αὐτομάτου λειτουργίας καὶ ἰσορροπήσεως τοῦ νομίσματος. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως τοῦτο δὲν λαμβάνει χώραν, διότι ἡ κίνησις τῆς καταθέσεως καὶ ἐπομένως ἡ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένη παροχὴ πιστώσεων ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν πιστωτικὴν πολιτικὴν τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης. Συγκεκριμένως συμβαίνει συχνὰ ἡ ὑψωσις τοῦ τόκου προεξοφλήσεως νὰ προσελκύη εἰς τὴν χώραν καταθέσεις καὶ ἐπομένως νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὰς ἐμπορικὰς τράπεζας νὰ παρέχουν πλείονας πιστώσεις, αὐτὸ ἀκριβῶς πού ἐπιδιώκει νὰ ἐμποδίσῃ ἡ ἐκδοτικὴ τράπεζα ὑψώνουσα τὸν τόκον προεξοφλήσεως αὐτῆς. Ἀντιθέτως ἡ μείωσις τούτου φυγαδεύει τὰς καταθέσεις ἐκ τῆς χώρας (διότι, ὡς γνωστόν, ὅταν μειοῦται ὁ τόκος προεξοφλήσεως μειοῦται καὶ ὁ τόκος ὃν αἱ τράπεζαι πληρώνουν ἐπὶ τῶν παρ' αὐταῖς καταθέσεων), ὁπότε αἱ ἐμπορικαὶ τράπεζαι ἀναγκάζονται νὰ περιορίσουν τὰς παρ' αὐτῶν παρεχομένας πιστώσεις, ἐνῶ ἡ μείωσις τοῦ τόκου προεξοφλήσεως ἐπιδιώκει τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1930 τὸ εἰς χρυσὸν κάλυμμα τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἀνῆρχετο εἰς τὰ 400)ο τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, καὶ εἰς τὰ 100)ο τῶν καταθέσεων παρ' ἐμπορικαῖς τραπέζιας, ἦτο ἐπομένως ἀδύνατον αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι νὰ ρυθμίσουν τὴν ἀγορὰν τοῦ χρήματος (εἰς τὴν συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν καταθέσεων παρεχόμεναι πιστώσεις) διὰ μόνης τῆς πολιτικῆς τοῦ τόκου προεξοφλήσεως. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δυσχερείας αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἐφήρμοσαν τὴν λεγομένην open market policy (open market operations) δηλαδὴ τὴν ἀγοραπωλησιὰν κινητῶν ἀξιῶν (ὁμολογιῶν ἐθνικῶν δανείων) ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίων των. Ὅταν πρόκηται νὰ ὑψώσουν τὸν τόκον προεξοφλήσεως, τότε πωλοῦν κινητὰς ἀξίας (ὁπότε ἐλαττοῦται ἀναλόγως ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία) ἀγοράζουν δὲ τοιαύτας, ὅταν προτίθενται νὰ μειώσουν τὸν τόκον προεξοφλήσεως. Ἄλλαι ἐκδοτικαὶ τράπεζαι προβαίνουν καὶ εἰς τὴν περικοπὴν τῶν παρ' αὐτῶν παρεχομένων πιστώσεων.

Κατὰ τὴν προεκτεθεῖσαν θεωρίαν τῆς αὐτομάτου λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανὼνος ὑφίσταται στενωτάτη σχέσις μεταξὺ τῆς κινήσεως τοῦ χρυσοῦ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ τῆς αὐξομειώ-

σεως τῶν τιμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Εἰδικῶς δὲ αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ χρυσοῦ ἠκολούθουν χρονικῶς τὰς μεταβολὰς τῶν τιμῶν (εἰσροὴ χρυσοῦ μετὰ τὴν πτώσιν τῶν τιμῶν). Σήμερον ὁμως χάρις εἰς τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν τῆς τραπεζιτικῆς τεχνικῆς ἡ κίνησις τοῦ χρυσοῦ ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ὑψωσιν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ τόκου προεξοφλήσεως καὶ πραγματοποιεῖται πρὸ τοῦ ἀκόμη σημειωθῆ μεταβολὴ τις εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν (τοῦτο συνέβη εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας κατὰ τὰ ἔτη 1928–1929). Δι' αὐτὸ ἐὰν θέλη δεδομένη ἐκδοτικὴ τράπεζα νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, πρέπει νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὴν αὐτὴν προεξοφλητικὴν πολιτικὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν ἄλλων ἐκδοτικῶν τραπεζῶν. Προσθετέον ὅτι οἱ μεταβολαὶ τῶν τιμῶν προέρχονται ἐκ μὴ νομισματικῶν ἀφορμῶν.

Συνέπεια τῶν προεκτεθέντων εἶνε ὅτι μεταπολεμικῶς ὁ χρυσοῦς κανὼν ἔπαυσε πλέον νὰ παρουσιάζῃ αὐτόματον λειτουργίαν, τὰ δ' ἐπ' αὐτοῦ βασιζόμενα νομίσματα ἔχουν τὴν μορφήν κατευθυνομένου νομίσματος (manipulated standard).

Μεταπολεμικῶς δὲν ὑφίσταται πλέον διεθνὲς ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, καὶ παρατηροῦμεν διάφορον κίνησιν τῶν τιμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας.

Ὁ κανὼν τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος, ὁ τόσον διαδοθεὶς ἐπ' ἐσχάτων, συνέτεινε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν ἀνεξάρτητον τῆς νομισματικῆς κινήσεως. Ἐὰν πχ. ὁ γάλλος εἰσαγωγεὺς πληρώσῃ τὸν Ἕλληνα ἐξαγωγέα δι' ἐπιταγῆς εἰς φράγκα γαλλικὰ ἐπὶ μιᾶς τραπεζῆς ἐν Παρισίοις, ἢ δ' ἐπιταγῆ αὐτῆ ἀγορασθῆ ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τότε ἡ μὲν νομισματικὴ κυκλοφορία τῆς Γαλλίας δὲν ἐλαττοῦται, αὐξάνει ὁμως ἡ τῆς Ἑλλάδος (ἢ μᾶλλον δύναται νὰ αὐξήσῃ) αὐξανομένου τοῦ καλύμματος τῆς ἐκδοτικῆς τῆς τραπεζῆς. Ὡστε διὰ τὸν κανόνα τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος αἱ νομισματικαὶ κινήσεις ἔχουν μονομερῆ ἀποτελέσματα (εἰς τὴν μίαν χώραν) ἐνῶ μὲ τὸν χρυσοῦν κανόνα εἶχον κατ' ἀνάγκην διμερῆ ἀποτελέσματα (καὶ εἰς τὰς δύο χώρας, ἐλάττωσις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας καὶ αὐξήσις εἰς τὴν ἄλλην).

Ἡ σημερινὴ διεθνὴς νομισματικὴ κατάστασις, διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους, παρουσιάζει τ' ἀκόλουθα φαινόμενα: α) ἡ ἐπιρροὴ τῆς κινήσεως τῶν βραχυπρόθεσμως δανειζομένων κεφαλαίων ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ χρυσοῦ βαίνει αὐξουσα, β) ἔχει χαλαρωθῆ ὁ σύνδεσμος μετὰξὺ κινήσεως χρυσοῦ καὶ αὐξομειώσεως τιμῶν καὶ γ) δὲν ὑφίσταται πραγματικὴ συνεργασία μετὰξὺ τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος καὶ τῶν συστημάτων χρυσοῦ κανόνος καὶ χρυσοῦ ἀποθέματος, διότι αἱ τράπεζαι αἱ ἐφαρμόζουσαι τὸ πρῶτον εὐρίσκονται εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν, καθόσον δύναται ν' ἀγοράζουν καὶ θησαυρίζουν χρυσόν, χωρὶς νὰ ἔχουν ποτὲ ὑποχρέωσιν νὰ πωλοῦν αὐτόν.

Τίθενται ἐπομένως δύο ἐρωτήματα:

1) δύναται ἡ πολιτικὴ τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν;

2) δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ πραγματικωτέρα συνεργασία τῶν τριῶν νομισματικῶν συστημάτων;

Ἡ ἀπάντησις τοῦ συγγραφέως εἶνε ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ ἐπιτευχθῆ τὸ δεύτερον, διότι ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πρώτου. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ τὸ δεύτερον πρέπει νὰ ἐξετασθῆ κατὰ πόσονεὶς τὸ μέλλον θὰ ὑφίσταται ποσοτικὴ ἐπάρκεια τοῦ χρυσοῦ.

3. Ἡ ἐπάρκεια τῶν εἰς χρυσόν ἀποθεμάτων τῆς γῆς.

Περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἔχομεν τὰς ἀκολουθοῦσας πληροφορίες τῆς Γραμματείας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τοῦ γνωστοῦ εἰδικοῦ Joseph Kitchin.

Ἔτη παραγωγῆς	Παραγωγή χρυσοῦ:	
	κατὰ τὴν Γρομ- ματείαν τῆς ΚΤΕ·	κατὰ τὸν J Kitchin
	εἰς ἑκατομμ. δολλαρίων	
1931	401	402
1932	407	410
1933	399	407
1934	390	403
1935	391	298
1936	356	397
1937	357	392
1938	357	364
1939	323	370
1940	314	370

Δεδομένου ὅτι ἐκ τῆς ἐτησίᾳ παραγωγῆς χρυσοῦ ποσὸν ἴσον πρὸς 200 ἑκατ. δολλαρίων χρησιμοποιοῦνται διὰ βιομηχανικούς σκοπούς ἢ ἀποταμιεύονται κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη, θὰ εἶνε διαθέσιμον διὰ νομισματικὴν χρῆσιν ποσὸν χρυσοῦ ἀξίας κατωτέρας τῶν 200 ἑκατ. δολλαρίων ἐτησίως. Συζητεῖται κατὰ πόσον εἶνε ἐνδεχομένη αὔξησις τῆς παραγωγῆς χρυσοῦ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη. Ἐπ' αὐτοῦ παρατηρητέον τὰ ἀκόλουθα. α) Δὲν εἶνε φρόνιμον νὰ ἐλπίζεται ἡ ἀνακάλυψις νέων χρυσορυχείων. Πρόκειται περὶ γεγονότος ἀβεβαίου τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ἐπισημονικῶς νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν. β) Ἡ γενικὴ πτώσις τῶν τιμῶν δὲν εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ λάβῃ τοιαύτην ἑκτασιν, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τὴν εἰς μεγάλην κλίμακα ἐκμετάλλευσιν μεταλλευμάτων πτωχῶν εἰς περιεχόμενον χρυσοῦ, εἶνε ὁμως ἐνδεχόμενον νὰ ὑποβοηθήσῃ κατὰ τι τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς χρυσοῦ· ὡς ἐκ τούτου ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἀριθμῶν οἱ τοῦ Kitchin φαίνονται οἱ πιθανώτεροι. γ) Πιθανότης ὑφίσταται ὡσαύτως ὅτι μέρος τοῦ χρυσοῦ τοῦ χρησιμοποιημένου διὰ βιομηχανικούς σκοπούς θέλει χρησιμοποιηθῆ διὰ νομισματικούς. δ) Θὰ ἡδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῆ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος καθηγητοῦ τῆς Οἰκονομικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Witwatersrand εἰς τὸ Johannesburg R. A. Lehfeldt εἰς τὸ δημοσίευμά του Controlling the Output of gold (1926) προταθὲν σύστημα, ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν χρυσορυχείων ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν (ἢ ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Πληρωμῶν).

Ἐπειδὴ ὁμως ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα δὲν παρουσιάζουν πιθανότητος ἀξιολόγου αὔξησεως τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη θὰ παρουσιασθῆ ἐλάττωσις τῆς ἐτησίᾳ παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ, ὁπότε εἶνε ἐνδεχόμενον ν' αὔξηθῆ ἡ ἀγοραστικὴ τούτου δύναμις καὶ νὰ σημειωθῆ ἀνάλογος πτώσις τῆς τιμῆς, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν μείωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἀνεργίας. Λέγομεν ὅτι εἶνε ἐνδεχόμενον ν' αὔξηθῆ ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις, διότι εἶναι δυνατόν ν' ἀντιμετωπισθῆ ἡ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς χρυσοῦ διὰ τῆς καλυτέρας (διὰ τραπεζικῶν μεθόδων) χρησιμοποίησεως τοῦ χρυσοῦ πρὸς νομισματικούς σκοπούς.

Ὁ σουηδὸς καθηγητὴς Gustav Cassel πρῶτος ἔκρουσε τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἐκ τῆς μειώσεως τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ. Οὗτος μελετήσας τὴν κίνησιν τῶν

τιμών κατά τήν χρονικήν περιόδον τῶν ἐτῶν 1850 ἕως 1910 παρετήρησεν (ἐπί τῆ βάσει τῶν τιμαριθμῶν τοῦ Sauerbeck ὅτι αἱ τιμαὶ κατὰ τὰ ἔτη 1850 καὶ 1910 ἦσαν αἱ αὐταί, ἐπομένως κατ' ἀμφοτέρα τὰ ἔτη ταῦτα πρέπει νὰ ὑφίστατο ἰκανὸν ποσὸν χρυσοῦ, ὥστε νὰ ἰσοφαρίσῃ τήν ὄλην οἰκονομικὴν κίνησιν ἐκάστου τῶν ἐτῶν τούτων. Ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1910 τὸ σύνολον τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ ἡύξηθη 5,2 φορές, ὥστε παρουσιάζεται ἐτησίαι αὐξήσεις αὐτοῦ κατὰ 2,79ο)ο ἢ 2,8ο)ο. Κατὰ τήν αὐτὴν περίπτωσιν ἀναλογίαν 3ο)ο ἐτησίως ἐσημειώθη καὶ ἐτησίαι πρόοδος τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας. Ἀνάλογος πρὸς τήν τοῦ Cassel εἶνε ἡ θεωρία τοῦ Kitchin, ὅστις ὅμως ἀντὶ νὰ ἐρευνᾷ τήν αὐξήσιν τοῦ ὅλου παγκοσμίου ἀποθέματος χρυσοῦ ἐρευνᾷ τήν αὐξήσιν τοῦ ἀποθέματος τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ νομισματικούς σκοπούς, καταλήγων εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο ἀπόθεμα παρουσιάζει κατὰ τήν περίδον τῶν ἐτῶν 1850 ἕως 1910 ἐτησίαι αὐξήσιν κατὰ 3,1ο)ο. Ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἀπόψεις ὁ Mlynarski ἀμφισβητεῖ ἰσχυριζόμενος μεταξύ ἄλλων ὅτι τὸ νόμισμα δὲν ἐβασίζετο οὔτε βασίζεται μόνον ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀργύρου καὶ ὅτι πρέπει καὶ οὗτος νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν κατὰ τοὺς ἄνω ὑπολογισμούς, ὁπότε κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1850 τὰ ἀποθέματα χρυσοῦ ἀνῆρχοντο εἰς 10.000 ἑκατ. μάρκων τὰ δὲ ἀργύρου εἰς 29.430 ἑκατ. μάρκων, ἦτοι ἐν συνόλῳ 39.430 ἑκατ. μάρκων, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1910 ὁ μὲν χρυσὸς ἀνῆρχετο εἰς 52.003 ἑκατ. μάρκων ὁ δὲ ἄργυρος (ὑποτιμηθεὶς ἐν τῷ μεταξύ) εἰς 10.920 ἑκατ. μάρκων ἦτοι ἐν συνόλῳ 62.92 ἑκατ. μάρκων. Ἐπομένως ἡ αὐξήσιν τοῦ ἀποθέματος πολυτίμων μετάλλων μεταξύ τῶν ἐτῶν 1850 καὶ 1910 δὲν ἀνέρχεται εἰς 2,8ο)ο οὔτε 3,1ο)ο ἐτησίως ἀλλὰ τὸ πολὺ 1ο)ο ἐτησίως.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐνδεχομένης στενότητος χρυσοῦ δύναται νὰ μελετηθῆ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀργύρου πρὸς νομισματικούς σκοπούς (κατὰ τρόπον ὅμως ὁ ὁποῖος νὰ μὴ παρουσιάζῃ τὰ γνωστὰ μειονεκτήματα τοῦ διμεταλλισμοῦ) καὶ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ χρῆσις τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ὡς βάσεως πρὸς ἕκδοσιν χαρτονομίσματος.

4. Εἶνε ὄντως αἰσθητὴ στενότης χρυσοῦ; Ἐρευνῶν τὰ αἷτια τῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1925 παρατηρουμένης πτώσεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς κρίσεως ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὅτι αὐτὸ δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τήν στενότητα χρυσοῦ. Ἄλλως τε τοιαύτη δὲν σημειοῦται ἀφοῦ κατὰ τὸν Sir Henry Strakosch τὰ εἰς χρυσὸν ἀποθέματα τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν καὶ δημοσίων θησαυρῶν ἀνῆρχοντο εἰς 9.144 ἑκατ. δολλ. κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1925, εἰς 9,484 ἑκατ. δολλ. κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1926, εἰς 9.779 ἑκατ. δολλ. κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1927, εἰς 10.228 ἑκατ. δολλ. κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1928 καὶ εἰς 10.519 ἑκατ. δολ. κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1929. Ἡ ἐτησίαι αὐξήσιν τοῦ εἰς χρυσὸν ἀποθέματος ὑπῆρξε διαδοχικῶς ἴση πρὸς 3,7ο)ο, 3,1ο)ο 4,6ο)ο καὶ 2,8ο)ο ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον ἴση πρὸς 3,5ο)ο.

Ἐκτὸς τούτου, ἐσημειώθη ἡ ἐξῆς αὐξήσιν τῶν εἰς συνάλλαγμα ἀποθεμάτων τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὰ ἐξῆς σύνολα εἰς ἑκατομμύρια δολλαρίων κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη 1925:828, 1926:1,120, 1927:1,333, 1928:1847, 1929:2,208. Οὔτε εἰς τήν κακὴν κατανομήν τοῦ χρυσοῦ ἢ εἰς τήν ἀποθησαύρισιν αὐτοῦ πρέπει ν' ἀποδοθῆ ἡ πτώσις τῶν τιμῶν, ἀλλ' εἰς τήν ἔλλειψιν μακροπρόθεσμων δανείων, δηλαδὴ εἰς πλημμελῆ κίνησιν τῶν κεφαλαίων, αὕτη δὲ πάλιν ὀφείλεται εἰς τήν ἐφαρμοζομένην γενικὴν πρὸστατευτικὴν πολιτικὴν. Ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρα ταῦτα δὲν εἶνε ἡ πρωταρχικὴ αἷτια τῆς κρίσεως, ἀλλ' ἐκδηλώσεις ἄλλου βαθυτέρου κακοῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ αἷτια ὄλων τῶν συγχρόνων δυσμενῶν οἰκονομικῶν φαινομένων· τοῦτο δηλ. συνίσταται εἰς τήν ὑπέρογκον αὐξήσιν τῶν κρατικῶν δαπα-

νῶν εἰς ὅλα τὰ κράτη καὶ τὴν ἀνάλογον αὐξησιν τῶν φορολογικῶν βαρῶν ποὺ πιέζουν ὅλους τοὺς πληθυσμούς. Ἡ αὐξησης τοὺς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἐλαττώνει τὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν διαθέσιμα ποσὰ καὶ οὕτως ὀδηγεῖ μοιραίως εἰς ἐλάττωσιν τῆς καταναλώσεως, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἢ παραγωγῆς, ἰδίᾳ διὰ τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως, ἐξακολουθεῖ αὐξοῦσα, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται, ἔνεκα τῶν μεγάλων καὶ δαπανηρῶν ἐγκαταστάσεων, νὰ ἐλαττώσῃ τὸσούτῳ τὰς τιμὰς αὐτῆς, ὥστε ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἠλαττωμένην καταναλωτικὴν δύναμιν τοῦ κοινοῦ. Ἐὰν ἡ αὐξησης τῶν κρατικῶν δαπανῶν διετίθετο εἰς αὐξησιν τῆς μισθοδοσίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τὸ κακὸν θὰ ἦτο ὀλιγώτερον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει. Ἡ προστατευτικὴ τῶν διαφόρων κρατῶν πολιτικὴ εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων ἐξόδων.

Ὁ ἐπιβαλλόμενος ἐπιτακτικῶς περιορισμὸς τῶν δημοσίων ἐξόδων θὰ προσκρούσῃ εἰς μεγάλα κωλύματα καὶ θὰ χρειασθῇ πολὺν χρόνον, ἐφόσον δ' ἐξακολουθοῦν αἱ ὑπερβολικαὶ κρατικαὶ δαπάναι, ἢ πιθανῆ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη στενότερος χρυσοῦ θ' ἀποτελέσῃ πρόσθετον λόγον ἐπιδεινώσεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

5. Οἰκονομία εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ χρυσοῦ, δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τὴν ἀκολούθων μέτρων:

α) Συνέχις τῆς καταργήσεως τῆς κυκλοφορίας αὐτουσίων χτυσῶν νομισμάτων. Ἐπεκράτησε πανταχοῦ ἡ κυκλοφορία τοῦ χαρτονομίσματος καὶ τῆς ἐπιταγῆς ὡς μέσων πληρωμῆς.

β) Συγκέντρωσις τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας, ὑπὸ τὴν μορφήν ράβδων χρυσοῦ.

γ) Ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως τὸ εἰς συνάλλαγμα κάλυμμα δεδομένης ἐκδοτικῆς τραπέζης νὰ εἶναι κατατεθειμένον ἀποκλειστικῶς παρ' ἄλλῃ ἐκδοτικῇ τραπέζῃ καὶ δὴ ἀτόκως, μὴ ἐπιτρεπομένου τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα νὰ δανείζεται εἰς ἄλλοδαπὰς ἐμπορικὰς τραπέζας.

δ) Τὸ ποσοστὸν τοῦ εἰς χρυσὸν καλύμματος ἔναντι τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας καὶ τῶν καταθέσεων ὄψεως ὀρίζεται μεταπολεμικῶς εἰς 40ο), πράγματι δὲ ἀνέρχεται (1930) εἰς 50ο), ἔναντι δὲ τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας ἀνέρχεται εἰς 67ο). Ὁ καθορισμὸς ποσοστοῦ τὸ ὅποῖον πρόκειται νὰ παραμένῃ ἄθικτον ἀποτελεῖ παραλογισμὸν, διότι ἄθικτον ἀπόθεμα δὲν αὐξάνει τὴν ρευστότητα τῆς τραπέζης, ἀφοῦ ἡ ἔννοια τῆς ρευστότητος συνεπάγεται τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ρευστῶν ἀποθεμάτων. Τὴν γνώμην αὐτὴν ὑπεστήριξαν ἤδη οἱ Sprague καὶ Cassel, ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐχαρακτήρισε τὸ ἄθικτον κάλυμμα ὡς «ἀνόητον παράδοσιν» ὡς εἶδος πρόληψως, ἡ δὲ νεώτερα τάσις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διαγράφεται κατὰ τοῦ ἀθίκτου καλύμματος, φέρεται δὲ ὡς ὑπὲρ αὐτῆς παράδειγμα τῆς Τραπεζῆς τῆς Γαλλίας, ἡ ὅποια ἐπὶ μακρὰς δεκαετηρίδας ἐτήρησε σταθερὸν τὸ γαλλικὸν νόμισμα χωρὶς νὰ δεσμεύεται ὑπὸ ποσοστοῦ ἀθίκτου καλύμματος. Ἡ πεποίθησις εἰς τὸ νόμισμα βασίζεται εἰς τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τῆς πίστεως τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης καὶ τοῦ κράτους καὶ ὄχι ἐπὶ τοῦ καλύμματος. Ὁ συγγραφεὺς προτείνει τ' ἀκόλουθα:

α) νὰ καθιερωθῇ ποσοστὸν καλύμματος 20ο), τὸ ὅποῖον νὰ παραμείνῃ πάντως ἄθικτον (τοῦτο ὡς παραχώρησις εἰς τὴν κρατοῦσα, πρόληψιν), β) ποσοστὸν 13ο) πέραν τούτου νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῆς τραπέζης αυξανούσης τὸν τόκον προεξοφλήσεως καὶ ἀπαλλασσομένης τῆς καταβολῆς οἴουδῆποτε προστίμου καὶ γ) τὸ πέραν τῶν 33ο) κάλυμμα νὰ δύναται ἢ τράπεζα νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐλευθέρως. Διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ποσοστοῦ τοῦ καλύμματος ἐπέρχεται μεγάλη ἐξοικονόμησις χρυσοῦ.

ε) Σήμερον τὸ κάλυμμα ὑπολογίζεται ἔναντι τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος καὶ τοῦ συνόλου τῶν παρὰ τῆ ἐκδοτικῆ τραπέζῃ καταθέσεων ὄψεως. Ὅρθον εἶνε νὰ μὴ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τῶν καταθέσεων ὄψεως, διότι μέρος αὐτοῦ παραμένει ἀζήτητον χρησιμοποιούμενον ὡς ἀντίκρουσμα τῆς κινήσεως τοῦ συμψηφιστικοῦ γραφείου. Προτείνεται ὅπως διὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦ καλύμματος ὑπολογίζονται τὰ 67ο)ο τῶν καταθέσεων ὄψεως.

ς) Μέρος τοῦ καλύμματος τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, προτείνεται ποσοστὸν 5ο)ο αὐτοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ συνίσταται εἰς ἄργυρον, ὅστις δὲν θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο μὲν διὰ διεθνεῖς πληρωμάς, θὰ ἀντικαθίστα ὅμως μέρος τοῦ εἰς τὰ ταμεῖα τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν θαπτομένου ἀθίκτου καλύμματος. Ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἀργύρου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀχρήστευσίν του ὡς νομισματικοῦ μετάλλου, ἐὰν δὲ αἱ ἐκδ. τράπεζαι ἀποφασίσουν ν' ἀγοράζουσιν ἑτησίως ὠρισμένον ποσὸν ἀργύρου (πχ. ἀξίας 50 ἑκατ. δολλαρίων), θὰ ἐπιτύχουν τὴν σταθεροποίησιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

6. Σ υ μ ψ η φ ι σ μ ὸ ς χ ρ υ σ ο ῦ . Σήμερον ἐφαρμόζονται τρία νομισματικὰ συστήματα, χρυσοῦ νομίσματος, χρυσοῦ ἀποθέματος, χρυσοῦ συναλλάγματος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τρίτον θεωρεῖται ὑποδεέστερον τῶν δύο πρώτων, αἱ δὲ ἐκδοτ. τράπεζαι αἱ ἐφαρμόζουσαι αὐτὸ προσπαθοῦν νὰ βελτιώσουν τὴν θέσιν του ἀγοράζουσαι χρυσόν. Ἡ τάσις αὕτη εἶνε δικαιολογημένη, διότι καὶ τὸ τρίτον σύστημα εἶνε ἀσφαλές σύστημα, ἀρκεῖ νὰ τροποποιηθῆ κατὰ τι. Ὁ συγγραφεὺς προτείνει, δικαιολογῶν λεπτομερῶς καὶ πειστικῶς τὴν γνώμην του, ὅπως ἐφεξῆς αἱ ἐκδοτ. τράπεζαι αἱ λειτουργοῦσαι σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα χρυσοῦ συναλλάγματος δικαιοῦνται μὲν ν' ἀγοράζουσιν χρυσοῦν συνάλλαγμα, δικαιοῦνται ὅμως νὰ πωλοῦν μόνον αὐτούσιον χρυσόν, τὸ δὲ συνάλλαγμα τοποθετοῦν μόνον παρὰ τῆ οἰκείᾳ ἐκδοτικῆ τραπέζῃ ἢ τῆ τραπέζῃ Διεθνῶν Πληρωμῶν. Πρὸς τούτοις φρονεῖ ὅτι αἱ εἰς χρυσόν συναλλαγᾷ θὰ διευκολυνθοῦν σπουδαίως, ἐὰν αἱ ἐκδοτ. τράπεζαι ἐφρόντιζον νὰ ἔχουν ἀποθέματα χρυσοῦ εἰς τὰς ἐκδοτ. τράπεζας, μεθ' ὧν συναλλάσσονται, οὕτως ὥστε ἡ κίνησις τοῦ χρυσοῦ νὰ γίνεται διὰ συμψηφισμῶν. Οὕτω, τὸ gold exchange standard, ὁ κανὼν τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος, θὰ μεταβληθῆ εἰς gold clearing system, κανὼνα χρυσοῦ συμψηφισμοῦ, ὅποτε θὰ ἐξασφαλισθῆ μείζων συνεργασία τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης.

7. Ἡ σταθεροποίησις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης; Μετὰ τὸ πρῶτον ἐρώτημα, κατὰ πόσον θὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ μέλλον ἐπάρκεια χρυσοῦ, ἰδοὺ τὸ δεύτερον σπουδαῖον ἐρώτημα τὸ σχετικὸν μὲ τὸ νομισματικὸν σύστημα. Ἐφόσον ἐκράτει ἡ γνώμη περὶ τῆς αὐτομάτου λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος, ὅποτε αἱ κινήσεις τοῦ χρυσοῦ ἦσαν συνέπεια τῆς μεταβολῆς εἰς τὰς τιμὰς, τὸ ζήτημα τῆς σταθεροποιήσεως τῆς τιμῆς καὶ ἐπομένως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ δὲν εἶχε σημασίαν, ἤδη ὅμως ὅποτε διεπιστώθη ὅτι ἡ κίνησις τοῦ χρυσοῦ δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς τῆς τιμῆς ἀλλὰ συνέπεια τῶν ἀύξομειώσεων τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου, τὸ ζήτημα ἔχει σημασίαν, καθόσον ὁ χρυσοῦς κανὼν δὲν λειτουργεῖ αὐτομάτως ἀλλὰ κατευθυνόμενος (managed) ὑπὸ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης. Ἡ κατεύθυνσις παρέχεται διὰ τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῶν ὑπὸ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης παρεχομένων πιστώσεων. Δύνανται αἱ ἐκδοτ. τράπεζαι διὰ τοῦ χειρισμοῦ τῶν πιστώσεων νὰ σταθεροποιήσουν τὰς τιμὰς; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὁ Gustav Cassel εἰς τὸ ἔργον του Wandlungen im Wesen der Goldwährung δίδει καταφατικὴν ἀπάντησιν. Τὴν γνώμην συμμερίζεται καὶ ὁ J. M. Keynes. Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὅτι ἡ σταθεροποίησις τῆς ἀγοραστικῆς ἰκανότη-

τος τοῦ χρυσοῦ εἶνε ἀδύνατος, διότι (ὡς ἀποδεικνύει διὰ μακρᾶς ἐπιχειρηματολογίας) αὕτη θὰ ὀδηγήσῃ μοιραίως εἰς σημαντικὴν ὑψωσιν τῶν ἡμερομισθίων καὶ θὰ καταστήσῃ οἰκονομικῶς ἀσύμφορον τὴν ἐξαγωγήν χρυσοῦ. Ὡστε ἡ σταθεροποίησις τῶν τιμῶν δὲν εἶνε δυνατὴ, ἐφόσον τὸ νόμισμα βασίζεται ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, θὰ ἦτο δὲ δυνατὴ μόνον μὲ νόμισμα μὴ βασιζόμενον ἐπὶ χρυσοῦ. Ἀλλὰ εἶνε δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ τοιοῦτον νομισματικὸν σύστημα;

8. Τὸ μέλλον τοῦ χρυσοῦ κανόνος. Ὑποστηρίζεται παρὰ τινων ἐπιστημόνων ὅτι εἶνε δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ νομισματικοῦ συστήματος ἀμετάλλου, χαρτίου, πραγματοποιουμένου διὰ τοῦ καταλλήλου χειρισμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης παρεχομένων πιστώσεων. Σημειωτέον ὅτι διὰ τοιούτους χειρισμούς οἱ σημερινοὶ τιμάρημοι, οἱ ὅποιοι πληροφοροῦν περὶ τῶν γενομένων ἤδη μεταβολῶν τιμῶν, θὰ εἶνε ἐντελῶς ἀνεπαρεκτεῖς, ἀλλὰ θὰ χρειαστοῦν τιμάρημοι πληροφοροῦντες περὶ τῶν μελλουσῶν κινήσεων τῶν τιμῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ἀπίθανον τὴν δυνατότητα συντάξεως τοιούτων τιμαρίθμων. Πάντως, ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ κανόνος εἰς τὸν ἀμέταλλον δὲν δύναται παρὰ νὰ πραγματοποιηθῇ βαθμιαίως, θὰ ἐφηρμόζετο δὲ ἐνδιάμεσον σύστημα, ὁ κανὼν τοῦ χρυσοῦ τιμαρίθμου (gold-index standard), κατὰ τὸ ὅποιον αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι θ' ἀπηλλάσσοντο τῆς ὑποχρέωσης νὰ τηροῦν κάλυμμα χρυσοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅποιον ἡ νομισματικὴ μονὰς θὰ ἐξηκολούθη νὰ ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει ποσότητός τινος χρυσοῦ. Ἀφοῦ τὸ ἐνδιάμεσον τοῦτο σύστημα ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, τότε μόνον θὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἀμετάλλου κανόνος. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν κανόνα αὐτὸν αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι θὰ ὑποχρεοῦνται νὰ τηροῦν ἀποθέματα συναλλάγματος ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς διὰ τὰς συναλλαγὰς των μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὥστε ὁ ἀμέταλλος κανὼν θὰ ἐλάμβανε τὴν μορφήν κανόνος χαρτίου συναλλάγματος. Ὁ κανὼν οὗτος δὲν θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐντὸς ἐκάστου κράτους, ἀλλὰ θὰ παρουσίαζε ἱκανὰς δυσχερείας διὰ τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς, καθόσον θὰ ἦτο δύσκολος ὁ διακανονισμὸς τῶν ὀφειλῶν τῶν ὀφειλετριῶν χωρῶν. Ὁ συγγραφεὺς δὲν φαίνεται αἰσιόδοξος ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀμέταλλον κανόνα.

Τὸ μέλλον τοῦ χρυσοῦ κανόνος ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ κυρίως δὲ α) ἐκ τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ χρυσοῦ καὶ β) ἐκ τῆς φυσιολογικῆς συγκεντρώσεως κεφαλαίων καὶ τῆς ὁμαλῆς κινήσεως τῶν κεφαλαίων ἐκ τῶν χωρῶν ποὺ ἔχουν τοιαῦτα εἰς τὰς στερουμένας κεφαλαίων χώρας. Ὡστε ἐν τέλει τὸ μέλλον τοῦ χρυσοῦ κανόνος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλῆς θελήσεως τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν, διότι ὁ κύριος ἐχθρὸς αὐτοῦ εἶνε ὁ πόλεμος καὶ ἡ διατήρησις του συνδέεται μὲ τὴν διατήρησιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

Γ.

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ ἀναλυθέντος βιβλίου ὁ Mlynarski ἐρευνᾷ τὸ μέλλον τοῦ χρυσοῦ κανόνος. Ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ ἀπαντᾷ ἡ Ὑποεπιτροπὴ τοῦ χρυσοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκθέσεως αὐτῆς (official Report) δημοσιευθείσης τὴν 9 Ἰουνίου 1932. Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς κατὰ τὴν περίληψιν ἣν ἐδημοσίευσαν οἱ Times τῆ 10ῃ Ἰουνίου 1932, εἶνε τὸ ἀκόλουθον:

Συνιστᾷ τὴν διατήρησιν τοῦ χρυσοῦ κανόνος ὡς νομισματικοῦ συστήματος, ὃν θεωρεῖ ὡς τὸ ἄριστον πάντων, συνιστᾷ δὲ προσέτι τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ποσοστοῦ τοῦ εἰς χρυσὸν κάλυμματος τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν. Θεωρεῖ ὅτι εἶνε ἀπαραίτητον τὰ διάφορα νομισματικὰ συστήματα νὰ βασίζωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως,

διότι οὕτω μόνον διευκολύνονται αἱ διεθνεῖς συναλλαγαί. Τὰ ἄλλα συστήματα (ἐκτὸς τοῦ χρυσοῦ κανόνος) πιθανὸν νὰ ἔχουν ὠρισμένα πλεονεκτήματα, ἀλλὰ παρουσίαζον ἀνυπερβλήτους ἴσως δυσχερείας κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν. Διὰ νὰ λειτουργήσῃ ὁμως ἰκανοποιητικῶς ὁ χρυσοῦς κανὼν, πρέπει νὰ προηγηθοῦν τ'ἀκόλουθα: α) ἐξασφάλις ὠρισμένης ἐλευθερίας εἰς τὴν κίνησιν τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, β) ἰκανοποιητικὴ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων καὶ ὀφειλῶν καὶ γ) διεθνῆς συνεννόησις ὡς πρὸς ὠρισμένας κατευθυντηρίου ἀρχὰς λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος.

Οἱ προϋπολογισμοὶ τῶν κρατῶν πρέπει νὰ ἰσοζυγίζουσι ἐπὶ τῇ βάσει ὑγιῶν ἀρχῶν (ὄχι δηλονότι διὰ δανείων) καὶ ἡ οἰκονομία τῶν κρατῶν πρέπει νὰ διαρρυθμισθῇ ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς ἕκαστον κράτος ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν τοῦ μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Τὸ παγκόσμιον ἀπόθεμα χρυσοῦ εἶνε ἐπαρκές διὰ τὰς νομισματικὰς ἀνάγκας ἢ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1926 σημειωθείσα πτώσις τῶν τιμῶν δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς στενότητα χρυσοῦ.

Ἡ αὔξησις τῶν τιμῶν εἶνε εὐκταία, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον διὰ νομισματικῶν μέτρων, καθόσον ἐξαρτᾶται ἐκ συντελεστῶν ἀσχέτων πρὸς τὸ νόμισμα.

Ἐφόσον δὲν διασκεδασθῇ ἡ διεθνῆς δυσπιστία, θὰ εἶνε δύσκολον νὰ βελτιωθοῦν αἱ τιμαὶ καὶ ὁ μέσος ὄρος τρόπου διαβίωσης τῶν πληθυσμῶν. Σταθεροποίησις τῶν τιμῶν εἶνε δυνατὴ μόνον διὰ στενῆς συνεργασίας τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, πάντως τοιαύτη σταθεροποίησις εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τιμαριθμικῶν στατιστικῶν στοιχείων.

Τὰ προεκτεθέντα ἀποτελοῦν τὴν γνώμην τῆς πλειονοψηφίας τῆς Ὑποεπιτροπῆς, ἐκ δὲ τῶν μελῶν αὐτῆς οἱ Janssen, Mant καὶ Strakosch διαφωνοῦντες ἐγνωμάτευσαν ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς χρυσοῦς βάσεως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1929 σημειωθείσαν κακὴν κατανομήν τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ, καὶ ὅτι κύριον ἔργον τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς πρέπει νὰ εἶνε ἡ διατήρησις σταθερότητος εἰς τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῶν τιμῶν τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου. Ἀνάλογον γνώμην διετύπωσεν ὁ Cassel.

Πάντα τὰ μέλη τῆς Ὑποεπιτροπῆς συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν ἐνάγκην τοῦ δυνατὸν ταχυτάτου διακανονισμοῦ πολεμικῶν χρεῶν καὶ ἐπανορθώσεων καὶ τὴν ἐφόσον τοῦτο ἐφικτὸν ἄρσιν τῶν ἐμποδίων τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Γ. Χαριτάκης

MOLL BRUNO *Gerechtigkeit in der Wirtschaft?* Berlin 1932.

Ὁ γνωστὸς οἰκονομολόγος καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Λιψίας κ. Bruno Moll ἐξέδωκε πρὸ ὀλίγων μηνῶν τὴν ἀνωτέρω μελέτην. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου «Δικαιοσύνη ἐν τῇ Οἰκονομίᾳ;» δεικνύει ὅτι πραγματεύεται περὶ ἐνὸς λεπτοτάτου καὶ διαφιλονικουμένου θέματος.

Ὁ συγγραφεὺς ἤδη εἰς τὸν πρόλογόν του κατηγορεῖ τὴν νεωτέραν οἰκονομικὴν θεωρίαν ὅτι πολὺ ὀλίγον κατέγινεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος τῆς δικαίας διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος. Οἱ οἰκονομολόγοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν θεωρίαν περιορίζονται μόνον εἰς τὸ νὰ δηλώσουν ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι δι'αὐτὴν ἄλυτον, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ εἶναι ἐσφαλμένη διὰ τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν,

ἐφ' ὅσον αὕτη θέλει νὰ παραμένῃ ἐπιστήμη. Ἀντιθέτως ὁ κ. Μόλλ φρονεῖ ὅτι ἡ Κοινωνικὴ Οἰκονομικὴ καθῆκον ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ζήτημα τῆς δικαίας διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ κατὰ πόσον ὠρισμένοι ὁμάδες τοῦ πληθυσμοῦ γίνονται ἀντικείμενα ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ ἄλλων. Ἐπίσης ποῖα οἰκονομικὴ ὀργάνωσις ἐξασφαλίζει τὴν εὐνοϊκωτέραν καὶ ὅλας τὰς ὁμάδας ἱκανοποιούσαν διανομὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ πλούτου. Δὲν ἐνδιαφέρει πῶς θὰ παραχθῇ καλύτερον, ἀλλὰ ἐν συνδυασμῶ μετὰ τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εὐνοϊκωτέρα διανομή.

Ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰδικώτερον τῆς δικαίας διανομῆς εἶναι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν συγγραφέα πολὺμορφος. Δὲν ὑπάρχει ἐνιαία ἔννοια τῆς οἰκονομικῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀντίληψις τῆς δικαίας διανομῆς εἶναι διάφορος κατὰ καιροῦς, κατὰ λαοῦς, κατὰ τάξεις καὶ κατὰ ἐπαγγέλματα.

Ἐν τούτοις οὗτος φρονεῖ ὅτι παρ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω διαφορὰς ἡ ἔννοια τῆς οἰκονομικῆς δικαιοσύνης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐντελῶς ἀκαθόριστος.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος διακρίνει ὁ συγγραφεὺς τρεῖς κυρίας ἀρχάς.

Πρῶτον, τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἀρχήν, ἣτις ὑφίσταται εἰς τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν. Ἐκαστος ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος του.

Δεύτερον, τὴν σοσιαλιστικὴν ἀρχήν. Ἐκαστος ἀναλόγως τῆς συμβολῆς του.

Τρίτον, τὴν κομμουνιστικὴν ἀρχήν. Ἐκαστος ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του.

Ὡς πρὸς τὴν κομμουνιστικὴν ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι εἶναι ἡ ἀντιοικονομικωτέρα καὶ πολυεξοδωτέρα ἀρχή. Κατ' αὐτόν, ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄνθρωποι καὶ ὄχι ἄγγελοι, γενικὴ πραγματοποίησις τῆς κομμουνιστικῆς ἀρχῆς εἶναι ἀκατόρθωτος, ἐφ' ὅσον δὲν θέλομεν νὰ προκαλέσωμεν τελείαν κατάρρευσιν τῆς παραγωγῆς, τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν καὶ τοιουτοτρόπως κατάρρυσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν σοσιαλιστικὴν ἀρχήν, ἣτις ἀπαιτεῖ ἀναλογίαν μεταξὺ συμβολῆς (Leistung) καὶ εἰσοδήματος ὁ κ. Μόλλ τονίζει ὅτι ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι νομίζει ὁ πρακτικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῆς ἀναλογίας μεταξὺ συμβολῆς καὶ εἰσοδήματος εἶναι ἀδύνατος. Τοῦτο δὲ διότι δὲν ὑπάρχει τρόπος ὑπολογισμοῦ τῆς συμβολῆς ἐκάστου εἰς τὸ ἔργον τῆς παραγωγῆς.

Παρὰ ταῦτα ὁ τύπος εἰσόδημα ἀναλόγως τῆς συμβολῆς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἀπέκτησε γενικὴν ἀναγνώρισιν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἀρχήν, ἣτις εἶναι καὶ ἡ κυρίως ἰσχύουσα σήμερον, ὁ συγγραφεὺς καταδεικνύει τὰς μεγάλας ἐλλείψεις τὰς ὁποίας αὕτη παρουσιάζει κυρίως λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐκ τῆς ἐργασίας προερχομένου εἰσοδήματος.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐρευνα τοῦ συγγραφέως ἐν σχέσει μετὰ τὸ μὴ ἐξ ἐργασίας προερχόμενον εἰσόδημα, εἰς τὴν ὁποίαν καταβάλλει προσπάθειαν νὰ ἐξακριβώσῃ κατὰ πόσον εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τοῦ μὴ ἐξ ἐργασίας προερχομένου εἰσοδήματος ὑφίσταται ἐκμετάλλευσις τῶν οἰκονομικῶς ἀδυνάτων. Οὕτως, ἐρευνᾷ τὸ πρόβλημα τῆς ἐγγείου προσόδου, τὸ πρόβλημα τοῦ κέρδους τοῦ κεφαλαίου καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους ἐν σχέσει πρὸς τὴν διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος. Κρίνει τὰς δύο παρατάξεις θεωριῶν, τὰς ἀστικὰς καὶ τὰς σοσιαλιστικὰς καὶ λαμβάνει σχεδὸν παντοῦ μέσῃν θέσιν παραδεχόμενος εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων ἐκμετάλλευσιν τῶν οἰκονομικῶς ἀδυνάτων ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶς ἰσχυροτέρων.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μόλλ εἶναι γραμμένον μετὰ σαφήνειαν καὶ μεθοδικότητα· ἰδι-

αιτέρως δὲ ἢ παράθεσις ἐπιτυχῶν παραδειγμάτων βοηθεῖ πολὺ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ νὰ κατανοήσῃ τὰς ἀντιθέσεις καὶ διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὴν οἰκονομίαν.

Ὁ συγγραφεὺς ἔχει πολὺ δίκαιον στρεφόμενος πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ ὑποστηρίζων ὅτι τελικῶς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ μέγεθος τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἐν συνδυασμῶ πρὸς αὐτὸ καὶ ὁ τρόπος τῆς διανομῆς. Ἐν τούτοις φρονοῦμεν ὅτι ὁ κ. Moll ἐπιζητεῖ νὰ συνδυάσῃ, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν σχετικῶν κεφαλαίων, τὸ κύριον καθῆκον τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας μὲ τὸ πρόβλημα τῆς δικαίας διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ φύσις ὅμως τοῦ ἐνὸς προβλήματος εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὴν τοῦ δευτέρου. Ἡ οἰκονομικὴ θεωρία ἐξετάζει τὴν παραγωγήν καὶ τὴν διανομὴν ὡς ὑφιστάμενα οἰκονομικὰ γεγονότα καὶ προσπαθεῖ ν' ἀνεύρῃ τοὺς νόμους (θεωρητικῶς) οἱ ὁποῖοι διέπουν αὐτά. Ἐπιζητεῖ νὰ προσδιορίσῃ τὴν κανονικότητα καὶ τὴν ρυθμικότητα, τὴν ὁποίαν ταῦτα παρουσιάζουν. Εἰς τὸ ἔργον τῆς τοῦτο ἡ οἰκονομικὴ θεωρία προβαίνει ἄνευ προκαταλήψεων καὶ προδιαθέσεων καὶ προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀντικειμενικὴ ἢ περίπου ἀντικειμενικὴ. Ἡ ἐργασία αὕτη μᾶς εἶναι πολύτιμος, ὄχι μόνον διότι δυνάμεθα οὕτω νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὰ διάφορα οἰκονομικὰ φαινόμενα, ἀλλὰ διότι ταυτοχρόνως ἀποκτῶμεν τὴν ἰκανότητα νὰ κρίνωμεν ἐπὶ ποίων σημείων δύνανται νὰ ἐπέλθουν μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν καὶ κατὰ πόσον τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν θὰ εἶναι εὐνοϊκὰ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀρχῆς τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος.

Ἐὰν εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀμερόληπτον ταύτην ἔρευναν θελήσωμεν νὰ ἀναμίσξωμεν ἀξιολογικὰς κρίσεις, ὅπως εἶναι ἡ δικαιοσύνη κλπ., τότε διατρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ νοθεύσωμεν τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐρέυνης καὶ νὰ καταλήξωμεν εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα.

Διὰ τούτων δὲν θέλομεν νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τριῶν μνημονευθεισῶν ἀρχῶν πρέπει νὰ μένῃ ἐκτὸς τῶν ἐρευνῶν τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, ὡς πράττουν πολλοὶ τῶν οἰκονομολόγων. Παραλλήλως πρὸς τὴν πρώτην ἔρευναν μία ἐξέτασις τοῦ προβλήματος τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος μὲ προσπάθειαν ἀντικειμενικότητος (ἢ ὁποῖα ἀπολύτως εἶναι ἀνεπίτευκτος λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ προβλήματος), εἶναι ἀναγκαῖα.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ βιβλίον τοῦ κ. Moll ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἐρέυνης. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος, χωρὶς νὰ εἶναι σοσιαλιστής, παρουσιάζει τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀδικίας (ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογικότητος μεταξὺ συμβολῆς καὶ εἰσοδήματος) αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὴν ὑφισταμένην οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν. Καταδεικνύει ὅτι πολλὰ τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν, παρὰ τὴν δῆθεν ἀμερόληψίαν των, οὐσιαστικῶς σκοπὸν ἔχουν νὰ δικαιολογήσουν τὰ ἐλαττώματα τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος δὲν παραλείπει νὰ σημειώσῃ καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς ἀκριβοῦς πραγματοποίησεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναλογικότητος μεταξὺ συμβολῆς καὶ εἰσοδήματος ὑπὸ τὸ σοσιαλιστικὸν σύστημα.

Ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν χαράσσει ὁ συγγραφεὺς μέσα εἰς τὰς ἐπικρατούσας σήμερον ἀκρότητας εἶναι ἀσφαλῶς διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἔρευναν ἢ καλυτέρα, θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον ἂν παραλλήλως πρὸς τὸ πρῶτον καθῆκον τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας ἐκαλλιεργεῖτο καὶ ἡ ἔρευνα τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαφόρους ἀρχὰς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Moll.

JEAN LESCURE : Les crises générales et périodiques de surproduction Τόμοι δύο. Έκδοσις 1932.

Αί κατά διαφόρους περιόδους, και ιδίως κατά τήν διάρκειαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, παρατηρηθεῖσαι διαταραχαί τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀγαθὰ και τήν ἐργασίαν, ἐπέσυραν πάντοτε τήν προσοχήν τῶν οἰκονομολόγων, ὡς πρὸς τήν ἔρευναν τῶν αἰτιῶν αὐτῶν, κατά τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀρκεταὶ μελέται. Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη εἰδικοί προσεπάθησαν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, τῶν οἰκονομικῶν λεγομένων κρίσεων, εἰς δὲ τὰ κυριώτερα κέντρα ἐξετάσεως τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἰδρύθησαν ἐπὶ πλέον εἰδικὰ περιοδικὰ και σωματεῖα (ἰνστιτουῖτα οἰκονομικῆς διαγνώσεως) ὡς τὸ Harvard Economie Service, τὸ Konjunkturforschung τοῦ Βερολίνου, τὸ Economic Service τοῦ Λονδίνου, ἡ Société d' Etudes et d' Information Economiques τῆς Γαλλίας, ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχοντα τήν περιγραφὴν και πρόβλεψιν τῆς κινήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων και τήν διάγνωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

Ὅλαι ὁμως αἱ συνδρομαὶ αὐται, ὅσον πολῦτιμοὶ και ἂν ἦσαν, ἦσαν πάντοτε τμηματικαὶ ἔρευναι τοῦ φαινομένου τῶν κρίσεων και ὄχι ὀλοκλήρου τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου τῆς γενέσεως. Τὸ κενὸν τοῦτο συμπληρώνει ἀκριβῶς τὸ ἄνωτέρω δίτομον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ κ. Lescure, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη ἔκδοσις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1906. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν περιγράφει ὅλας τὰς μεγάλας κρίσεις ὑπερπαραγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναπτύσσει και σχολιάζει τὰς διαφόρους θεωρίας διὰ τῶν ὁποίων οἱ οἰκονομολόγοι προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν, προΐδουν και ἐξαλείψουν τὰς κρίσεις.

Εἰς τὸν Α' τόμον ὁ κ. Lescure περιγράφει τὸ λεγόμενον «φαινόμενον» τῶν κρίσεων. Κατὰ τὸν κ. L. τὸ «φαινόμενον» τοῦτο περιλαμβάνεται εἰς τήν ἐξέλιξιν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας. Ἡ μελέτη ὅθεν τῶν κρίσεων ἔσται, κατὰ τὸν κ. L., μελέτη τῶν ἐναλλασσομένων περιόδων τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας και καταπτώσεως, ἡ δὲ κρίσις εὐρίσκεται ἀκριβῶς μεταξύ τῶν δύο τούτων κύκλων. Ὁ κ. L. ὡστε ὅσον ἀφορᾷ τὰ αἷτια τῶν κρίσεων μένει, ὡς βλέπομεν, πάντοτε πιστὸς εἰς τήν θεωρίαν ποὺ ἀνέπτυξεν εἰς τήν πρώτην ἤδη ἔκδοσιν, ἤτοι τήν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας και καταπτώσεως, ἣτις ἐρμηνεύεται διὰ τῶν μεταβολῶν τοῦ κέρδους. Δὲν ἀπορρίπτει βεβαίως ὁ κ. L. τήν ἐξέλιξιν τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ, τὰς ἐπαναστάσεις, τοὺς πολέμους, ὡς αἷτια διαταράξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἰσοζυγίου, θεωρεῖ ὁμως ὅλα ταῦτα ὡς ἀνεπαρκῆ διὰ τήν ἐρμηνείαν τῶν ἐναλλασσομένων περιόδων εὐημερίας και καταπτώσεως.

Ὁ κ. L. ὅθεν ἀπορρίπτει τὰς θεωρίας τῶν διαφόρων οἰκονομολόγων, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ ἐναλλαγαὶ αὐται τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν περιόδων προέρχονται ἐκ τῆς δυσαναλόγου παραγωγῆς μεταξύ τῶν διαφόρων κλάδων (J.B.Say, Mill) ὅπως ἐπίσης και ἐκείνας καθ' ἃς ἡ κρίσις προέρχεται ἐκ τῆς περιοδικότητος τῶν κηλίδων τοῦ ἡλίου (Jevons), ἡ ἐκ τῶν σχέσεων ποὺ ὑπάρχουν μεταξύ παραγωγῆς, καταναλώσεως και τῆς ἐπιδράσεως τούτων ἐπὶ τῆς διανομῆς ἡ ἐπὶ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς (Strakosck) ἡ ἐργατικῆς ὑποκαταναλώσεως (Sismondi, Proudhon, Kirchmann) ἡ τῆς μαρξικῆς θεωρίας τῆς ὑπεραξίας ἡ εἰς τήν πληθωρικὴν δημιουργίαν μέσων παραγωγῆς....

Ὁ κ. L. ἀπορρίπτει ὅλας τὰς θεωρίας αὐτάς, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ὡς πολὺ

θεωρητικὰς καὶ ὄχι ἀρκετὰ πειραματικὰς καὶ ἀναχωρούσας ἐξ ἐσφαλμένης ἀφετηρίας. Εὐρισκόμεθα, ὡς βλέπομεν, ἐνταῦθα πρὸ μωσαϊκοῦ γνωμῶν καὶ θεωριῶν, ἡ λεπτομερὴς ἀνάλυσις τῶν ὁποίων θὰ μᾶς ὠδήγει πολὺ μακρὰν καὶ θὰ ἐξέτεινεν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν παροῦσαν ἀνάλυσιν. Ἡ ἀναγωγή ὅθεν τῶν κρίσεων εἰς ὠρισμένα αἷτια δὲν ἀπεκρυσταλλώθη, ὡς βλέπομεν, εἰς ἀνεγνωρισμένην καὶ γενικῶς οὕτως εἶπειν παραδεκτὴν ἐπιστημονικὴν ἐπίγνωσιν. Τὰς θεωρίας ὅμως αὐτάς, παρὰ τὰς ἀντιθέσεις ποὺ ἐμφανίζουσι μεταξύ των, συνδέει ἐν τούτοις ἓνα κοινὸν χαρακτηριστικόν, ἥτοι ἡ δυσαναλογία μεταξύ τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἢ μεταξύ τῶν διαφόρων παραγωγικῶν κλάδων καὶ τῶν λεγομένων χρηματικῶν καὶ πρσοτικῶν θεωριῶν. Ἐξ ὅλων τῶν θεωριῶν τούτων τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κάθε κρίσις παρουσιάζει ἴδιον τύπον ἀφορμῆς διάφορον τῶν προηγουμένων, ἀναλόγως δὲ τοῦ ὑφ' ἐκάστου θεωρουμένου κυριώδους αἰτίου τῶν κρίσεων διαμορφοῦται καὶ ἡ σχετικὴ θεωρία.

Ὁ κ. L. ἀρνεῖται ἐπὶ πλέον νὰ ἴδῃ εἰς τὰς κρίσεις, ὡς πράττουσι συνήθως πολλοὶ ἀγγλοσάξωνες οἰκονομολόγοι, ἓνα φαινόμενον καθαρῶς νομισματικόν. Παραδέχεται βεβαίως οὗτος τὴν ὑπαρξιν νομισματικῶν κρίσεων, δὲν τὰς συγχέει ὅμως μὲ τὴν γενικὴν τοιαύτην. Ἐὰν ἐνίοτε ἡ γενικὴ κρίσις συνοδεύεται ἀπὸ ἀνωμαλίας ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ, ὅποτε καὶ λαμβάνει τὴν μορφήν χρηματιστηριακοῦ πανικοῦ, δύναται ὅμως αὕτη νὰ λάβῃ χώραν ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων.

Εἰς τὴν μελέτην τῶν κρίσεων ὁ κ. L. ἀνέρχεται μέχρι τοῦ 1810, ἐλλεῖπει ἐπαρκοῦς ὑλικοῦ διὰ τὴν πέραν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περίοδον. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο νομίζομεν πῶς αἱ παλαιότεραι χρηματιστηριακαὶ καταστροφαί, ποὺ ἔλαβαν χώραν κατὰ τὸν XVI αἰῶνα εἰς τὰ μεγάλα τότε χρηματιστήρια τῆς Ἀμβέρσης καὶ Λυῶν, εἶναι ζήτημα ἂν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς χρηματιστηριακαὶ ἐν τῇ σημερινῇ ἐννοίᾳ. Μέχρι τοῦ XVIII αἰῶνος ἐξ ἄλλου ἡ παραγωγή εἶναι πρὸ παντὸς γεωργικὴ καὶ ἡ παρουσιαζομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κρίσις σχεδὸν πάντοτε γεωργικὴ, παρουσιαζομένη ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς πείνης. Ἀπὸ τῆς ἀναπτύξεως ὅμως τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων, ἡ μὲν πείνα ἐξέλιπεν, ἀνεπτύχθησαν δὲ αἱ βιομηχανικαὶ λεγόμεναι κρίσεις.

Τῶν κρίσεων λοιπὸν τούτων ἀπὸ 1810 μέχρι σήμερον ὁ κ. L. περιγράφει εἰς τὸν Α' τόμον τὰ αἷτια ποὺ τὰς προκάλεσαν, τὸν χρόνον τῆς διαρκείας, τὸ κέντρον ἀφ' οὗ ἐξερράγη ἡ κρίσις, τὴν λύσιν, ὡς καὶ τὰς συνεπείας μιᾶς ἐκάστης ἀπὸ οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως.

Ἴδού, κατὰ τὸν κ. L. πῶς προκαλεῖται ἡ κρίσις :

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς εὐημερίας, ἔχουσιν ὡς βάσιν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν καὶ συνεπῶς τὴν συνδρομὴν νέων μέσων παραγωγῆς, ἡ παραγωγή καὶ κατανάλωσις τῶν προϊόντων, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀναπτύσσεται, ἡ πίστις ἐδραιοῦται, αἱ πρόσοδοι (μισθοί, τόκοι, μερίσματα), αἱ τιμαὶ καὶ ὁ προεξ. τόκος ἀνέρχονται, τὸ ἀποταμιευτικὸν πνεῦμα ἐπεκτείνεται, τὸ δὲ κεφάλαιον ζητεῖ τοποθέτησιν εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων αἱ τιμαὶ τῶν χρεωγράφων ὅλον ἐν ἀνέρχονται εἰς τὸ χρηματιστήριον.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς τῆς εὐημερίας, κατὰ τὸν κ. L. ἐμφανίζεται ἡ κρίσις, προσβάλλουσα συνήθως τὰς νέας ἐπιχειρήσεις καὶ ἐκδηλουμένη ἐν πρώτοις εἰς ἓνα μόνον κλάδον παραγωγῆς, μὲ ἐστίαν πόντοτε βιομηχανικὴν. Ἡ κρίσις ὥστε κατ' ἀρχὰς δὲν εἶναι γενικὴ, ἐξαπλοῦται ὅμως ὡς ἐπιδημία, λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀλληλεξαρτήσεως τῶν διαφόρων κλάδων παραγωγῆς.

Ὁ κ. L. ἀποκρούει ἐπὶ πλέον τὴν μέθοδον τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων ὡς προγνωστικὸν μέσον τῶν κρίσεων. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἠθέλαμεν νὰ παρατη-

ρήσωμεν ὅτι αὐτουσία μεταφορὰ βαρομέτρου τινὸς ἀπὸ οἰκονομίας εἰς οἰκονομίαν εἶνε ἄστοχος. Διότι ἕκαστον βαρόμετρον καὶ ἑκάστη τούτου συγκυριακὴ στατιστικὴ δὲν προϋποθέτει μόνον εὐρείαν ἀνάλυσιν τῶν οἰκονομικῶν στατιστικῶν δεδομένων, ἀλλὰ καὶ πλήρη προσαρμογὴν καὶ προσανατολισμὸν τοῦ ἐρευνητοῦ πρὸς τὴν μορφήν τῆς οἰκονομίας, διὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο παρασκευάζεται. Ἡ διαδρομὴ τῆς συγκυρίας, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς γεωργικὴν χώραν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αὐτάρκη, μὲ γεωργικὸν πληθυσμὸν ἰσχυρᾶς ἀγροτικῆς δυνάμεως εἶνε διάφορος ἀπὸ τὴν διαδρομὴν αὐτῆς εἰς βιομηχανικὴν χώραν, τῆς ὁποίας ἡ κυρία πρόσοδος εἶνε τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον.

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς νομισματικῆς ἐρμηνείας τῶν κρίσεων δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἐξάλειψίν των. Τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπερέβησαν μερικοὶ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι, καὶ ἰδίως ὁ Stracoseh, ὅστις νομίζει ὅτι αἱ κρίσεις δύνανται νὰ ἐκλείψουν, ὅταν ἐκλείψουν αἱ ἀπότομοι πτώσεις τῶν τιμῶν πού τὰς προκαλοῦν. Ἡ σταθεροποίηση τῶν τιμῶν ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὸν Eisler προλαμβάνει τὰς κρίσεις. Ὁ κ. L. ἀπορρίπτει ἀμφοτέρας ταύτας. Εἶναι οὕτοπία πράγματι νὰ νομίζη κανεὶς ὅτι θεραπεύει τὴν κρίσιν διὰ νομισματικῶν μέσων, ὅταν ἡ πτώσις τῶν κερδῶν καὶ τῶν τιμῶν πού τὴν προκαλοῦν δὲν ἔχουν νομισματικὴν καταγωγὴν. Νομίζομεν πὼς οἱ ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἀνατρέπουν τὴν τάξιν τῶν συντελεστῶν. Ἡ ἐλάττωσις τῶν κερδῶν πράγματι, ὡς ἀποδεικνύει διὰ στατιστικῶν ὁ κ. J., εἶνε προγενεστέρα τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν. Ἦτοι εἶνε ἡ αἰτία καὶ ὄχι τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐπίσης ἀπορρίπτει οὗτος τὸν γενικὸν πληθωρισμὸν, τὸν ὁποῖον μερικοὶ οἰκονομολόγοι θεωροῦν ὡς μέσον οἰκονομικῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν αὐτὴν θεωρίαν, ὁ παγκόσμιος πόλεμος εἶνε τόσον πρόσφατος, ὥστε νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι τοιαύτη θεωρία δύνανται νὰ ἔχη σήμερον καὶ τὴν ἐλαχίστην ἐλπίδα ἐπιτυχίας.

Τίποτε δὲν δύνανται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν πείραν ὡς προληπτικὸν μέτρον κατὰ τῶν κρίσεων, λέγει ὁ κ. L. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀπαιτεῖται, ὅπως λέγει παραστατικώτατα ὁ ἴδιος, «καθημερινὴ στηθοσκόπησις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς».

Ἐν ὀλίγοις τὸ βιβλίον τοῦ κ. L. κεκοσμημένον διὰ σχηματικῶν παραστάσεων, στατιστικῶν καὶ ἐπαρκοῦς βιβλιογραφίας, μᾶς δίδει μίαν ἀληθῆ περιγραφὴν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ ΧΙΧ αἰῶνος, ἡ μελέτη του δὲ εἶνε, καθ' ἡμᾶς, ἀπαραίτητος εἰς ὅσους θέλουν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο τῶν οἰκονομικῶν λεγομένων κρίσεων, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη μαζὺ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεγάλης βιομηχανίας.

Νικόλαος Β. Πατσέλης

ΔΗΜ. ΒΛ. ΠΑΜΠΟΥΚΑ. Μελέτη καὶ διερεύνησις ἰσολογισμῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν. Ἀθῆναι 1932.

Ἐπὶ τὸν ἄνω τίτλον ὅπως ἐσχάτως ἐξεδόθη μελέτη σύντομος ἐκ σελ. 50, ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῶν ἐργασιῶν, ἃς θέτει εἰς κυκλοφορίαν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐταιρία Ἐπιστημονικῶν μελετῶν, ὑπὸ τοῦ κ. Παμπούκα, διπλωματούχου τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Εἶναι πολὺ εὐχάριστον τὸ γεγονός καὶ ὁμολογῶ ὅτι μὲ συγκινεῖ ὅτι ἀπόφοιτοι τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς καὶ μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν των ἐξακολουθοῦσι νὰ καταγίνωνται εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, καὶ τοῦτο, ἐν ᾧ τὸ στάδιον εἰς ὃ προορίζονται καὶ ὅπερ κατὰ γενικὸν κανόνα ἀκολουθοῦσιν, εἶναι πρακτικόν, καὶ οὕτω

ἐν τῷ μέσω τῆς δίνης τῆς βιοπάλης, δὲν λησμονοῦσι τὰς ἐπιστημονικὰς βάσεις, ἃς προσεταιρίσθησαν ἐν τῇ Σχολῇ.

Οὐχ ἦττον ἐπίσης ἀξιοσημείωτον σημεῖον εἶναι ὅτι παρατηρεῖται ἐν ταῖς μελέταις ταύταις τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς, μία μεταστροφή πρὸς τὰς νεωτέρας ἐπιστήμας, αἵτινες ἀποσκοποῦσι νὰ διεισδύσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, νὰ διερευνήσωσι τὰς μεθόδους τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Οὕτω δὲ συνδunάζεται ἡ θεωρία μετὰ τῆς πράξεως, ἐπιζητεῖται διὰ τῆς θεωρίας ἡ ἐφαρμογὴ ὑγιῶν καὶ καταλλήλων ἀρχῶν εἰς πάσας τὰς ἐνεργείας ἐκείνας, δι' ὧν βαίνει μία ἐπιχειρήσις πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν.

Ἡ παροῦσα μελέτη πραγματεύεται οὐσιῶδες ζήτημα ἐνδιαφέρον τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐφ' ὅσον εἰσὶ συγκροτημέναι εἰς ἄνωνύμους ἐταιρίας. Ἐξετάζεται πῶς δυναμέθα νὰ διερευνήσωμεν καὶ ἐλέγξωμεν ἕνα ἰσολογισμόν μιᾶς ἄνωνύμου ἐταιρίας, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν, ὅσον τὸ δυνατὸν ἀσφαλέστερον, νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς καλῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς.

Ὁ συγγραφεὺς εὐθὺς ἀμέσως ὀρθῶς τονίζει ὅτι ὁ ἐλέγχων δέον νὰ προβῆ εἰς σύνταξιν νέου ἰσολογισμοῦ ἰδικοῦ του, με μεθοδικὴν διάταξιν, ὥστε νὰ ἐπέρχηται ὁμοιοταξία τῶν λογαριασμῶν. Εἶτα δεικνύει τὴν διάκρισιν μεταξύ κεφαλαίου κινήσεως καὶ ἀκίνητοποιουμένου καὶ ὑποδεικνύει τὰς σχετικὰς ἀναλογίας μεταξύ τῶν δύο κατηγοριῶν διὰ τὰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις καὶ τὰς μεθόδους, δι' ὧν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐξακρίβωσις αὐτῆ.

Τὸν συγγραφέα οὐδὲν ἦττον ἀπασχολεῖ τὸ ἐξόχως σπουδαῖον ζήτημα κρίσεως, κατὰ πόσον μία ἐταιρία στηρίζεται ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων, τὸ ζήτημα τῆς ρευστότητος, τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν ἀπαιτητῶν στοιχείων τοῦ παθητικοῦ πρὸς ἐκεῖνα τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ διενεργεῖ κατάταξιν τῶν διαφόρων κονδυλίων τοῦ παθητικοῦ καὶ ἐνεργητικοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ρευστότητος. Τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως ἐλκύει ἐπίσης ἡ νομισματικὴ ἀστάθεια, παρέχουσα ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῶν κερδῶν καὶ τὴν ἀστάθειαν ἐν γένει τοῦ ἰσολογισμοῦ. Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναγωγῆς τῶν ἰσολογισμῶν εἰς σταθεροποιημένον νόμισμα. Ἀτυχῶς ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξέφυγε πλέον τοῦ δυνατοῦ ἐφαρμογῆς κατόπιν τῆς ἐπελθούσης καταστροφικῆς πτώσεως τῆς δραχμῆς.

Ἐν τέλει καὶ δὴ εἰς τὰς σελ. 34–46 ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκτεθεισῶν ἀρχῶν γίνεται τὸ μὲν ἡ κριτικὴ καὶ ἔρευνα 6 ὑποδειγμάτων ἰσολογισμοῦ, τὸ δὲ ἡ κριτικὴ καὶ ἔρευνα 5 διαδοχικῶν ἰσολογισμῶν, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει συνεχείας ἐξακριβωθῆ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις μιᾶς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ μελέτη, εἰ καὶ σύντομος, ἐν σχέσει πρὸς τὰ διαλαμβανόμενα θέματα, εἶναι σαφῆς καὶ ἀναγκαία διὰ πάντα ἐνδιαφερόμενον εἰς τ' ἀφορῶντα τὰς ἄνωνύμους ἐταιρίας, πρὸ παντὸς μετόχου καὶ δανειστᾶς καὶ ἀποτελεῖ μίαν καλὴν ἀπαρχὴν διὰ τὸν συγγραφέα, ὅστις ἀναμφιβόλως θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἐπιστημονικὸν του ἔργον διὰ ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὸ εἶναι τῶν ἐπιχειρήσεων, τοῦθ' ὅπερ τυγχάνει ἐκ τῶν τὰ μάλα ἀναγκαίων ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας.

Δρ. Ἀναστάσιος Σπουργίτης

DR. ALEXANDER KOKKALIS. **Das Problem der Arbeitslosigkeit unter Berücksichtigung der Wirtschaftlichen Entwicklung Deutschlands.** (Nürnberger Beiträge zu den Wirtschafts- & Sozialwissenschaften Heft 30) 1932, S. 77.

Ὁ συγγραφεὺς, ὅστις εἶναι γνωστὸς ἤδη εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον διὰ τῶν ἐργασιῶν του *Der Unternehmungsgewinn*, Jena 1930 καὶ «Οἱ παράγοντες τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους», Ἀθῆναι 1931, διὰ τῆς παρουσίας ἐργασίας ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ὀρθολογισμὸς ὄχι μόνον δὲν ἐπιδραῖ ὑπὲρ τῆς ἀνεργίας καὶ πτώσεως τοῦ ἡμερομισθίου, ἀλλ' ἐπιφέρει ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἐξετάζων ὡς εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς μελέτης του ἰδιαιτέρως τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς Γερμανίας ὑποδεικνύει μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν χώραν ταύτην.

Τὴν θεωρητικὴν βάσιν ἀποτελεῖ καὶ ἐνταῦθα ἡ διάκρισις δύο μόνον παραγωγικῶν μέσων, τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ κεφαλαίου συμπεριλαμβανομένων ὅλων τῶν παραγωγικῶν μέσων πλὴν τῆς ἐργασίας. Τὴν οἰκονομικὴν δὲν ἐνδιαφέρουν τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν λειτουργία. Ἐνεκα τούτου ὁ συγγραφεὺς ὑποδιαίρει τὸ παραγωγικὸν μέσον ἐργασία εἰς πνευματικὴν τοιαύτην ἢ διοικητικὸν παράγοντα, καὶ σωματικὴν ἢ ἐκτελεστικὸν παράγοντα. Ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ δευτέρου παραγωγικοῦ μέσου, τοῦ κεφαλαίου, εἶναι ἐκτελεστικὴ καθ' ὅτι τὸ κεφάλαιον μόνον ἐν συμπράξει μετὰ τῆς ἐργασίας δύναται νὰ παράγῃ τι, ἄνευ αὐτῆς ἀποτελοῦν νεκρὰν δύναμιν, δὲν δύναται δὲνὰ καταλογισθῆ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν, μὴ ὄν εἰς θέσιν νὰ ὑποδείξῃ ἀφ' ἑαυτοῦ παραγωγικὰς κατευθύνσεις.

Ἡ ἀπόδειξις τοῦ τρόπου τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἐπὶ τῆς ἀνεργίας καὶ τοῦ ἡμερομισθίου δὲν δύναται ν' ἀναζητηθῆ εἰς τὴν στατιστικὴν. Ἐπιστημονικὸν πόρισμα, θετικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον, δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διὰ τῆς ἀναλύσεως καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν ἐννοιῶν, ὡς καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας. «Nur auf diese Weise kann man Erkenntnisse ermitteln, die Begriffsanalytische Urteile sind, deren Gültigkeit somit unbestreitbar bleibt» (s. 13).

Ἐνεκα τούτου καταγίνεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κεφαλαίου, τῆς ἀνεργίας καὶ γενικῶς ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ.

Ὁ ὀρθολογισμὸς ἐκδηλοῦται διὰ τῶν καλυτέρων παραγωγικῶν κατευθύνσεων, ἅτινας δίδει ὁ διοικητικὸς πρὸς τὸν ἐκτελεστικὸν παράγοντα, ἢ πνευματικὴ δηλ. πρὸς τὴν σωματικὴν καὶ καπιταλιστικὴν δύναμιν. Αἱ καλύτεραι παραγωγικαὶ κατευθύνσεις δίδονται πάντοτε ὑπὸ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως καὶ ἐκδηλοῦνται εἰς τὴν ἐπίτευξιν μεγαλυτέρου οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς αὐτῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως. Ὁ διοικητικὸς παράγων ἐπιδιώκει νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὴν αὐτὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον οἰκονομικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐνεκα τούτου τὸ ἐλαττήριον τοῦ ὀρθολογισμοῦ εἶναι ὁ διοικητικὸς παράγων, τὸ δ' ἐπιπλέον τὸ ὁποῖον ἀποκτᾶται διὰ τῶν καλυτέρων παραγωγικῶν κατευθύνσεων, ὀφείλεται εἰς τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἐκπορεύεται ὁ ὀρθολογισμὸς.

Τὸ ὅτι ὁ διοικητικὸς παράγων δίδει τὰς καλυτέρας παραγωγικὰς κατευθύνσεις

δέν αποδεικνύει τὴν ὀρθότητα τοῦ καταλογισμοῦ τοῦ ἐπιπλέον εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ προορισμὸς του εἰς τὴν σύμπραξιν μετὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ παράγοντος. Ἡ σκέψις αὕτη τοῦ συγγραφέως δέν συμβιβάζεται μετὰ τὴν θεωρίαν του τῆς πολλαπλασιαστικῆς σχέσεως τῶν παραγόντων πρὸς ἀλλήλους, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐξησις τῆς ἀξίας τοῦ ἑνὸς παραγωγικοῦ μέσου συνεπιφέρει τὴν αὐξησιν τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ἑτέρου (ἴδε «οἱ παράγοντες τῆς παραγωγῆς κλπ.»). Ἐφ' ὅσον ἀποδεχόμεθα τὴν πολλαπλασιαστικὴν σχέσιν τοῦ διοικητικοῦ πρὸς τὸν ἐκτελεστικὸν παράγοντα, δέν δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ διὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἀποκτώμενον ἐπιπλέον ὀφείλεται εἰς τὸν διοικητικὸν παράγοντα, καθ' ὅσον οὗτος ἄνευ τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως οὐδὲν ἀποτέλεσμα δύναται νὰ ἐπιφέρει, ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς ἀξίας του δύναται ν' ἀποβῆ μηδέν, ἐφ' ὅσον ἡ ἀξία τοῦ ἐκτελεστικοῦ «παράγοντος» εἶναι μηδέν.

Διὰ τοῦ τεχνικοῦ ὀρθολογισμοῦ (*technische Rationalisierung*) ἔννοε ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς σωματικῆς ἐργασίας διὰ τῆς καπιταλιστικῆς δυνάμεως. Ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ τεχνικὸς ὀρθολογισμὸς, τόσον μεγαλύτερα εἶναι καὶ ἡ καπιταλιστικὴ δύναμις εἰς τὴν οἰκονομίαν. Ὁ τεχνικὸς ὀρθολογισμὸς θὰ ὠδηγοῦσεν εἰς τὴν ἀνεργίαν, ἐὰν τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα ἦσαν περιορισμένα, δέν ἐπεδέχοντο δηλ. ἀπεριόριστον ἀνάπτυξιν, ἐπειδὴ μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ ὀρθολογισμοῦ θ' ἀπῆτειτο διὰ τὸ αὐτὸ οἰκονομικὸν ἀποτέλεσμα δι-
 αρκῶς ὀλιγωτέρα ἐκτελεστικὴ δύναμις ἐκπροσωπευομένη διὰ τῆς καπιταλιστικῆς δυνάμεως. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσιν ἀπεριορίστως λόγω τῆς δυνατῆς ἀπεριορίστου ἀναπτύξεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἐργάται ἐργάζονται χάρις εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ὀρθολογισμοῦ εἰς περισσοτέρας καὶ ἀποδοτικώτερας (παραγωγικώτερας) κατευθύνσεις.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ τεχνικὸς ὀρθολογισμὸς δέν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς αἰτία τῆς κρίσεως, ὁ συγγραφεὺς στρέφει τὴν προσοχὴν του εἰς τὸν διοργανωτικὸν ὀρθολογισμὸν (*organisatorische Rationalisierung*) τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς ὑπαίτιον τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων, διότι ὁ δυσμενὴς συνδυασμὸς τῶν παραγωγικῶν κατευθύνσεων δέν ἐπιτρέπει εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγικὴν διαδικασίαν νὰ συμπεριληφθῶσιν ἐν αὐτῇ ὅλαι αἱ ἐργατικαὶ καὶ καπιταλιστικαὶ δυνάμεις. Ὑποστηρίζεται δηλ. ἡ γνώμη ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐργασία, ὁ διοικητικὸς παράγων, διὰ τοῦ δυσμενοῦς συνδυασμοῦ τῶν παραγωγικῶν κατευθύνσεων προξενεῖ τὰς οἰκονομικὰς κρίσεις, ἐφ' ὅσον αὗται δέν προέρχονται ἐκ φυσικῶν καταστροφῶν, σεισμῶν, κατακλυσμῶν κλπ. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ τῆς θεωρητικῆς ἐρεύνης δέν δυνάμεθα παρὰ νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἀνεπαρκές, διότι φέρει γενικῶς τὸν ἀνθρώπον ὡς ὑπαίτιον πάσης κρίσεως καὶ οἰκονομικῆς ἀνωμαλίας, γεγονός τὸ ὁποῖον, νομίζομεν, ὑπ' οὐδενὸς ἠμφισβητήθη.

Πρέπει ν' ἀποδειχθῆ πότε αἱ παραγωγικαὶ κατευθύνσεις καὶ οἱ συνδυασμοὶ αὐτῶν δύνανται ν' ἀποβῶσι δυσμενεῖς καὶ ποῖον κριτήριον ἔχομεν πρὸς τοῦτο, τῆς ἀνεργίας ἀποτελοῦσης ἐν τῶν συμπτωμάτων τῆς κρίσεως, καθ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς λαμβάνει τὸ γεγονός τῆς κρίσεως διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ συνδυασμοὶ τοῦς ὁποῖους κάμνει ὁ διοικητικὸς παράγων εἶναι δυσμενεῖς. Ὁ τεχνικὸς ὀρθολογισμὸς (*technische Rationalisierung*) δέν δύναται ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς θεωρίας τοῦ συγγραφέως ν' ἀποκλεισθῆ ὡς αἷτιον τῆς κρίσεως, διότι καὶ αὐτὸς ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ διοικητικοῦ παράγοντος, ὁ ὁποῖος γενικῶς θεωρεῖται ὡς ἡ πηγὴ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων. Πρωτίστως δὲ ὁ «ὀρθὸς» συνδυασμὸς τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου εἰς μίαν ἐπιχείρησιν εἶναι ἡ κυριώτερα προϋπόθεσις τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ ὄχι, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεὺς,

ὁ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερος τεχνικός ὀρθολογισμός, ὁ ὁποῖος ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς σωματικῆς ἐργασίας διὰ τῆς καπιταλιστικῆς δυνάμεως. Μία συστηματικὴ ἀνάλυσις τῆς κρίσεως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσῃ ὅλας τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ παρουσιασθῇ μία ἀνωμαλία τῶν σχέσεων τῶν οἰκονομικῶν μονάδων, διὰ νὰ ὑποδείξῃ οὕτω μέσα πρὸς πρόληψιν αὐτῶν, ἢ ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ παραδεχθῇ μοιραίως τὰς κρίσεις ὡς ἐκ τοῦ συστήματος ἀναποφεύκτους. Μόνον τοιοῦτοτρόπως θὰ ὠφελεῖτο ἡ ἐπιστήμη, οὐχὶ διὰ τῆς παντὶ τρόπῳ ὑποδείξεως προσωρινῶν μέτρων πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐαρεσκείας τῶν ἐνδιαφερομένων. Ὁ συγγραφεὺς δὲν δύναται νὰ μᾶς ἀντιτάξῃ ὅτι περιορίζεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεργίας παραλείπων ἐκ προθέσεως νὰ ἐρευνήσῃ θεωρητικῶς τὰ αἷτια τῶν περιοδικῶν καπιταλιστικῶν κρίσεων, διότι ἐξετάζων καὶ θέλων νὰ θεραπεύσῃ τὸ σύμπτωμα, τὴν ἀνεργίαν, πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐλέχθη, δὲν διευκρινίζονται διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ διοργανωτικοῦ ὀρθολογισμοῦ.

Ἐπιτυχέστερον εἰργάσθη ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς μελέτης του, ὅπου προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀνεργίας ἐν Γερμανίᾳ ἀποδεικνύων ἐνταῦθα πολυμερεῖς γνώσεις τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας. Ἀφορμώμενος ἐκ τῆς παγκοσμίου κρίσεως καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὐτὴ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ αἰτία τῆς ἀνεργίας ἐν Γερμανίᾳ, ἐπειδὴ ἡ γερμανικὴ ἐξαγωγή κατὰ τὰ ἔτη τῆς κρίσεως, ὄχι μόνον δὲν ἠλαττώθη, ἀλλὰ τούναντίον ηὔξηθη, ἐνῶ ἡ ἀνεργία ἀπὸ 1,8 ἐκ. τὸ ἔτος 1928, ηὔξηθη εἰς 5 ἐκ. κατὰ τὸ ἔτος 1931. Ἡ ἀνεργία καὶ ἡ οἰκονομικὴ κρίσις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀνάγεται κατὰ τὸν συγγραφέα εἰς τὴν ἔλλειψιν ρευστοῦ κεφαλαίου, προξενηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐπανορθώσεων ὡς καὶ τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἣν ἠκολούθησεν ἡ Γερμανία. Ἡ Γερμανία ἀντὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἡμερομισθίων καὶ τὸν ὑποβιβασμὸν τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἵνα αὐξηθῇ περισσότερο ἡ ἐξαγωγή καὶ οἱ ἄδηλοι πόροι καὶ μειωθῇ ἡ εἰσαγωγή, ὅποτε θὰ ἐσχηματίζετο ἄρκετὸν ρευστὸν κεφάλαιον, ἔπραξε τὸ ἀντίθετον. Ἀνῦψωσε τὰ ἡμερομίσθια καὶ τὸν μισθὸν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνίσχυσεν ἔτι περισσότερο τὴν ἔλλειψιν τοῦ ρευστοῦ κεφαλαίου καὶ προήγαγε τὴν ἀνεργίαν.

Τὴν ἔλλειψιν τοῦ ρευστοῦ κεφαλαίου ὑπεβοήθησεν ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι ἐνεκεν τῆς «ἀπεριορίστου δίψης» τῆς Γαλλίας συνεσωρεύθησαν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Γαλλίας μεγάλα ἀποθέματα χρυσοῦ περιορίσαντα οὕτω τὴν κανονικὴν κυκλοφορίαν τοῦ χρήματος εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ μετανάστευσις κεφαλαίων εἰς χώρας σχετικῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας, ἐπελθοῦσα πολλακίς ἐκ τῆς «δυστροπίας τῶν πολιτικῶν» (*Schlechte Laune der Politiker*). Ὁ συγγραφεὺς ὁμιλῶν περὶ ἀπεριορίστου δίψης καὶ δυστροπίας τῶν πολιτικῶν παρεσύρθη ἀσφαλῶς ὑπὸ τῆς δυσθυμίας τῶν Γερμανῶν ἐναντίον τῆς Γαλλίας, καθ' ὅσον αὐτὸς οὗτος ἀναφέρει ὅτι τὸ διεθνὲς κεφάλαιον μεταναστεύει προσανατολιζόμενον μόνον πρὸς οἰκονομικὰ σημεῖα, ὡς εἶναι ἡ ἀσφάλεια, τὸ κέρδος κλπ.

Εἰς πλεῖστα συγγράμματα ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως παρουσιάζετο ἡ ὑπερπαραγωγή ὡς τὸ κύριον αἷτιον τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας. Ἐν τούτοις ὁμως καίτοι ἠλαττώθη ἡ παραγωγή, καίτοι ἡ παραγωγικὴ ἰκανότης τῆς βιομηχανίας ἐκμεταλλεῖται μόνον κατὰ μέρος, οὐδεμίαν καλυτέρευσις ἐπῆλθε, πληθυσμοὶ ὀλόκληροι πεινῶσιν, ἐνῶ τὰ ἀποθέματα ἐξακολουθοῦν αὐξανόμενα. Τὰ ἐμπορεύματα δυσκόλως μετακινοῦνται, διότι ἡ ποσότης τοῦ χρήματος ἐδὲν προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ ὄγκου τῶν ἐμπορευμάτων ἅτινα δεόν νὰ μετακινήθωσιν οἰκονομικῶς, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ κανόνος τῆς χρυσοῦς βάρσεως, ὅστις ἐνεκεν τῆς περιορισμένης κυκλοφορίας

τοῦ χρυσοῦ διὰ νομισματικὰς ἀνάγκας δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον πρὸς τὴν ἐλαστικότητα τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν.

Ἡ ἀνεργία ἐπομένως δὲν δύναται νὰ καταπολεμηθῇ διὰ τῆς ἀπ'εὐθείας ἐλαττώσεως τῶν ἡμερομισθίων, διότι οὕτω θὰ ἐπῆρχετο μείωσις τῆς καταναλώσεως, συνεπῶς δὲ μείωσις τῆς κυκλοφοριακῆς ταχύτητος τοῦ ἐμπορεύματος. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δυσαρμονίας αὐτῆς μεταξὺ χρήματος καὶ ἐμπορεύματος ὁ συγγραφεὺς προτείνει νὰ παύσῃ ἡ πληρωμὴ τῶν ἐπανορθώσεων, νὰ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν 250ο ἐπὶ πλέον χαρτονόμισμα καὶ ν' ἀφεθῇ νὰ πέσῃ ἡ ἐξωτερικὴ ἄξια τοῦ μάρκου κατὰ 250ο. Τὸ ποσὸν τῶν 1.250 περίπου ἑκατομμυρίων μάρκων, τὸ ὁποῖον θὰ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς καταναλώσεως τῶν ἐμπορευμάτων μετ' αὐτῆς δὲ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ μείωσιν τῆς ἀνεργίας.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἡ Γερμανία δὲν πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας, διότι τὸ τοιοῦτον θὰ ἐσήμαινε μίαν «καθαρῶς πληθωριστικὴν πολιτικὴν», τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπορρίπτει (σελ. 76). Ἡ μόνη διαφορὰ ὅμως τὴν ὁποίαν ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ διῶμεν μεταξὺ τῆς πληθωριστικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως προτεινομένης, εἶναι τὸ ἐκ τῶν προτέρων περιοριζόμενον ποσοστὸν ἐκδοτέου νέου χαρτονομίσματος, ἂν καὶ δὲν φανταζόμεθα ὅτι ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων καθορίσει τὴν τιμὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ λίρα θὰ ἐσταθεροποιεῖτο. Πᾶσα δὲ ἑκδοσις χαρτονομίσματος πέραν τῶν ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ κανόνος τεθέντων ὀρίων ἀποτελεῖ πληθωρισμόν.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ κυβέρνησις φὸν Πάπεν εἰς τὸ νέον αὐτῆς οἰκονομικὸν πρόγραμμα διὰ τοῦ συστήματος τῶν γραμματίων καταλογισμοῦ φόρων (Steueranrechnungsscheine) πρόκειται νὰ θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν ἐπὶ πλέον χαρτονόμισμα 2,2 δισεκ. μάρκων (ἀποσυρόμενον ἐντὸς πενταετίας ἐκ τῆς κυκλοφορίας) πρὸς ἐφοδισμόν τῆς οἰκονομίας διὰ ρευστοῦ κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ἀπόδειξιν τῆς διαυγείας τῆς κρίσεως τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐπιστημονικότητος μετὰ τῆς ὁποίας οὗτος συνηθίζει νὰ ἐξετάζη τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα.

Κωνστ. Ξεν. Παπαχαλαμάπου

PHOTIUS PICOLOGLOU : La Banque des Réglements Internationaux, Lyon Bosc frères et Riou 1932.

Ἡ ἴδρυσις τῆς τραπεζῆς Διεθνῶν Διακανονισμῶν, κατὰ Μάϊον τοῦ 1930, ἔδωκε λαβὴν εἰς τὴν συγγραφὴν πλείστων μελετῶν αἵτινες πραγματεύονται περὶ αὐτῆς. Μία τῶν τελευταίων ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι καὶ ἡ μελέτη τοῦ κ. Πικολόγλου, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην μίαν εἰκόνα τοῦ ἰδρύματος τῆς Βασιλείας. Ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ τὸ βιβλίον του εἰς τέσσαρα μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἀνατρέχει εἰς τὰ ἱστορικὰ προηγούμενα, εἰς τὸ δεύτερον ἀναλύει τὸ καταστατικὸν τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς καὶ θίγει τὰ νομικὰ προβλήματα, ἅτινα παρουσιάζει ἡ ἴδρυσις τῆς, εἰς τὸ τρίτον ἐξετάζει τὸν ρόλον τῆς τραπεζῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπανορθώσεις καὶ εἰς τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον μελετᾷ τὴν τράπεζαν τῆς Βασιλείας ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἔνθα ἐξετάζονται τὰ ἱστορικὰ προηγούμενα, ὁ κ. Πικολόγλου δὲν προσθέτει τίποτε εἰς ὅσα ἐγράφησαν πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον.

Εἰς τὸ δεύτερον ὁ συγγραφεὺς ἀναλύων τὸ καταστατικὸν τῆς τραπέζης σχολιάζει τὰ σχετικὰ ἄρθρα καὶ προσπαθεῖ νὰ προσδιορίσῃ τὴν νομικὴν φύσιν τῆς τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μας, τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον τοῦ ὅλου βιβλίου (σελ. 91—102) δεδομένου ὅτι ἡ ὑπόλοιπος συγγραφή ἐκθέτει πράγματα ἐξιστορηθέντα ἤδη πρὸ αὐτῆς ¹. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ μελέτη τοῦ κ. Πικολόγλου θὰ εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν ἀξίαν, ἐὰν ἐξήταζε κυρίως τὸ ζήτημα τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης ἀπὸ τῆς νομικῆς του πλευρᾶς, ἥτις παραμένει σχεδὸν σκοτεινὴ. Ἡ μόνη διάταξις ἥτις πραγματεύεται περὶ τῆς νομικῆς προσωπικότητος τῆς τραπέζης, εἶναι τὸ ἄρθρον 6 τῆς συμφωνίας τῆς Χάγης τῆς 20 Ἰανουαρίου 1930, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζει εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Βασιλείας τὴν νομικὴν προσωπικότητα. Ἄλλὰ πείας φύσεως προσωπικότητα, ἰδιωτικὴν ἢ δημοσίαν; Ὁ κ. Πικολόγλου παραβάλλει τὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ τῆς τραπέζης μετὰ τὰς διατάξεις τῶν συμφωνιῶν τῆς Χάγης καὶ τῆς συμφωνίας τῶν πιστωτριῶν τῆς Γερμανίας δυνάμει μετὰ τῆς ἑλβετικῆς κυβερνήσεως καὶ ἀποφαίνεται ὅτι νὰ μὴν ἡ τράπεζα εἶναι ἓνας ὀργανισμὸς ἰδιωτικῆς φύσεως ἀπὸ καταγωγῆς καὶ λόγῳ ὠρισμένων στοιχείων τῆς δικαιοδοσίας της, ἐν τούτοις ὅμως, ὅπως αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι τῶν διαφόρων κρατῶν εἶναι ἰδιωτικοὶ ὀργανισμοὶ ἀλλὰ μετὰ κύριον καθῆκον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας τοῦ νομίσματος, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Διεθνὴς Τράπεζα ἔχει ὡς κυρίαν ἀποστολὴν τὸν διακανονισμὸν ἐνὸς προβλήματος διεθνοῦς δημοσιονομίας.

Ἐπειδὴ αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι—προσθέτει—τῶν ὁποίων ἡ τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος συνεταιρισμοῦ, εἶναι πάντοτε συνδεδεμένοι μετὰ τὰ κράτη των, οἷονδῆποτε καὶ ἐὰν εἶναι τὸ καταστατικὸν των, μία ἀντίληψις περὶ τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης ὡς ἰδιωτικοῦ ὀργανισμοῦ θὰ ἦτο ἀπαράδεκτος».

*Ἄλλο ἐνδιαφέρον ζήτημα: τὰ κράτη τὰ ὁποῖα προέβησαν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν εἶχον τὴν πρόθεσιν νὰ δημιουργήσουν ἓνα νομικὸν πρόσωπον ἢ τόσα νομικὰ πρόσωπα ὅσα εἶναι τὰ κράτη τὰ ὁποῖα τῆς ἀναγνωρίζουν τὴν νομικὴν προσωπικότητα; ὁ κ. Πικολόγλου ὑβρῶς γράφει ὅτι ἡ Τράπεζα τῆς Βασιλείας δὲν εἶναι ἑλβετικὴ καὶ ὅτι ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς συστάσεως της παρομοιάζεται ὡς ἓνας τραπεζιτικὸς ὀργανισμὸς *sui generis*. Τὰ κράτη τὰ ὁποῖα προσέδωσαν εἰς τὴν Διεθνῆ Τράπεζαν νομικὴν προσωπικότητα δὲν ἠθέλησαν νὰ δημιουργήσουν τόσας νομικὰς προσωπικότητας ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ἴδρυται ἀλλὰ μίαν ἐνιαίαν νομικὴν προσωπικότητα. Πάντως, διὰ τοὺς μελετητὰς τῶν νομικῶν ζητημάτων ἡ Τράπεζα τῆς Βασιλείας ἀποτελεῖ ἓνα ὀργανισμὸν ἰδιότυπον, ὁ ὁποῖος δὲν προσαρμόζεται εἰς κανένα ἐκ τῶν γνωστῶν κανόνων τοῦ δικαίου. Εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῶν μεταβιβάσεων (*transferts*), τὸν ρόλον τῆς τραπέζης ὡς ἐντολοδόχου τῶν πιστωτριῶν κυβερνήσεων, τὴν κινητοποίησιν τῆς γερμανικῆς ὀφειλῆς, τὰ τοῦ

1. Pépy André : Le plan Young, Paris 1930.

Einzig Paul : The bank for International settlements, Londres 1930.

Mendès—France : La Banque International, Paris 1930.

Karanikas Constantin : La Banque des Réglements Internationaux, Paris 1931.

Deschiètere Raymond : Les réparations, protection des obligataires, B.R.I. Paris 1931.

διεθνούς γερμανικοῦ δανείου 5 1)2 τοῦ 1930-γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα δάνειον Γιούνγκ —τὰς εἰς εἶδος ἐπανορθώσεις καὶ τὸν ρόλον τῆς Τραπεζῆς τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν ὡς πρὸς αὐτάς, τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα δύναται νὰ λάβῃ ἡ τράπεζα καὶ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις πρὸς ἐνδεχομένην προάσπισιν τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ νομίσματος—χρεωστάσιον μεταβιβάσεων καὶ χρεωστάσιον πληρωμῶν—τέλος, τὰς διαφορὰς τοῦ ρόλου τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς ὡς ἐντολοδόχου (trustee) τῶν πιστωτριῶν δυνάμεων τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ ρόλου τοῦ ἐντολοδόχου κατὰ τὸ ἀγγλοσαξονικὸν δίκαιον. Εἰς τὸ τέταρτον μέρος τῆς μελέτης του ὁ συγγραφεὺς περνᾷ ἐν ἐπιθεωρήσει τὰς διαφορὰς γνώμας, ὡς πρὸς τὴν συνεργασίαν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, ἐν συναφείᾳ μὲ τὸν νέον ὀργανισμὸν τῆς Βασιλείας. Ἐξετάζει κατόπιν τὴν τράπεζαν ὡς κληρινγκ συναλλαγμάτων καὶ χρυσοῦ, τὸν ρόλον τῆς ὡς πρὸς τὰς πιστώσεις καὶ τὸ ζήτημα ἐὰν δύναται ν' ἀποβῇ ἢ ὄχι πηγὴ πληθωρισμοῦ. Δικαίως ὁ κ. Πικολόγλου λέγει ὅτι ἡ τράπεζα τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν δὲν δύναται νὰ σταθεροποιήσῃ τὰς διακυμάνσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν· νομίζομεν ὅμως ὅτι εἶναι ὑπερβολικὰ αἰσιόδοξος, ὅταν γράφῃ ὅτι ἡ τράπεζα δύναται ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν, ὅταν ἡ πτώσις αὕτη ὀφείλεται εἴτε εἰς μίαν ἐξαιρετικὴν ζήτησιν χρυσοῦ εἴτε εἰς μίαν δυσαναλογίαν μεταξὺ τῆς νομισματικῆς προσφορᾶς καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, λέγει ὁ κ. Πικολόγλου, «ἡ τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν θὰ δυνηθῇ ν' ἀντιδράσῃ ἐναντίον τῆς τάσεως αὐτῆς πρὸς τὴν πτώσιν, ἐπιτρέπουσα εἰς τὸ διεθνὲς τραπεζιτικὸν σύστημα νὰ διατηρῇ ἄρκετὰς πιστώσεις παρὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χρυσοῦ».

Δυστυχῶς παρὰ τὰς ἐλπίδας ὄλων, ἡ Διεθνὴς Τράπεζα δὲν εἶχε προλάβει νὰ ἀνδρωθῇ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ ἄρκετὰς δυνάμεις, ὅταν ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις ἔφθασεν εἰς τὸ ὀξύτερον αὐτῆς σημεῖον. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς προσδοκίας ὅχι μόνον ὅσων ἐνόμιζαν ὅτι θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀμβλύνη τὰς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων οἵτινες ὑπέθεταν ὅτι τοῦλάχιστον θὰ κατῴρθωνε νὰ χειραγωγῆσῃ τ' ἀσθενῆ νομίσματα καὶ νὰ διακανονίσῃ τὰς ἐπανορθώσεις. Οἱ φόβοι ὅτι θ' ἀπέβαινε συντόμως ἓνα εἶδος «ὑπερτραπέζης» ἀπεδείχθησαν ἀβάσιμοι. Σήμερον εἶναι γεγονός ὅτι ἡ τράπεζα τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν εἶναι μίᾳ τράπεζα σχετικῶς μικρά, οὐδόλως δυναμένη νὰ συγκριθῇ μὲ τὰς κυριωτέρας ἐκδοτικὰς τραπεζὰς ἢ ὠρισμένας τραπεζὰς καταθέσεων ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας. Ὁ ἰσολογισμὸς τῆς δὲν φθάνει πχ. οὔτε τὸ 1)2ον τοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς τραπεζῆς τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ 2.125.000.000 ἑλβετικὰ φράγκα ὅπου εἶχε φθάσει κατ' ἀνώτατον ὄριον τὸν Μάϊον τοῦ 1931, κατέπεσεν ἀποτόμως εἰς 1.273.000.000 ἑλβετικὰ φράγκα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἡ μετριότης αὐτῆ τῶν διαθεσιμοτήτων τῆς δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Βασιλείας νὰ παίξῃ ἓνα ρόλον πιστωτικὸν ἄξιον παρατηρήσεως. Ἡ πείρα ἀπέδειξε, μέχρι σήμερον τοῦλάχιστον, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν τοποθετήσεων τῆς τραπεζῆς προσέκοψεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας λόγῳ τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων τῶν ξένων τραπεζῶν, αἵτινες δὲν ἀφίνουν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Βασιλείας ν' ἀποκομίσῃ τὰ κέρδη τοιοῦτων ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἀντίστασις αὐτῆ τῶν συναγωνιζομένων τὴν Διεθνῆ Τράπεζαν ὀργανισμῶν ἐξεδηλώθη κυρίως ὅτε ἔγινε λόγος περὶ χρηματοδοτήσεως τῆς συγκομιδῆς τῶν κρατῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Γράφοντες πρὸ διετίας ἐξεφράζομεν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ Διεθνὴς Τράπεζα θὰ κατῴρθωνεν ἴσως νὰ μειώσῃ τὰς ὑφισταμένας μεγάλας διαφορὰς τῶν τόκων χάρις εἰς μίαν ἑλλογον πολιτικὴν προεξοφλήσεων προσαρμόζουσα τοὺς ὅρους τῆς προσ-

φορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως κεφαλαίων. Ὁ κ. Πικολόγλου γράφων κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ τράπεζα τῆς Βασιλείας ἐδείκνυε σταθερὰν ἐλάττωσιν τῆς δυναμικότητός της δὲν θὰ ὤφειλε νὰ πιστεύῃ τὸ ἴδιον πρᾶγμα, διότι ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος ἔτους αἱ διαθεσιμότητες τῆς τραπέζης ἦσαν περιωρισμέναι, ἐνῶ διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ τόκου τῶν μικροπροθέσμων ἢ καὶ μακροπροθέσμων κεφαλαίων θὰ ἐχρειάζοντο διαθεσιμότητες ὄχι κἄν μεγάλαι ἀλλὰ σχεδὸν ἀστρονομικαί. Δοθέντος λοιπὸν ὅτι τὰ μέσα τῆς δράσεώς της εἶναι περιωρισμένα ἡ τράπεζα εὐρίσκεται μᾶλλον ὑποχρεωμένη νὰ ὑφίσταται τὰς διακυμάνσεις τῶν τόκων, οἵτινες ὑπάρχουν εἰς τὰς διαφόρους ἀγοράς, παρὰ νὰ τὰς καταπολεμᾷ καὶ νὰ τὰς ἀμβλύνη.

Τὸ ἴδιον θὰ εἶχομεν νὰ εἴπωμεν καὶ ὡς πρὸς ὅσα γράφει ὁ συγγραφεὺς διὰ τὸν ρόλον τῆς τραπέζης ἐν σχέσει μὲ τὰς ἐπανορθώσεις, δεδομένου ὅτι συνέγραψε τὴν μελέτην του μετὰ τὴν γερμανικὴν κρίσιν τοῦ θέρους τοῦ 1931 καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ χρεωστασίου Χοῦβερ. Ἡ «ἀποτελεσματικὴ βοήθεια» πρὸς τὴν Γερμανίαν εἰς τὰς δυσμενεῖς ἐποχάς, τὰ «προτερήματα» τῆς Διεθνοῦς τραπέζης καὶ ὡς πρὸς τὰς πιστωτρίας δυνάμεις καὶ ὡς πρὸς τὴν χρεώστριαν, «ἐλαστικότης» ἣτις θὰ ἐνυπῆρχε εἰς τὴν ἐφεξῆς πληρωμὴν τῶν ἐπανορθώσεων ἀπεδείχθησαν, ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐντελῶς μέτισταί ἐλπίδες. Εἰς τὴν παρατιθεμένην βιβλιογραφίαν ὁ συγγραφεὺς δὲν μνημονεύει τὸ ἰδικόν μας βιβλίον, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ ὑπὸ τὸν ἴδιον τίτλον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους οἱ ὅποιοι ἔγραψαν κατὰ τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸν ἐποχὴν καὶ μᾶς ἀναφέρουν ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τὸ κείμενον¹. Ἐπίσης δὲν ἀναφέρει ὅτι τοὺς παρατιθεμένους πίνακας εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ἐδανείσθη κατὰ κεραίαν ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ κ. Α. Ρέρυ ἐπὶ τοῦ σχεδίου Γιούγκ. Ἡ κυριώτερα μομφὴ τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ προσάψῃ τις εἰς τὸν κ. Πικολόγλου εἶναι ὅτι δὲν εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς πραγματικότητος. Αἱ ἀνυπερβλητοὶ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι τῶν χωρῶν τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἡ κρίσις τοῦ μάρκου, αἱ διακυμάνσεις τῆς πετσετάς, ἡ πτώσις τῆς λίρας, ἡ ἀναστάτωσις τῶν κεφαλαίων, ἡ κατάργησις τῶν ἐπανορθώσεων χαρακτηρίζουν τὸ ἔτος 1931 καὶ εἶναι γεγονότα διαψεύδοντα μὲν τοὺς αἰσιοδοξοῦντας κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἰδρύσεως τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης, ἀλλὰ μὴ ἐπιτρέποντα εἰς τὸν σύγχρονον αὐτῶν παρατηρητὴν νὰ τὰ ἀγνοῇ.

Κωνστ. Π. Καρανίκας

1. Argoud Jean : La B. R. I. dans le cadre de l' économie mondiale, Paris 1932.

Krug Paul : La B. R. I. et son rôle en matière de crédit, Paris 1932.

Βιβλιογραφία

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Χαριτάκη Γ.: Αί οικονομικαὶ διακυμάνσεις Ἀθῆναι 1932.

Σαρατζοπούλου Κ.: Ἡ οικονομικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1932.

Hohne, Friedrich: Studien zum ökonomischen Prinzip. Jena 1932.

Robbins, Lionel: An essay on the nature and significance of economic science. London 1932.

Labriola, Arturo: Au delà du capitalisme et du socialisme. Paris 1932.

Sprahr, W. F.: Economic principles and problems. New York 1932.

Zweig, Ferdynand: Die vier Systeme der Nationalökonomie. Berlin 1932.

Sombart, Werner: L'apogée du capitalisme. Paris 1932.

Reboud, P.: Précis d'économie politique. Paris 1932.

Höhne, Friedrich: Grundsätzliches zum Wesen und zur Entstehung der Wirtschaft. Jena 1932.

Zwiedineck - Südenhorst, Otto v.: Allgemeine Volkswirtschaftslehre. Berlin 1932.

II. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Φιλαρέτου Δημ.: Διὰ τοῦ καπνοῦ ἡ ἀνασταθεροποίησις τῶν Δημοσίων οικονομικῶν. Ἀθῆναι 1932.

Γραφείων προστασίας καπνοῦ: Ἡ διὰ τοῦ καπνοῦ ἀνασταθεροποίησις τῶν Ἑλλ. οικονομικῶν. 1932.

Alivisatos B. La réforme agraire en Grèce au point de vue économique et social. Paris 1932.

Schlier, Otto: Aufbau der europäischen Industrie nach dem Kriege. Berlin 1932.

Lucius, Pierre: Faillite du capitalisme? Paris 1932.

Maxwell, Denis Wellesley: The principal cause of unemployment. London 1932.

Laur, Ernst: Volkswirtschaftliche Grundlagen der Wirtschaftslehre des Landbaues. Aarau 1932.

David, F. : Der Bankrott des Reformismus. Berlin 1932.

Flanders, Ralph E.: The management point of view on economic planning. New York 1932.

Häbermann, Erich: Der Unternehmer. Stuttgart 1932.

Kress, Andrew J.: Capitalism; cooperation, communism. Washington. 1932.

Mühlenfels, Albert v.: Krisis der Zahlungsbilanzen. St. Gallen 1932.

Blake, Hubert: World disorder and reconstruction. London 1932.

Dragoni, Carlo: Economia agraria. Aarau 1932.

Laur, Ernst : Volkswirtschaftliche Grundlagen der Wirtschaftslehre des Landbaus. Aarau 1932.

Queuille, Henri: Le drame agricole. Paris 1932.

Simiand, François: Le salaire, l'évolution sociale et la monnaie. Paris 1932.

Bloch, Victor: Krise und Einkommen. Wien 1932.

Berger, Alfred Viktor: Die Entwicklungstendenz der modernen Handelspolitik der Weg zum Schutzhandel. Berlin 1932.

Demangeon, A.: Aspects nouveaux de l'économie internationale. Paris.

III. ΝΟΜΙΣΜΑ—ΠΙΣΤΙΣ

Τριανταφυλλίδου Π.: Τὸ νόμισμα καὶ ἡ κρίσις. Θεσσαλονίκη 1932.

Υπουργ. Οἰκονομικῶν: Τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα. Ἀθήναι 1932.

Stampe, Ernst.: Zur Entstehung des Nominalismus. Berlin 1932.

Coste, Pierre: La lutte pour la suprématie. Les grands marchés financiers. Paris, Londres, New York. Paris 1932.

Einzig, Paul: Finance and politics. London 1932.

Müller, Emil: Die Grossbanken und Finanzgesellschaften als Nutzniesser der Volkswirtschaft. Zürich 1932.

M u r a t, Francis: La politique des placements à long terme en France et à l'étranger. Paris 1932.

P e l t z e r, Ernst: Der reale Kapitalzins und der Darlehenszins. Jena 1932.

P a t e n ô t r e, Raymond: La crise et le drame monétaire. Paris 1932.

Q u e s n a y, Pierre: L'internationalisme monétaire et ses conditions d'application. Paris 1932.

C o u s s i s, Demosthenes: Die griechische Währung von 1828 bis 1928. Athen 1932.

D z e l e p y, E. N.: La guerre du dollar. Paris 1932.

A l l i z é, Fabrice: Les problèmes économiques et financiers de l'argent-métal. Paris 1932.

E d w a r d s, George W.: Principles of banking and finance. New York 1932.

B o y a z o g l o u: Agricultural Credit. London 1932.

IV. ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

'Α γ γ ε λ ο π ο ύ λ ο υ Κων.: Πολιτικοὶ ἀγῶνες. Τεῦχος 2ον, 'Αθῆναι 1932.

A n d r é a d é s André: Les finances de l'empire Japonais et leur évolution. Paris Alcan 1932.

F i c k, Harald: Finanzwirtschaft und Konjunktur. Jena 1932.

W i c k, Harald: Die indirekte Progression. Jena 1932.

S e y d o u x, Jacques: De Versailles au plan Young. Paris 1932.

B u e h l e r, Alfred D.: General sales taxation. New York 1932.

J è z e, Gaston: Cours de finances publiques 1931)1932, professé à la Faculté de droit de l'Université de Paris, pendant le 2 semestre 1931)1932. Paris 1932.

B r e c h t, Arnold: Ausgaben und Einnahmen von Reich, Ländern und Gemeinden. Berlin 1932.

J e s s e n, Arnd: Der deutsche Finanzausgleich in Theorie und Praxis. Berlin 1932.

M o y e, Marcel: Précis de législation financière. Paris 1932.

K l i n g e n b e r g, George: La comptabilité publique en tenant compte plus spécialement de la Roumanie. Lausanne. 1932.

A n g é l o p o u l o s, Angelos: Les finances Publiques des Etats Balkaniques. Athènes 1932.

V. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

Χαριτάκη—Καλλιβαβῆ—Μικέλλη: Οἰκονομικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1931. Ἀθῆναι 1932.

Μουσοῦτη Ν. Τὸ οἰκονομικὸν βαρόμετρον τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1932.

Dunlap, J. W. and A. K. Kurtz: Handbook of statistical monographs, tables and formulas. New York 1932.

Czuber, Emanuel: Wahrscheinlichkeitsrechnung und ihre Anwendung auf Fehlerausgleichung, Statistik und Lebensversicherung. Leipzig 1932.

Herz, Heinz: Über Wesen und Aufgaben der politischen Statistik. Leipzig 1932.

Savorgnan, Franco: La misura dell' endogamia e dell' omogamia. Roma 1932.

Wagemann, Ernst: Introduction à la théorie du mouvement des affaires. Paris 1932.

Westergaard, Harold: Contributions to the history of statistics. London 1932.

Julin, Armand: Précis du cours de statistique générale et appliqué. Paris 1932.

VI. ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Παμπούκας Δημ.: Μελέτη καὶ διερεύνησις Ἴσολογισμῶν Ἀνωνύμων Ἐταιρειῶν.

Robbins, E. C. and F. E. Folts: Industrial management. London 1932.

Rothé, Fritz: Der praktische Volks-und Betriebswirt in der modernen Wirtschaft. Leipzig 1932.

Schlesinger, Georg: Technische Vollendung und höchste Wirtschaftlichkeit im Fabrikbetrieb. Berlin 1932.

Austin, C. G.: The law of the sale of goods. London 1932.

Rothemberger, Otto: Die theoretische Fundierung der Betriebswirtschaftslehre. Hildesheim 1932.

Leitner, Friedrich: Bilanztechnik und Bilanzkritik. Berlin 1932.

Miller, Maria: Die Berücksichtigung von Geldwertschwankungen in Buchhaltung und Bilanz. Nürnberg 1932.

Fluss, Franz: Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Reklame. Leipzig 1932.

VII. ΔΙΑΦΟΡΑ

Τσάτσου Κ. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐρμηνείας τοῦ Δικαίου, Ἀθῆναι 1932.

Ράμμου Γ.: Περὶ καταστάσεως ἐξωγάμων τέκνων κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἰσχύον δίκαιον. Ἀθῆναι 1932.

Κασιμάτη Γρ. Ἡ νομικὴ φύσις τοῦ γάμου. Θεσ)νίκη 1932

Κασιμάτη Γρ. Ἡ συλλογικὴ σύμβασις τῆς ἐργασίας. Ἀθῆναι 1932.

MacIlwain, Charles Howard: The growth of political thought in the West. New York 1932.

Mirkin-Guetzévitch, B.: Les constitutions des nations américaines. Paris 1932.

Spann, Othmar: Geschichtsphilosophie. Jena 1932.

Morley, Felix: The Society of Nations. Washington 1932.

Morison, Stanley: The English newspaper. New York 1932.

Recouly, Raymond: Où va l'Allemagne? Paris 1932.

Harwood, P. J.: The re-organization of the State. London 1932.

Perillier, Louis: De la limitation des armements par la méthode budgétaire et du contrôle de cette limitation. Paris 1932.

